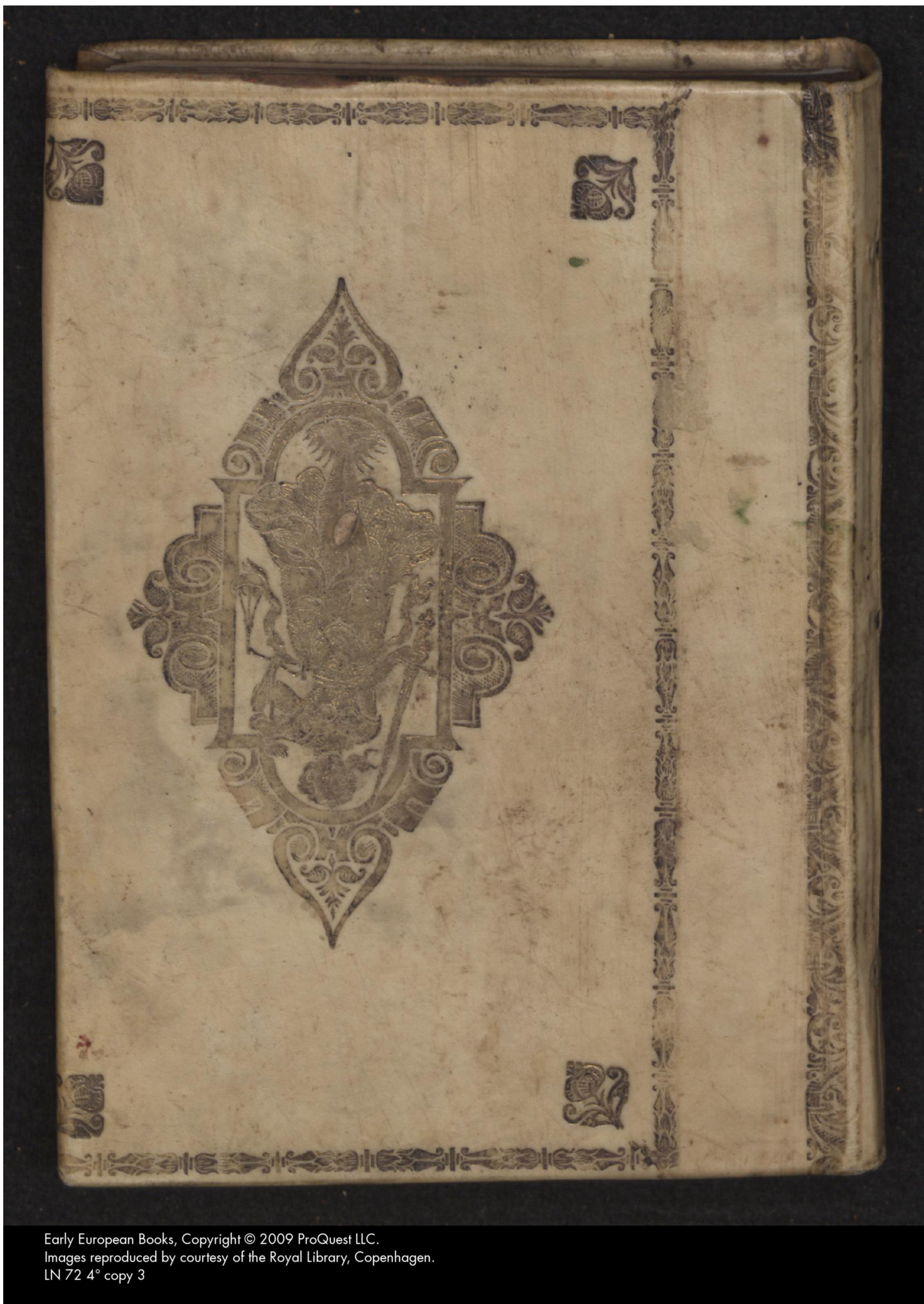

DA Box

Defekt. Slutn. mgl.

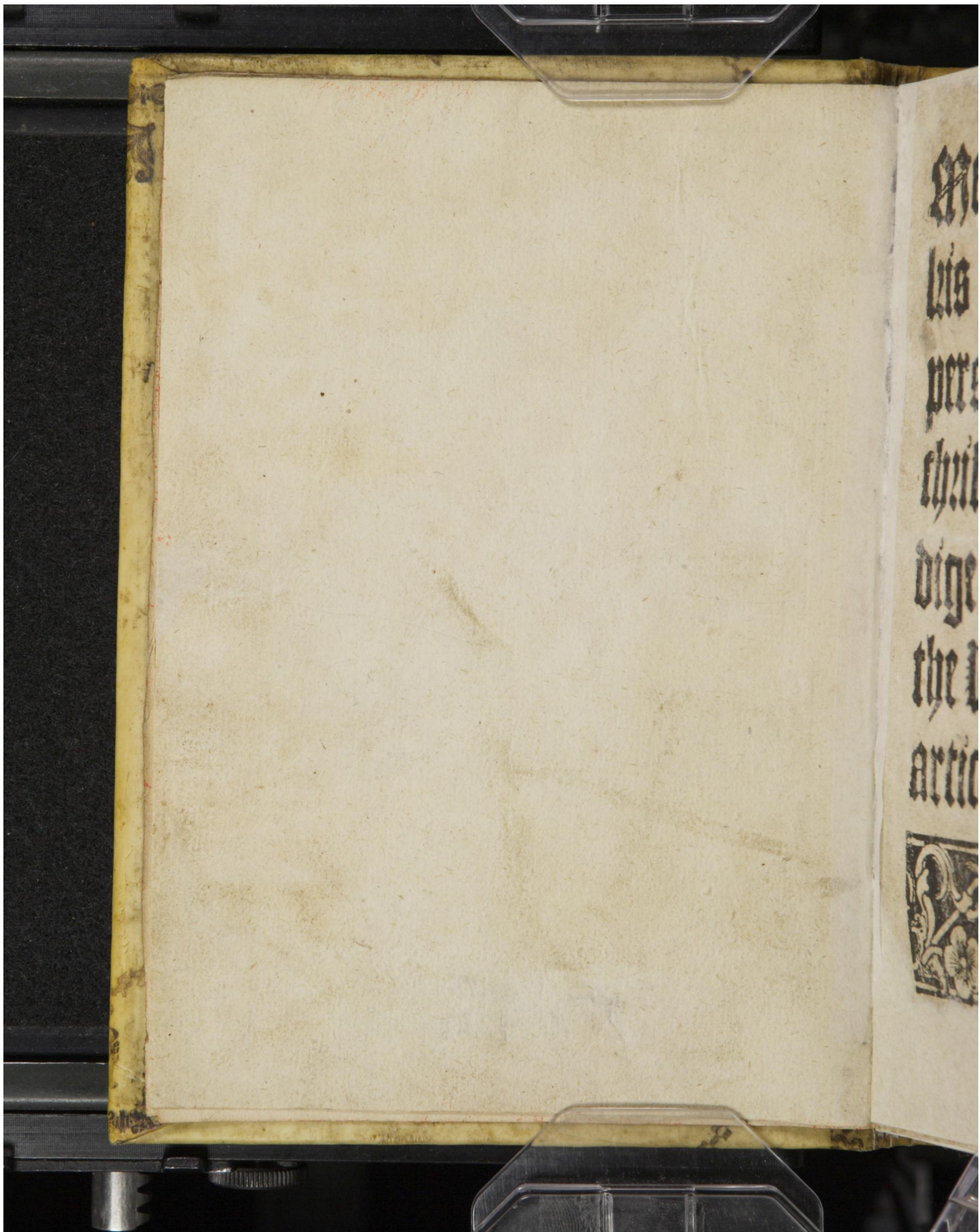
1912 Nr 1771.

Conft. 5 ℔ 8 ß

17 ℔ 12

Friderici Münteri.
1828.

12

Menige Danmarkis Rigis Biſcoppers och Prelaters chriſtelige oc retſindige geenſvar. till the Lutherianſcke artickle.

bogen gaye

Anno domini 5 9

a a b c d e f g

h g h i k l m

m n o p q r s t

v w x y z

til at

zendis
thesse
Hwar
menige
eis mac
wele th
verden h
forbistr
wild vti
ghet/ret
hett. D
icke haff
ne schwl
ocvare
hoff/eff

Enige Danmarckis rigis Bisper oc prelater. Helse alle christne lesere mz friid/ naade/ kerlighet oc salighett.

Vij bede oc formane ether alle christne lesere/ giffue gud hwo i ere eller bliffwe schwlle/ eddil och vneddil/ leeg och lerdt/ fattig och riig/ mand oc qwinde/ vnge oc gamble/ store oc smaa for worde lesendis eller lese hørendis vore nest efftertömende geenswar/ till thesse ny predicanters lerdom och predicken/ Hwar mett the forwandle oc forwende then menige christen kircke(swo møget som i theris macht er) vnder ny schick oc handell. Och wele ther fore gøre manghe wiise hwore all verden haffwer i mange hwnderde aar varit forbiistridt wdi salighetz lerdom/ och farriot wild vti troo/ gwdz bwd/ sacramentt/ hellighet/ retferdighet/ oc all retsindig gwdelighett. Och hwore then hellige kircke haffwer icke hafft biistandt aff then helliand/ som hēne schwlde dog vnderwiise vti all sandhett/ oc vare henne biistandig i alle salighetz behoff/ effther Jesu Christi gwnstige oc gwodō

melige løffte.

¶ Suo bede oc formane wij ether (som sagt
er) att i lessendis baade theris swar til nogre
article aff theris eghen lerdom / oc wore geen
swar / swo lenge bortkaste oc afflegge all wil
dighet / vti sind / tancker / agt / menig oc bege
ring paa thet i aff een wforkrencht cõscientie
motte besindelig høre / baade theris tiltall och
wore geenswar. Oc anseer hwercken vti oss
eller them / enchten sind eller vild / eller noget
anden mēnisckelig brøst och sckrøbelighet / mē
alsomeniste rett oc sckiell.

¶ Thet som nw trettis om i then hellige kir
cke / er icke andit end en sand christelig menig
paa then hellige sckrifft / om nogre stycke ler-
dom ther nw føris i twiel och trette / dog att
the aff arild tiid warit haffwe wcklaffede och
wknwirrede blandt alle christne lerefeddre.

¶ Ther aff er alle ketterij (som er en partisck
handell) begynte oc wdrobte / at theris meste
re oc paafindere / icke lode sig nøye met gam-
mell meening / vnderscktede oc wnderwiissning
paa sckrifft / troo oc lerdom / och haffwe fordi
paa thesse ting giordt sig sielff ett nytt tycka
oc mening / ther til berørde stwndwm aff hoff

mod/ skwndam aff girighet/ oc offte aff andre synderlige sager ther them ere til wilde/ kwnne foerde oc frēme nogre ny fwnd oc anslag Enchten sig sielff til velløst oc gode/ eller och andre till willie och tienisthe/ ther the kwnna dog framdhelis brwghe/ i nogre anslag som the ellers kwnne allene icke bekomme

¶ Swodantt hemeligtt wild/ haffwer giort manghe tretther blandt christett folck/ oc for blindhett manghe maall twsindhe mennisckter Och effther thi att thenne nerwarindhis trette/ som er emellom samme predicanther oc then meenighe christen kircka/ er ingelwndhe om synder oc ondsckaff/ ey helder om then hellighe sckrifftt/ men om then hellighe sckrifftis edle oc retsindighe meening/ ingelwndhe om synder som sagt er/ forti wij ere syndera paa begge sidher/ baade aff fødtzill och leffnitt.

¶ Och dog att samme predicanther haffwe saara platzeritt och becklaffitt thett meenige klerckerij for girighedtz synd/ thett sckall tha findhis i sandhett/ att the spindhe icke meer for blaaer end andhitt folck pleyer at gøra/ Om andre syndher wele wij nw inthz tala.

mu[illegible] est in [illegible] no est [illegible]
co[illegible]

¶ Icke er same trette heller om then helli-
ge sckrifft/ forti wij haffue scrifften paa beg
ge sider/ ey er heller nogen blant the retsin-
dige swo daarsck oc swo forbiistridt/ at hã
wil eller agter at forspilde scriffthen/ hwar
hwn rettelige brwgis. Men same twedrakt
oc trette er forti om schrifftens edele oc ret-
sindige miening/ huar hwn findis/ ther fin
dis then störste rett/ effter hwilcken rett nw
sögis i then hellighe kircke. Hwo som ha-
ffwer til then rett störst biistandt aff sckrifft
oc sckiel/ aff naade oc forstandt/ wiisdom oc
klogsckaff/ hellighet oc redelihet/ oc sögher
hwercken wild eller fordell/ röckte eller e-
re/ hãnwm effterfylge wij gerne.

¶ Oc forti at the folck som lade sig tycke/
att the nw söge same rett/ oc haffwe i gam
mel tiid sögt/ ere atsckilde vti twẽne slag/
tha wele wij nw kortelige swmmere begge
slag/ oc i exempel wiiss sette ether them for
öghen/ at i mwe besinde oc offwerweye be-
ggis theris vilkaar. Oc nar i haffwe thett
giordt/ att i tha met beraad well betencke
hoess hwilcken partt findis kan störst tryg-
het oc mynst fare/ nar thet er icke got at hẽ
ge syn salighetz handell / paa then som icke
sögher syn eghen salighett.

¶ Thet førſte ſlag lade wij nw ware paa
then ene ſide/ Morthen Lwther met alle ſy
ne tilhengere/ ther ſwo møgit deſſ myndre
ere betrode paa hanſſ ſide/ at the era han-
nwm alle beſoerne mz ſtort vild. Same Lu
ther haffwer met ſig ett ſtort tal folk aff be
gge køn/ leeg och lerdt/ men dog ingen ſuo
gamel at han haffwer ſeett hwndrede aar/
Hanſſ forſeddre era. Eunomius. Maniche-
us. Jouinianus. Vigilãtius Valdeñ. Wichle-
ffus. Joannes hwſſ/ oc anden ſwodan adill
theris lige gamble fordømde kettere. Hãſſ
affødde/ diſcipelle/ och ſoerne mend ſom end
nw era till. Caroloſtadius. Oecolampadi-
us. Swinglius. Capito. Bucerus. Baltha
zar Lambertus Pomeranus. Brwnphelti
us. Regius oc mange andre lerde mend (wij
tale nw inthz om then løſe ſwermere høb)
ther dog ere hãnwm ſwo anhengendis/ att
the hwercken gøre eett met hannwm/ eller
han met them/ men ere wiitt atſkilde mett
troo oc handell ſwo att theris trette er icke
nw om aflad/ faſte/ hellidage/ ſang leſſnĩg
oc andre ceremonier ſom kwnne brwgis bo
de ilde oc vel/ effter ſom hoeſſ them haffwis
en rett eller wrang menĩg/ men hwn er x ti
mange oc drabelige ſtøcke lerdom/ ther ſuo
ere menĩſchins welferdt anrørendis/ at the

tis retsindige tros oc mening forwthen/ kan
ingen worde salig/ som era om thet høgwer
dige sacramentt Jesu Christi legome/ om me
ssen oc hennis brwg/ om mēnisckins frij wil-
lia/ om tros oc gode gerninger/ oc anden suo
dan diabelig ting.

¶ Oc forthi tala the icke alsomeniste hwer
andre e mod men oc swo sckriffwe store oc he
la bøger/ swo at thz er them icke nog/ at the
ere met then menige christen kircke partiiscka
Men ere och swo wordhen partiiscke met sig
sielffwe/ aff gwdz retferdighe tilladilse/ the r
swo plever att forstøre ketterlig handell/ och
giffwe syn hellighe kircke fred. Thesse folck
haffwe alsomeniste ett hiørne oc en wraa vti
nør thet er i Saxzen och nogre faa land och
steder for grentzer met Saxzen. Oc fordi att
gwd bewarer altiid syne/ tha haffwer han
mange maall twsinde mēniscke i samme sta-
der och land/ som ere then gantsche handhell
plat x bewarede. Och ere thesse samme folck
Lwters tilhengere/ hwercken bestandig mett
lang tiidtz lawheffdt/ ey heller aff noghit er-
ligt samffwnd/ forti met dygd/ ara/ oc hellig
hett vti leffnit oc gerning/ haffwe the plat in
thz att gøre.

som er bode større oc sterkere/ icke aff store ord oc løss tala/ men aff scrifft oc sckiell/ aff dygd oc fromhett/ aff iertegen och anden aandelig krafft/ ellers gaa wij ingelwnde fran wortt gamble kwndscaff.

¶ Anseer fforti icke thet at wij era synderе/ eller huess brøst oc misbrwg som findis hoess thett menighe klerkerij/ ther forhaabeligt er att bedris kan nar gwd will nadhen giffwe. Nar then menige mand bliffuer bedre end hã nw er/ tha faa wij oc swo bedre presther end wij nw haffwe/ thet er gãmel klage/ syndige foreldre føde syndige børn. Then tiid menig=heden var from oc god oc i alle maade christe lig oc retsindig/ tha fødde hwn børn som va re henne lige oc tha haffde christẽdõmen godt folck och godhe presther.

¶ Men nar hwer scall dømis for syn eghen gerning/ tha er thet raadeligt at wij lade gud alting døme som best kan oc maa Haffwe wij icke apostolorum eller martirum hellighet tha haffwe wij dog theris tro oc loffwe/ hellighe den faa wij nar gwd will Christendõmen ha ffwer hafft mange hellige oc drabelige mend til forstandere/ men Petri oc Pauli lige ha ffwer han dog icke hafft/ oc icke faar han hel

let har effther. Swo schwlle wij dog tacke
gwd hwer for syn naadhe/ oc forbide større
met daglig bøn oc begering.

¶ Thi raade oc bede wij eder som sagt er/
at i grangiffwelige offwerweye/ scarpelige
randsage/ oc rettelige besinde/ hoss hwilcken
part i scwle opsette eder salighetz trøst/ och
huar i kwmne tencke at ther findis størst try
ghet oc seckerhet effter en christeliff grantscke
ther bliffwer fastelige hoess/ oc serdelis i the
stöcke lerdom som forberørde ere oc andre fle
re ther scwlle formerckis aff thesse efterføl-
ghende geenswar.

¶ Oc vnder dess formane wij ether/ at i lese
same geenswar mz stor grantscke/ Oc hwess
noget ydermere kan begeris end the indehol
de tha scal thet framdelis findis wdi wor
christen troes wnderschedha/ ther
wij lade nw stray trøcke nast
effther thesse wore gen-
swar. Thet kende
gud at wij mz
thēne vnderwiissning icke an
dett søge/ end baade wor oc eder sa
lighett. Jesu Christi frid oc naadhe
ware met eder ewindelig. Amen.

Enige Danmarckis Rigis Bi-
spers oc Prelaters Christeli-
ge geenswar/ emod nogre v-
christelige swar mett hwilke
thesse ny lerere som kallis e-
uangelischcke predicauter siw-
nis att haffwe sig wndskyltt oc orsagett till
XXvij. article som same Bisper oc Prelater
haffwe besynderlighe anklagett vdaff theris
gantsche predicken/ lerdom oc handell/ i thȳ
herredag som war holden vti Københaffn.
Anno dñi. M.d.XXX. i Julij maanedt.

¶ Then første artickell aff sam-
me predicanters lerdom.

THen helliga kircka haffwer faridt
wild i xiij. eller xiiij. hwndreda aar/
thett er noghett ner siden wor herris
Apostela ware till.

¶ Predicanternis swar till
samme første artickell.

THen sande hellige kircke som er fun-
derit oc grwnderit paa Christo then
rette grwndsteen/ lerdt oc opliwst
i en retscaffen tro/ oc begaffuet mz thȳ san-
dhe helliand/ som henna styrer och regherer
wdhi alla syna weya/ kan icke fara wild/

for christus sielff sigher. Men swodan kircke
Mat. 16. som ethers er/ som staar alleniste vti wdwen
Esa 28 5.8. digt hyglerij och kødelig hellighett far altiid
Jer 2. (wild.
I Cori 1.

¶ Prelaternis geenswar.

ffther thi at christus then hel-
lighe kirckis brwdgōme/ icke
Cant 4 oc 6 haffwer vthen een brwd/ som
Ro 12 Salomonis brøllwps wiisa-
I Cori 12 klarlige lyder Hwilcken brud
Ephe 4 sanctus Paulus kaller hanss
aandelige krop. Hwore gaar
thet nw till/ at wij vti thette swar høre talis
om twēne kircker/ Mwnne christus met twe-
giffte nw vare wanskaptt/ oc haffwe till ett
hoffwet twenne kroppe.

¶ Men i wele tha sige at eder kircke er thē
sande Jesu Christi brwd och hanss aandeligha
krop och wor kircke er then store scköge ther
propheterne haffwe alle controffeytt met syn
retthe farffwe. Swo gott. Men thett wele
wij gerne høre aff ether. Then kircke som kal-
lis i hellig schrifft Christi brwd oc krop/ mū-
ne icke hwn (i hwar hwn tha findis) ware
then sande oc retsindige aff egthe oc retthe le-
ffwende gwdz kircke/ ther er (som i sige) hel-

lig fwnderit oc grwnderit paa chriſtum/ then
ſande och retthe grwndſteen/ lerdt oc opliwſt
wdi en retſindig tro/ och begaffwet met then
ſande helliand ſom henne ſtyrer oc regerer i al
le ſyne weya / ther kan forti ingelwnde fara
wild/ ſom Chriſtus ſielff ſiger.

¶ Thenne kircke(ſom wij formode)tilſtaa i
at ware en ſand chriſten kircke/ ther wij gerne
ſamtøcke met ether/ vti ett ſtøcke ere wij dog
icke offwer eens/ thet er. Hwad heller thē kir
cke findis hooſſ ether eller hooſſ oſſ/ nar thett
ſtøcke er forti met grantſche randſaghet/ tha
haffwe wij fwndet thet wij ſøge effther.

Oc dog thet er bewiiſligt aff møgen handell
at edert ſamfwnd icke er then retſindige chri=
ſten kircke/ ſom er Jeſu Chriſti brwd. Wij we=
le tha hær beſchriffwe trenne wijſe tegen ſom
ſcwlle gøre hwer chriſten leſera wijſſ/ paa thz
forſckiel ſoz er emellom then ſande chriſten kir
cke gwdz brwd/ och then wanegthe hoerkone
ther gwd icke bekender for ſyn brwd.

¶ Førſt at ſige. Then retſindige chriſten kir
cke er een oc icke flere/ nar hwn er Chriſti ſan
de brwd oc hanſſ aandelige krop/ met hānwz
eenſindig oc eendrectig i alle maade. Men e

der kircke er icke een aff noger enighet/ forti hwn giør hwercken ett mz gamble retsindige christen/ ey heller met gamblæ fordømde ketthere/ oc icke heller met eder sielffwe indbyrdis/ nar hwn paa en kort tiid er atsckilt vdi swo mange sechter oc partiir/ som ere Lwtheraner/ Carolostadianer/ Occolampadianer/ zwinglianer/ oc andre mange naffn som ere føddæ aff ny oc atsckillig partiiscke handell.

¶ Framdelis er hwn icke heller een/ hooss hwer aff ether besynderlig/ forti i stigte met ether sielffwe vti swo møgen modsaffn/ icke allene wdi atsckillig tale oc bøger men offte wti een bog och een tala

¶ Men twert emod tha er wor kircke i alle maade then same wti enighet fast aff bestandighet/ oc sig sielff altiid lig/ icke partiisck/ men i hwor hwn findis/ tha er hwn wed same mening/ same tro/ same bekendilse/ oc same lerdom/ oc swo haffwer hwn altiid waritt siden the hellige apostele ere affgangne/ till thenne nerwarendis tiid/ ther sandelige er sckeedtt aff then helliandz obenbare dom oc willie/ som haffwer bewaritt i swo manghe hwndredhe aar vti troens enighett/ och lerdoms eensindighett the hedninghe for ere

och altiid ware swo wiidt spreddhe offwer
then gandtscke werdhen.

¶ Ther nest/ tha er then retsindighe gwdz
kircke almēnelig/ thett er spreedt och wiid
giordt offwer alle iordrigs land och righe/
effther som gwd haffwer loffwett syne helli-
ghe patriarcher Abraham Isaac och Jacob/
att han schwldhe mangffoldig göre theris
sad wthi Christo offwer all werdhen. Och
som hellighe propheters prophetier the liw-
dhe om the heningers kald till troen/ och iö-
dhernis affektiörd fran samme tro/ och hwore
then hedniscke kircke schwldhe wiid göris
fran östher oc till westher/ och fran syndher
oc till nör/ ydhermere end then iödiscke kir-
cke/ ther schwlde alsomenisthe besi wthis vn-
dher iödhelandz grentsche.

¶ Ther Christus haffwer och swo stadfest
ther han taledhe om Centurionis troo/ och
ther han böd syne discipele baadhe i lesthen
och Apostelers gerningher/ att the schwldhe
före hanss bwdsck aff offuer all werden/ ther
oc swo war obenbarit scō petro vti en ann-
lig siwn.

Ther S. Paulus alle hedningers lerefader haffwer forfwldt mett forkynding/ och ther om besynderlige schreffwett oc disputeritt till the Rhomaner oc Galater. Schriffterne som thette bewise ere hwer mand witherlighe.

¶ Men thenne eder kircke er swo krap oc beslwtis vnder swo smale grentzer/ at ther for hwn kallis almēnig/ tha kwnne i hēnis naffn icke forswore/ nar hwn haffwer icke vden eett hiørne vti nør/ thz er i Saxzen oc nogre faa land och stedher som ther findis nest omkring Hwilcke folck the alleredeliste christen som findis vti gamble christen land/ Wallandt/ Hispanien/ oc Franckerighe icke agte for andett end wilde mēnischer/ fraadzere och dranckere/ ther i kraap oc styrcke haffue noghen dwelighett/ men i wiid/ sind oc sckiell platt inghen.

¶ Endog at wor herre haffwer paa alle stader som edher kircke er begyndtt bewarit sig flera end siwtwsinde mend/ ther icke haffwe
3 Reg 19 Rho 11 knafalditt then Saxonischke Baall/ hwar fore then iødischke kircke er end nw baade wi dere oc større end eder sckall nogen tiid worde Men twertt emood/ tha er wor kircka swo wiid och breed/ som then gandtsche werdhen er stoer till.

¶ Ther neſt kallis oc ſame christi retſindge
kircke/ Apoſtelig. Forti hwn er ſandelige for
bygdt paa apoſtelige oc prophetelige funda Ephe. 2
mentt/ ſiden then vpperſte hiørneſteen Christ-
us Jeſus er grwndelige vnderlagt. Oc forti
beſckriffwis ſtadtz mwra/ thz er kirckins/ vti Apoca. 21
ſancti Joannis obenbarilſe/ att haffwe xij.
fundamentt/ oc i them ware beſckreffne the
xij. apoſtele naffn oc thett vſckyldige lambs/
ſom er Jeſu Christi naffn.

¶ Uti theris predicken oc lerdom er thē ſan
de hellige kircke grwndett/ oc fran theris tiid
met en ewig handel oc brwgilſe/ hantfanget
ſlegt fran ſlegt met en ſtedtze forføling vden
alt affald/ er oc ſwo kōmen nw till wor tiid.

¶ Oc fordi ther ſom i ere Christi kirckis eg
the børn oc icke horebørn/ framkomne aff thē
wegte berøchtede ſckiøge/ icke føde aff retſin
dige apoſtele men aff forgifftige kettere/ tha
giffwer oſſ til kende eder framfarne aaldin-
ge oc forfeddre/ biſper oc leremeſtere/ oc frā-
ſetter oſſ ſlegtelige eder affckomme/ fran then
ne tiid oc til the hellige apoſtele/ oc bewiſer i
hwad landtſcaff och hoſſ hwad folck thett er
holdet oc brwget/ ſom i nw lera oc foregiffue

¶ Vij som haffwe then sandhe kirckæ Jesu Christi brwd till moder/ kwnne thet gøre wden all vmage/ thet er/ at fortellie pwnchtelige alle wore bisper oc leremestere fran thēne tiid och indtill sanctum Petrum Christi stadtholdere/ en høffding offwer alle apostele/ oc then hellige kirckis første bisp/ oc thet bewiise/ at all christendoms lerdom er swmmelige/ met en rett handffestning kōmen fra the hellige apostele och apostelige mend theris nesthe efftherkommere.

¶ Hwem will forti nw lenger twile/ enchten paa wor eller eder kircke: nar wor er Jesu Christi brwd then sande hellige kircke/ Oc eder tvert emod er then vanegte sckiøge Satane forsamling/ thett er alle bedregeris/ bespotteris/ oc forbānede mēnisckers kircke.

¶ Men i wele tha sige/ at wor kircke staar alsomeniste vti wdwendigt hyglerij oc kiødelig hellighet/ oc far forti altiid wild.
Blwes ether icke i wanegthe horebørn/ een wanartig affkōme/ oc rett ormeslegt/ att belacke then hellige kircke wor moder/ met swo løgenafftigt klafferij.

¶ Mwnne icke wor kircke aarlige paa be-

ſynderlige tiider lere ſyne børn at the ſcwlle ſig wogte for alt ſckrømpterij/ oc ſerdelis i wdwortis gerninger. J ſandhett tha gør hū thett/ oc vnderwiſer oſſ om hellidage baade aff leſthen oc epiſtelen/ att inghe wdwortis gerninger ere nogen tiid dwelige/ vden the vdſpringe aff kerlighetz rødder.

¶ Hwem er ſwo groff at han haffwer icke hørtt Jeſu Chriſti ord til ſyne diſcipele hoſſ Matheū. Uden i offwergaa (ſiger han) pha- Mat 5
riſeyerne och the lowkøne met retfferdihett/ tha ſckulle i icke indgaa vti himerigis rige.

¶ Hwem haffwer icke paa ett andhett ſted hordt/ hwore ſame Chriſtus ſiger till ſyne. Uogther ether for the phariſeyers ſwredey/ Luce 12
ſom er ſckrømpterij.

¶ Eller hwem haffuer icke hørtt thette priiſſ oc loff ſom ſanctus Paulus giffwer kerlighett/ nar han ſiger. Att ther ſom ieg kwnne icke alſomeniſte tale met alle mēniſckers twn- 1 Cor 13
ger/ men oc ſwo mett engle twngher/ oc ieg haffde tha icke kerlighett/ tha ware ieg ſom en ſckreldidde malm oc en klingindde Cymble. Eller oc nøgett andet ſom ther effterfølger. Udaff hwilckett wij læris och vnderwiſis/ att

icke allene alle wore gerninger/men hworæ alle andre gwdz gaffwer ere vnøttige oc vdwelige/kerlighett forwden.

¶ Oc ther som i har icke mett obenbare løgen becklaffe then hellige kircke/tha beskær mer ether/ oc forsuarer thet som i haffue sagt oc bewiser met een ther andett haffwer lerdt oc predicket/enchten eblantt the gamble kirkins lerefeddre/eller och eblantt the vnghe/ ther i pleye spotteligh e at kalle Sophister/ hwess bøger i werdis tha hwercken att see/ lessa/eller forstaa.

¶ Men vnder dess wele wij lade swo wara att wor gantscke kircka er ickæ alsomenisthæ sckrømtelig/men ett sandt sckrømptt/och att hwn er besmyttet i alle syne lemmyr mz alla synders fwllhett. Mwnne hwn forti altiidt faræ wild som i wele sigha? Hwem haffwer thet nogen tiid sagt/enchten om hedninghe/ iøder/kettere/affkorne/twrcker/eller saracener/som ere allerlengst fra Jesu Christo/ at the fare wild i alle theris gerniger/oc all theris gantscke handell? nar the haffwe tha møgett baade retsindelige talett/sckreffwett oc giortt/som i mange maade bewiisligt er.

¶ Oc thet som i wore icke meer begredelige aff blindhett oc wsilhett/ end i ere bespottelige for geckerij/ tha motte wij met latter och gāmen/ vndfange the sckriffther/ ther i føre i rette til en fast oc sterck bewiissning paa edertt første swar/ forti same sckrifftter ere ether inthz biistandige.

¶ Udi then førsthe som staar Esaie xxviij. straffer gwd the iødiscke prester/ for drwckenscaff oc vanwittighet/ for er drwckensckaffs efftherfølghera. Men hwad kommer thett wor kircke weed?

¶ Men forthi i ere haarde halse/ føde till bagtall ocklafferij/ ther met at forføre thett gantscke klerckerij vti menige mādz had/ tha er thet altiid ether seedwane/ at hweff horde oc strenge ord som lyder paa the iødiscke prester/ pharise ver oc lowkøne/ them pleye i altiid/ hwad heller the kwnne thett taala eller ey/ att wrye oc drage emod then hellige kirckis tienere/ bisper oc prester.

¶ Udi then anden sckrifftt som staar Esaie lviij. offwersckiender wor herre iødernis sckrømptellge fasta/ hwar paa the sig fortrøstede forwthen andre gode gerninger ther the for-

somede/och meest kerlighett som the schwlde bewise theris fattige brødre. Thi kan thz icke vare wor kircke anrørendis/ vthen for nogre syne sckrøbelige lēmyr som fare wild mz wanwittighe iøder Nar then hellighe kircka første dag i faste pleyer at fordøme thz same oc lerer forti syne børn/ hwore the scwlle børlige faste/ mett thett som Christus sigeer hoss
Mat 6 Matheū. Nar i schwlle faste/ tha warer icke wløstige som sckrømptere the ere/ mett thett som effther følger.

¶ Then tredie sckriff som staar Jeremie ij. er aff same slag/ dragen fran the gamble iødiscke prester/ oc indført paa wor kirckis tienere/ met edre euangelisckе blomster oc smycke/ thett er klafferij/ sckiendtz ord/ løghen och bagtall/ ther mett forblomme och ammelere i all edher sckrifft.

¶ Then fierde sckrifft som staar i. ad Cori ij giffwer till kende/ hwore ett legōligt oc kødeligt mēnisckе icke kan begribe thet som gwdz and tilhører. Men hwad kōmer thet wor kircke wed. Mwne hwn forthi at Paulus swo sagde om nogre beestlige mēnisckеr vare gātz legomlig och kødhelig?
¶ Oc nar inge aff thesse ting (som figwili

ge sigis) røre enchthen himmell eller iord/ tha maa thett ware een wnderlig ting/ at i vden all blwgsill/ met swodant kaagel taare for driste ether till at bedrage en simpel almwge ther vor herre Jesus Christus haffuer dog suo dyre kiøptt met sytt hellige blodz vdgydilse.

¶ Men nw wele wij oc swo thet som sandt er tilstaa/ at wor kircke haffwer mange legō-lige oc kiødelige mēniscker/ mange prester soz ere dranckere oc wlerde/ mange oc swo sckrømpthere/ oc at mange som icke bwide haffwe meer agtett cerimonier oc vdwortis gerninger end børligtt war i nogre hwnderde aar/ hwar fore wij nw lide thenne forgifftige tiid Icke kan forti klerckeriidtz onde leffnett gøre theris sag rettfferdig som era ketthera/ icke maa klerckeriidtz obenbare synder/ ware kettheris bewiissning. En sand klage offwer kirckins tienere/ kan icke bewiise noger christen troes falschett/ eller och ketteris sandhedtt. Thet er aff nød (sagde Christus) at slaw brā de schwlle kōme/ thet er tilfelde oc orsage till synd/ men wee er dog thē soz the kōme vt aff Mat 18

¶ Then stwnd wor kircke fiichter oc vandrer har paa iorden/ fra syn begyndilse oc till sytt endeligtt som then hellige sckrifftt figwrlige

indeholdet/tha haffwer hwn i ſig diwr baade
ce 7 reene och wreene/ hwede och affner/ godt ſad
t 3 oc tiidtzle/ gode fiſcke oc onde/ wiſe iomfruer
t 13 oc daarlige/ oc ther til mz lam oc bwcke/ thz
t 25 er/ retfferdige oc wretfferdige.

¶ Forti ſom ther ſprockelige ſigis. Swo len-
ge bliffwer ſynder till ſom noger mēniſcke le-
ffwer/ oc beſynderlig i theſſe werdzens ſiiſthe
dage ſwo att then onde hob/ ſckall iw altiid
then gode offwergaa/ nar wor herre Christus
Mat 24 ieſus haffwer ſagt/ at i the yderſte dage ſckall
ondſcaff ware offwerflødig/ och māge folckis
kerlighz fortølis. Men paa thet ſiiſte nar thē
hellige kircke haffwer fwldkōmelige beſtriidt
ſyne figender/ dieffuelen/ legōmett oc verden
oc begyndher att faa ſever met offwer hand-
oc the onde ere wdmøſtrede fran the gode/ for
Ephe 5 the euangeliſcke parabole ſige att ſckee ſckal/
tha ſckall thet fwldkōmis ſom Paulus ſckri-
ffwer om gwdz kircke. Att hwn ſckal tha vor-
de erefwld/ oc ſcal hwercken haffwe ſmytte el-
ler ryncke eller nogen laſt/ men i alle maadha
ware hellig vplatzeritt oc vſtraffelig.

Canti 6 ¶ Oc for then ſag vti Salomonis brøllups
wiiſa tha ſigis kirckin Chriſti brwd ſtwndum
att ware deylig ſom ſoolen/ oc wdwold ſom

maanen/ deylig som sooll paa then kirckis vegne som haffwer offwerstridt met seyer/ vthi hwilcken ther siwnis forti hwercken smyttha eller rycke/ forthi hwn er bestandig aff rett eddill godhett. Udwoldt som maanen/ paa then kirckis vegne som end nw figter. At for maanen er icke wden all smytte/ swo haffuer same kircke vti sig baade onde oc gode.

¶ Men dog bekende wij/ att thēne same kircke i hwore manghe syndere hwn haffwer/ er wnder deß alligewel hellig/ deylig oc vplatzeritt/ baade forti hwn er grwndett paa Christum/ oc frelst vti hanß hellige blood/ vti hellighett antwordett oc befalett faderin/ raadt oc regerit vti alla syne weye aff then hellge and/ ther haffuer sande sacramentt/ sand tro sand gwdz dyrckilse/ sand gwdelighet/ oc en sand hellighett/ swo at vden for henne/ er inthet helligtt/ inthet gwd tacknēmeligtt ellet behaffweligtt.

¶ Ther nest oc swo/ att endog hwn haffuer vti sig flere onde end gode/ som Christus sielff siger mange ware kallede oc ffaa vdweldhæ Ther war tha aldrig ingen tiid swo forgifftig/ att hwn haffde iw nogre gode mend/ hellighe/ vplatzerade/ drabelighe aff alle slag/

dygder oc fromhet/ for hwess sag then gant-
scke kircke kaldis hellig/ dylig oc wplatzerit
oc thet sømelige/ forti at kircka er eet ord sor
beslwter en menig forsambling/ om hwilken
møget rettelig sigis/ som kan tha icke bekom
me hwer oc een ther findis i suodã forsamlig

Swo sige wij en stad eller en menighet at va
re syn furste hwld och troo/ nar hwn haffwer
aldrig warit hãnwm vlydig/ men altiid wa
ritt lydig oc trofast/ met willig tieniste oc vn
derdanighett/ endog at nogre vndersotte vti
same menighet haffwe baade waritt hãnwm
vlydige oc faldet hãnwm fra hande.

¶ Ligerwiis som ingen wiis mand lasther
thet hwss som er bygdt paa stoer kaast oc ta
ring i alderscktiøniste maade/ forti att thet hã-
ffwer nogre wreena stedher / till menniscktins
hemelighe behoff.

¶ Men thet sckall agtis som sanctus Pau
2 Timo 2 lus siger. At vti eet stortt hwss/ findis icke al
somenisthe gwldkar oc sølffckar/ men oc swo
trækar oc leerkar/ swo att somme brwgis till
høffwiscke oc erlige behoff/ och somme till w
Roma 9 høffwiscke oc haanlige behoff. Swo er thete
och i then hellighe kircke (som er gwdz stora

hwss) hwar ther findis somme kar aff gwdz retfferdige wrede bereedde till fordømilse och haanhett / oc somme kar som aff hanss wsigelige misckwnd era bereeddhe til era oc salig (hett.

¶ Men ther som wor kirckis synder besckēmer ether swo saare / tha lader oss eder kircke till siwne som haffwer hwercken rynncke eller smitte / oc tha wele wij henne gerne anamme Men nar wij wele eder kirke nøye besee / tha faa wij well ther manghe vti sigthe som era fraadtzere / dranckere / sløsere / hoorkarle / daablere / forborghede forødere / landflwchtighe / tiwffwe / snaphaner / iomfrwkrenckere / forredere / røffwere / kirckebrydhere / forløbne / och vti mange andre maade werlige folck som haffwe her till dags forfylte met vdygd oc ond sckaff waritt / aff rett miss hoff / agtet for forlaarede mēniscke baade hoss sig sielffwe oc andre flere ther haffwe nw først fangett mood siden the hørde / att then blotte tro gør them baade retfferdige oc salige.

¶ Or nar i haffwe swodantt folck wdi eder kircke / hwore gaar thett till att i see suo grandtt wdi andre folckis syndher / men wdi eder egna syndher era i aldstingest blindha.

Thi kwnne wij icke andhett sighe till eder end thesse Christi wor frelsermandz ord. Hwij se
Mat 7 er thw then sckieff som er i thyn broders øge men then bielcke som er i tytt egit øge agther thw dog icke? Eller hwore taler thw tyn broder till och sigher/ tilsted att ieg vtdrager en sckeff aff tytt øghe/ och see ther er een bielcke wdi tytt eghett øgha?

¶ O thw sekrømptere/ først sckalt tw wdelthe bielcken aff tyt eghz øge/ oc siden maattw see till om thw kantt wdtaghe then sckieff aff tyn broders øghe.

¶ Hwem er then som er icke inderlig begherendis then tiid mett hellighett oc fromhett/ som war i then førsthe christne kircka? Eller hwem er then om han haffwer noghett sckell ther icke grēmer sig mett angher oc swck/ att hanss tiid schwlde ware blandt synd oc sorg/ vti thesse verdzens siste oc forgifftige dage?

¶ Men wij sckwlle tha thett icke forglēma som merckelighe sigis. Thet som icke kan anderledis sckee oc ware/ sckalt thw fforddraghe oc icke straffe. Aldrig war then hellige kirckis lycke oc welferdt swo stoer/ att hwn haffwer iw fordragett mange onde iblandt faa gode

Oc nar Christus i then lille heb som war icke vden xij. apostela haffwer fordraghett syn forraadere Judam/ ther och war hanss tiwff/ oc Petrum ther hãnwm sckwlde negte oc forsage/ och alle the andre apostele ther hãnwm ginghe fran handhe.

¶ Desligest nar sanctus Paulus oc alle the andre apostele som ere christhendoms grødis første framslwg/ haffwe blantt swo liden en hiordt som then hellighe kircke paa then tiid war fordragett/ och hafft metlidilse met swo mange falscke apostele/ falscke brødre/ aarckeløse bwge/ bedragere/ mange wredere/ oc offwer altt them som met sød tale oc smyger lerde oc predickede som i nw gøre effther then menige mandz gode behaff/ hwilcket wij kwnne formercke aff theris egne sendebreff. Hwi scwlde icke wij som ere selffwe stora och groffwe syndere/ fordrage met sagtmodighet andre folckis synder och ondsckaff? Sandeligha tha er thũ icke god/ for the onde kan icke fordrage. Then som kan icke fordrage Caim/ hã bliffwer aldrig Abell.

¶ Lader forti wdaff i klaffere oc belackera/ att ware blinde i edre egne synder/ och swo siwnscke wdi andre folckis gerningher. War

er nw nog kickett i then seck som henger fore till/ seer oc swo noget i then seck som henger bag till. Att nar hwer aff oss haffwer forstandett syn eghen brøst/ forwden hwileken inthet menniscke enchten leffwer eller fødis/ tha kunne wij dess lettere aff en broderlig kerlighett fordrage hwer andris sckrøbelighett. At wij
Mat 18 emod herrens bwd sckwlle icke oprycke tiidzlen mett hwedett/ eller oc thet som werre er/ huedett for tiidzle/ oc nar wij emod sancti Pau
Gala 6 li raad bide oc slwge hwer andre/ scwlle icke oc swo gøre hwer andre till inthett.

¶ Besinder forti euangeliscke predicanther edert eghett homod/ oc mett hwad dristighett i ether tilwelde tette christen kirckis naffn och tittel/ nar i ere icke hennis lemmer/ end sige the gantscke kircke/ men ere affckomne greene/ ther
Mat 13 mett tiden (hwess i ether icke bekende) scwlle kastis i then ewige ild som er bereedt dieffuelen och hanss englæ hwordane i ere/ end tha att i kwnne wndgaa werdsins tymelige ild.

¶ Och paa thett i schwlle icke mett thettha støcke indlegghe noghen aræ hooss simpell oc wlerdt almwghe/ ligherwiiss som thett waree edhertt paafwnd mett thesse twendhe kircker/ tha sckall ther widis att i haffwe thett

aff edre forfeddre gamble fordømbdhe kettheera/ aff Donacianer først optencktr/ oc sidhen aff waldenser/ wicklesser och hwssither/ fornyghett och andhen tiid wdroptt/ som mett stoer kwmmer och wmaghe wille forckorthe then hellrghe kircke/ och henne beklemme och bekrenke i lønlighe ketthere hytther oc wraaer/ som er dog forsprœdt offwer then gandt sche werdhen. The formercke att kirckins machtt och erlighe bestandt aff schrifftt och krafftt trenger them mera end the wille.

¶ Och nar the kwnne tha kirckin icke neghe/ ther haffuer bistandt aff then klare sckrifftt/ att the sckwlle tha noghett haffwe giort tha haffwe the digthett een ny kircke ther er vsiwnlig oc swo andelig/ att hwn hwetcken kan sees eller høris/ ther the sige at ware al somenisthe theris tall och forsambling/ som ere forsiwnēdhe till salighett/ ther inghen tha kendher och weed wdhen alleene gwd. Hwilcken digtt som er fordi obenbarlighe mood gwdz ord ther haffwer oss giffwett en leghomlig och siwnlig kircke/ och swo sagtt.
Thw sckaltt thett sighe kirckin. Och hwor Mat 18
han tha icke will agthe och lydhe kirckin/

sckalt thw ware hanutz vbewarit som en hed
ning och een obenbare wœdere. Men hwore
kwnne wij noget sige kircken/ eller henne hø-
re oc lyde/ nar hwn er swo vsiwnlig/ at hwn
kan hwercken sees eller høris?

¶ Then anden ar-
tickell oc ancklage.

Alle gamble kirckins sckick/ bwd/ or
dinantzer/ sedwaner/ desligest fa-
ste/ atsckillig kledeboen/ mad/ cere
monier/ stadt/ embede. werdighet-
oc prelaredøme maa foragtis oc nederleggis

¶ Predicanternis swar.

Alle the sckick/ bwd/ ordinantzer/ gode
gamble sedwaner oc ceremonier/ som
then hellige kircke haffwer aff gwdz
ord/ ellet ere oc icke emod gwdz oord/ raadhe
wij icke till at nederlegge/ fast myndre at for-
agte/ rett gwdelig faste som holdis mett een
christelig menig effter gwdz raad/ loffua wij
høvelighe/ atsckillig kledeboen oc mad lasthe
wij icke/ om the brwgis mett een fryj och rett

ſamwittighett. Atſckillighe embede agte wÿ oc i thž hellige kircke/ efftet then helliãdz atſckillige gaſſ wer. Men eders ſtore ſtaet/ werdighett oc prelatedøme/ lade wÿ ware eders kircke lig.

¶ Prelaternis geenſſwar.

Nw bwrde ether ſtrax att beſcheldis for the mend i era/ nar i haffwe ſwo ſnart ſckifft farffwe. Hwem kan noghen tiid agthe eder ord/ nar i giffwe them icke lenger machtt. Athi edert førſte ſwar till førſte artickel ſom er nw hørdt/ haffwe i ſagt/ at wor kircke far altiid wild/ men nw haffwe i forglembt eder ſielffwe oc ſige/ att alle gode gamble ſckick/ ordinandtzer/ ſedwaner/ oc ceremonier/ ſchwlle icke aff leggis/ oc faſt mindre foragtis.

¶ Oc nar i ſige at wor kireke far altid vild/ hwÿ anãme i nw hennes ſeeder oc eeremonier ſwo twchtelige oc ſwo erlige? Thett ſom ſigis om ſckick/ ordinantzer/ ſedwaner oc ceremonier/ kan om eder kircke icke wnderſtaas/ nar hwn haffwer hwercken forfedre eller lãg alder. Icke forſtaa wÿ helder hwad ſckick hun haffwe kan/ enchten aff lang wane eller brugilſe/ nar hwn er neppelig x. aar gammell.

Oc i rett alweres mening att talæ/ hwore fyl-
ger tha thette ſwar met eder partiiſſ baadhæ
ſckreffne bøger/ oc obēbare handel oc gernig

In capti uita Ba bilonica ¶ Haffwer icke eder egen fennickedregere ſuo
ſckreffwet/ at inthe mēniſckæ haffwer machtt
till aat bindæ een bogſtaff offwer en chriſthen
mand? Haffwer han icke och ſwo ſckreffwett
Contra regem Anglie paa eet andet ſtæd/ at mēniſckins ord oc lang
tidtz wanæ oc brwgilſe/ endog at the eræ ic-
ke ſckriffthen modſtandige/ maa well holdis
oc fordragiſſ/ men tha forplichte the inghen.

¶ Eller hwij loed han aff en vhørlig oc vre-
delig dierffhett obenbare forbrendæ christen-
doms fedris ſætt oc ſckick? Eller hwij eræ allæ
gamble fedris ſckick nederlagde blant eder for
ſambling i hwar hwn findis? eller hwij ha
ffwe i forlaget aff chriſtendoms tempill/ allæ
gamble ſeeder oc ceremonier? Eller hwij eræ
aſſlagde hoeſſ eder baade hellidage oc faſte-
dage? Eller hwij haffwe i forſmaadt och for-
agtedt kirckins leſſning oc tider? eller hwij
haffwe i forwandlet kirckins ſang oc tieniſtæ
wt i alle tempil ſom i eræ bleffne megtige och
møndigæ? eller hwij haffwe i vdkaſt oc ſøn-
derhwgget taffler oc belede i ſame tempill oc
møget andet giordt/ ſom icke følger mz theſſæ

ord. Er thet at agtæ oc ære gamble sckick/ or-
dinantz er/ seder/ satt oc christelige ceremoni-
er. Men i sandhet thet er som Judas met en
kyss forraaddhæ Christum/ swo kysse i hanss
hellige kircke met thette søde smyger/ oc ther
mett forraade i hēne wti vgwdeligæ mēniscki-
hender.

¶ Men i welæ mowelscke sighe/ at i offwer
alle agthe oc ære the sckick oc ceremonier som
følge vtaff sckrifften/ eller ere oc icke sckriftē
modstandige. Swo got. Wij begere icke andet
nar thet er oc swo wor kircke vitherligt/ ic-
ke alsomeniste aff Esaia prophet/ men oc swo Esai 29
aff christendoms mesther Jesu Christo/ hworæ
wij sckwlle oss wogthe/ at gwdz bwd icke o- Mat 15
ffuertradis for menniscktis sckick oc sætt sckyld
Oc forti forsage oc bortkaste met theris lære-
mesthere alle the menniscktelige sckick oc sætt
som ere then hellige sckrifft modstandige/ for
thi som sanctus Petrus sigher/ wij sckwllæ Act. 5
meer lydæ gwd end menniscktin.

¶ Men thet er tha børlige at i bewiisæ vor
kirckis ordinantzer/ seedwaner oc ceremonier
Enchten att icke følghæ wdaff sckriffthen el-
ler och att waræ sckriffthen wsamdregtighæ/
oc nar thz er giort tha vele vij mz eder thim bo

dhe forſaghe och forſckiwdhæ.

¶ Thett mwæ i tha icke gøre effter eder aand ſom er wild oc forbiiſtridt/men effter thē hellighe kirckis aand ſom er aff ſandhett. Icke helder effter edert hoffwidtz daarlige menig/ mē effter gamble hellige forfædris retſindige mening/hoeſſ hwilcke wij finde then hellige ſckrifftis rette grwnd oc edele forſtandt.

¶ Oc dog att edert ſwar er icke beſtandigtt met aſtadighet/ i haffue tha ſandelige ſwarit ther gwd giffwe at i mett gerning oc handell haffde ſwo ſandelighe holdett/tha ware wij frelſtæ fra ſtoer vmage/mett ſckrifft att føræ eder vnder øghen/ſom ere dog hwer chriſthen leſzeræ witterlig nog.

Mat 18 ¶ Hwem haffwer icke thet læſt/ at thē ſor
icke lyder kirckin/ſckall agtis for en hedning
Deutro oc en obenbare ſyndere? Eller framdelis/ att
17 then ſckall dødis ſom icke lydher hanſſ bwd
ther er i ſyn tijd alle preſters høffding? Fram
delis/ att hwadſomhelſt Petrus oc hanſſ eff
Mat 16 terkōmere binde paa iorden/ thett ſckall wa-
re bwndett i hīmelin/ oc løſer her paa iorden
Luc 10 thett ſckall ware løſt i hīmelin? Och att then
ſom forſmaaer the hellige Apoſtele oc theris

efterkõmeræ/ han oc swo forsmaaer gwd.

¶ Framdelis. Att wij sckwlle the marckæ-
sckiell oc grentzer icke offwertrede som woræ
oldinge oc forfedre oss lagt oc sckicket haffwe Prouerb 22
Hwem haffwer icke læst manghe sckriffter aff
same slag/ wdi hwilcke oss biudis aff gwd/
att wij wdi seeder oc ceremonier/ scnlle lydhæ
met hørsomme/ gamble forfedris ordinantzer
sætt oc sckick.

¶ Ther næst ere i oc swo aff same astadig-
hett till fredz mett fastæ/ men met then alsom
eniste som spæger legoms kæde oc wlydilsæ/
och icke bøder med gwd for synden/ eller gør
oss retferdige for gudz ansigtt/ effther sckrøm
theris seeder och mening.

☞ Hær høre wij trẽne stycker. Thett førsthæ
samtøcke wij gerne mett eder. Forti then fa-
stæ er een priselig ting/ ther trenger oc twin
ger legõmett oc legoms syndige begheringe/
till att ware aandhen lydig oc vnderdanig.

¶ I thett andett stycke eræ wij ether platt
modstandige/ forti eder meening wdspringer
aff een stoer wildfarilse som negter syndhe-
boed. Hwar om wij sckwlle talæ emod then

¶ Om thet tredie stöcke haffwe i swodhan
mening/ at sckrömptelig fastæ föder icke rett-
ferdighett for gwdz ansigt/ thet er then fastæ
som icke kommer aff kerlighedtz rödher/ men
wdi hwilcken ther sögis een forfengeligære
oc verdzens priiss/ ther wij oc samtöcke mett
ether/ och haffwe thett lenge wiist mett then
hellige kirckæ/ som wij gaffwe till kende i för
ste geenswar. Men then bröst findis tha icke
wdi fastæ/ men hoess then som icke retthelig
brwgher fasthen.

¶ Forthi ther findis icke alsomenisthe miss-
brwg vdi faste/ men oc swo vdi bön oc almu
se gernīg/ oc desligest alle vdwortis gerniger
som haffue nogett aff thē phariseische swdey
thz er sckrömpterij. For hwilckæt wij s[…]wllæ
Mat 6 oss altiid wogte effter christi lerdom. Haffue
i oc swo thē menīg/ at i hwor noger faste ha
ffwer alle retsindighe vilkaar/ thz er end tha
sckrönpteligt met retferdighet/ tha samtöcke
wij icke mz eder/ mē emod sige i alle maade

¶ Forti siden wor herre haffde sagt til synæ
Mat 5 Uden eder retferdighz er störræ oc offuergaar
theris som eræ phariseyer och lowkönæ/ tha

kan thet icke ſckee att i indgaa vdi hīmerigis rige. Oc thær hā haffde framſet māge exempel/ mz hwilcke hā gaff til kende/ at wij ſcwlle icke alſomeniſthe haffwe reene hender fran ſyndige oc onde gerniger/ mē oc ſwo en reen ſiell oc ſamwittighet fra ſyndige tancker och falſcke meninger.

¶ Tha begynder hā ſtrax i neſte capitel atlere/ huore wij ſculle oſſ forware mod ſckrømt i bøner/ almwſegerniger oc faſte/ ligerwiiſſ ſom alle gernigers retferdighet ther beſl wtis i theſſe trēne capitel/ ware beſtādig aff theſſe try ting/ bøn/ almwſe oc faſte/ nar the brwgis oc holdis vti enfoldig oc retſindig menig Mē huorledis gerniger gøre oſſ retferdighe/ ſcal forklaris i neſtkōmēde genſwar Mat 6

¶ Ther neſt ſige i ſuo Atſckillig kledebon oc mad laſthe wij icke/ om the brwgis mz en frij oc rett ſamwittighett. Nw kūne wij beſinde effter eder menig huore møget mēniſckelighe ſckick oc ſætt forplichte meniſckin vti faſte/ at ſckillig mad oc kleder/ oc hueſſ andre ſeedher oc ceremonier ſoz findis kā/ thz er/ the icke binde menniſckins conſcientze hoeſſ gwd/ men allſomeniſthe for menniſckin wdwortis. Forthi (ſom ſckrifften ſigher) Gwd ſeer thett ſom i hiarthett er/ men menniſckin inthz vden 1 Re 16

thett vdwortis er siwnligtt.

¶ Och forthi haffwe i swodan conscientze/ att i meene ware frijtt hemelighe att offwer- trede swodane sckick wden all cunscientzis be swaring/ forthi som i meene/ att aff hemelig gerning besckēmis inghen. Men i andre fol- ckis samffwnd/ haffwe i een anden meening nar i befrøchte att eder frihett sckall wordhe andre folck een slagbrandt ther the offwer kūne falde/ tha scwlle swodane seeder oc cere- monier holdis/ meer for theris sckyld som ic- ke bæder wide end for eder eghen sckyld.

¶ O hwad thette er een sckiøen løgn syuce mestere/ kettere saare liig. Att sckrømpte for folckis øghen mett mēnisckelige satt oc sckick Men dog agthe them inthz nar ingen vitnis- byrd er till stadhe/ emoed klar och obenbare sckrifftt/ paa thett att alting maa ware thm̄ sømelig som er liffwett lystig/ wndher een christhen frihedtz sckyggha.

¶ Thett bekende wij mett then hellige sckri- fftt/ att hwer christen mand sckall thett flite- lighe wogte/ att ham eke noggen besckēmet mett orsage till nogett fald. Men nar thz er wden fare mett syndig orsaghe hoess andre

ſchwndhett oc reenhett haffwe the inthz att ſchaffe. Icke haffwe the heller biiſtandett aff nogre beſynderlige gaffwer/ ſom enchten ere drabelige aff andelig krafft/ eller wnderliga aff hellighetz magt. Wer haffwe wij nw thz førſte ſlag ſwmmelige controfeytt/ forti thz ware for langt met beſynderlige exempell.

¶ Paa then anden ſide ſette vij then gantſche chriſtendom/ ſom ſtandet haffwer i femtenhwnderde aar/ oc haffwer warit beſtandig neſt Jeſum Chriſtum gwdz ſøn och all werdſins herre oc frelſere. Førſt aff the hellige apoſtole oc alle Jeſu Chriſti diſcipela/ aff mãgemaal hundrede tuſinde hellige martiribus/ blãt huilke en ſtor part haffde hørt oc tient the hellige apoſtole oc forti beſchreffue thz ſame ſoz the hørde aff thm̃ oc ſaage thez gøre och brwghe. Ther neſt ſetthe wij mãge maal tuſinde hellige mẽd biſper preſter doctores oc lerefedre/ førſt aff thñ gretſche kircka

Siden ſuo mãge hellige mend / ſomme martires hellige paffuer biſper abbeder och andre vtallige lerefedre aff thñ latinſche kirke. Ther offwer ſwo mãge chriſtẽdoms raad och ſtore ſcoler/ ſom haffwe thett ſamme randſaget mett ſcrifft oc ſckiel ſtadfeſt oc ſamtyche

ther alle forberørde helgē haffue lert oc troett

¶ Framdelis swo mange christne første och herrer/ keysera/ konger/ hertoger/ greffwer/ riddere oc anden adill/ som varit haffwe christi oc christendoms trofaste mend fran begyndelsen/ oc forti stadfeste oc bekende met tro oc handel al then christelige lerdom som the funde for sig i then hellige kirke/ thet wij end nw mwe see oc finde vti keyserelow oc landzlow Vti handfestning oc recess vti breff oc segel/ vti priuilegier oc frijheder/ vti krønicker och historier Vti hwilke herrer oc førster obenbarlige bekende/ then samme troo oc lerdom som the fwnde for sig/ oc haffwe then samme holdett oc brwget baade i handel oc leffnett.

¶ Ther nest swo mange rige/ landscaff/ oc steder/ som met alle syne indbyggere/ menig almwge/ haffwe altid standet warafftige i samme christen tro oc mening. Oc i hwosomhelst ther er tilbage falden fran christum och christendōmen/ oc ere nw enchten christi obenbare fiender oc modstandere/ eller oc swo affschorne fran then menige christendoms samfwnd for vlydilse oc ketterij/ ware sig enchtē iøder/ saracener/ twrcker/ tartare/ rytzer/ bemer/ eller andre folk oc landscaff theris lige

¶ Deſligeſt ere the allerypperſthe fennicke-
dregere forløbne oc forſorne cloſtermend och
preſter/ ſom ere forti falden Lwther til han-
de/ at the kwnne vnder hanſſ righe och rege-
mente fremme en legomlig villie oc begering
oc vti hãnwm leffwe vſtraffelig/ nar the ha-
ffwe al øffwerighet enchten forſtørit eller vrã
gelig vnderwiiſt/ och forthi lyder theris gant
ſcke lerdom effter then menige mandz gode ty
cke oc legomlige behaff/ hwor fore the wnder
hellighedtz och euangelij ſckyn indføre een ny
christendoms frihet/ ther dog icke andit er end
eet ſyndeligt ſielffwold/ aff hwilckit hwer mã
lader ſig ſømme thet hãmwm er løſtigt/ oc le-
gommet behageligtt.

¶ Theſſe folck haffwe nw for ſnymen giordt
ſig een ny mvening oc vnderſchede paa ſchriff-
ten/ om Biſcopſſdøme/ Preſtedøme/ tro/ go
de gerninger/ retferdighet/ mẽniſchens frij vil
lie/ dob/ penitentze/ wyelſe/ meſſe/ Jeſu chri-
ſti legomme/ och andre ſacramentt Om gwdz
helgen/ om ſckerſſild eller begang for affgãg
ne christen ſiele om tempel kirker oc cloſter/ om
rett oc løffte/ om belede / wigde oc conſecrere
de kar oc kleder/ oc andre kirkelige ſmycke/ mz
all then legomlige oc vdwortis gwdelighedt
ſoz brugz er i thñ hellige kirke fra begyndilſẽ

¶ Theris gantſcke lerdom haffwer ſwodã wilkaar/ at han er afftwēne ſlag/ forti han er baade ond oc god/ oc beſuter baade løgn oc ſandhet/ liwſſ oc mørck/ dygd oc ſcalckhz Men thett er icke tha theris paafwnd/ nar the haffwe thet onde vdſøgt aff gamble ketterij/ oc thet gode aff hellige och gamble chriſtendoms lærefedre.

¶ Aff theſſe twēne haffwe the giortt en ny ſamlegge/ oc at hwn ſchwlde i alle maadhe agtis for nytt godtz/ tha haffwe the henne glyndret oc amelerit met ſtorachtige ord/ løgen/ klafferij/ trw oc tratz/ oc andre hadtzſche ord och ſckiendtz tala. Men hwatt the gøre mz ſnedighz/ omſlag vndergãg/ ſwenke och fwnd hoſſ herrer oc furſter/ oc hoſſ then menige mand/ talis nw inthz om paa thēne tiid/ nar thet haffwer en lengre wndherwiſſning behoff.

¶ Met ſwodan bewiiſſning prampere the i theris hytter/ raabe ſeyer oc triumph oc beſchelde al verden for ketterij oc blyndhet ſoz nw er oc warit haffwer/ oc er them icke falden til hande. Met dygd ocære vti kerlighz godhett/ fred/ ſagtmodighet/ welwillighz/ leſſalighett/ ſpagferdighet/ troffaſthet/ mi-

oc lerdom/ oc somme met hellighett oc lerte-
gen. Desligestthæ var theris gantsche lerdoz
oc leffnett forwden alt vild/ forti the haffwe
ther vdi inthz andhz anseett end gwdz loff
oc ære/ oc theris egen oc alle mēnisckits sa-
lighett och welfardt.

¶ Thet som wij wele nw forsware i thenne
bog/ haffwe the forswarit for oss vti swodā
tro oc mening/ at thesse støcke lerdom haffde
icke allene met sig schrifft oc skiell/ men och
swo alle helghens brwg/ och varit haffde for
them i then hellige kircke/ met then menighe
christen mandz tro oc samtøcke/ slegt fran sle
cht. Som the haffwe warit for oss vti Chri-
sto Jesu/ oc wij ere forneddels them/ kōmen
til Jesu Christi kwndschaff/ swo anamme wij
och gerne then same lerdom aff them som the
anāmede aff theris forfedre/ hellige apostola
oc apostelige mend/ aff gwd oc then helliand
i alle maade/ effter Christi løffte/ raadde och
regherede.

¶ Offwerweyer forti thesse twēne selscaff/
och sidhen besindher hwad i gøre schulle/ paa
thett i mwa the samffwndt well bekendhæ/
hooss hwilcke i scwlle opsette edher salighedt

Brwger her vti thet forstandt oc sckiel/ som i pleye att brwge nar i dömer och grandtsche werdslige sager. Uti hwilke at randsage/ nar i scwlle höre bewiissning aff vitnisbyrd/ tha pleye i baade effter gwdz oc verdsins low/ at meest ansee the vitnisbyrd som ere aff then erligiste oc beste hob bestandige. Oc nar schriffen er forti diwb oc wklar paa mange steder Dessgeligist nar hwn icke heller wdredher oss alle spörssmaall oc twielssmaall/ eller oc haffwer paa somme steder twēne meninger/ tha besinder om thet er icke tryggere att efftherfylge/ vti gāmel christendoms handel oc brug/ thette erlige oc hellige selscaff som er bestandigt aff swo mange/ oc swo merkelige godha wilkaar/ end vphenge syn salighetz tröst hoss then anden löse hob/ som hwerken er gammel aff lawheffd/ ey heller erligt aff samfwnd oc icke bestandigt aff hellighett men er een wild swerm som hwercken er eensindig met schrifften eller met then förste oc eldste christen kircka eller mett gambla kettera eller mett sig sielff indbyrdhis.

¶ Thet mwe the iw besindhe/ at sckwlle wij trede fra swo gāmel lawheffdt / swo erligha vitnisbyrd/ oc suo sterck bewisning/ tha scul le wij see och höre aff them then bewiissning

Tha haffwe the dog altiid standett fast vthi Jesu christi retsindige troo oc lerdom.

¶ Uti thesse forsckreffne mend hellige samfwnd oc selscaff kan ingen tig begeris eller eskis/ som hører til all fromhett oc fwldkōmelighett/ hwad/ eller wij agte naade/ gaffwer hellighett/ wiisdom/ klogschaff/ forstandtt/ kerlighet/ ydmyghet/ godhett/ tertegen/ hunger/ tørst/ modgang/ trengsil/ fengsil/ alendighet/ armod oc fattigdom/ død oc blod/ eller hwess andre apostolige oc euāgelische dyger enchten kwnne haffwis eller besiidis=

¶ Aff thesse hellige mend haffwer gwd begynt eet stort selscaff/ ther haffwer sört hāss hellige bwdskcaff offwer then gantscke verden/ oc thz fwlkōmz formedels them/ oc thē helliandz naade/ som var begynt aff the helighe / apostele/ hwess the obenbare lerde for then menige almwge/ oc disputerede mod fordømde kettery. Haffwe the oc swo beschreffwett/ oc effter lerdom oc schrifft haffwe the schicket theris gansche leffnett/ swo at theris leffnet oc boger/ lerdom oc handell/ ere oss en klar vnderschede paa gwdz villie oc all hellig (schriffte.

¶ Hwad thē alsommegtigiste gwd haffwer

giordt oc latt for theris ſchyld/ baade i the-
ris liffs tiid oc effter døden/ ther met at be-
wiiſe/ att the vore hãnwm vti troo/ leffnet/
lerdom oc handel ſaare behaffwelige/ ware
nw forlangt at beſchriffwe/ oc icke gøris be
hoff nar theris hellighet haffwer all verden
til vitnißbyrd. Deſligeſt haffwe oc ſwo man-
ghe aff them bewiiſt ſig i ſamme drabelighe
wilkaar ſom the hellige apoſtole ere beſwn
den vti.

¶ Hueden thette ſelſchaff er kõmett oc huez
them haffwer raadt oc regerit/ er oſſ wider-
ligt nog aff then hellighet ther gwd haffuer
them brwgett vdi/ oc haffwer ſielff ſagt/ att
ſame hellighett ſcwlde vare en faſt beſeglig
baade paa tro oc lerdom.

¶ The drabelighe mend ſom warit haffwe
aff thette ſelſckaff och i thette ſamfwnd/ ha-
ffwe i gãmel tiid beſtriidt met tolmodighet
oc andre merckelige dygder/ alle the tyrãner
ſom forfwlde Christum oc Chriſti kircke/ thz
er hanſſ hellige lemmyr/ oc ther offwer huer
cken ſpartt arff eller eya/ godtz eller pẽnin-
ge/ leem eller halſſ.

¶ Ther til mett haffwe the i gãmel tiid o-
ffwer wundet alle ketterij/ ſomme met ſchrifft

at i tha mwæ forsøme oc forsage Christendōs vedtagne sætt oc seder/ bwrde ether at bewi sæ mett sckrifften/ ther swo strengelige esckæ sckrifft aff andre. Hwÿ bewiisæ i icke thettæ stöcke lerdom met en bloedt sckrifft om i haffwe icke fleræ? Wÿ lesæ i sckrifften forwden al

læ omslag/ at wÿ sckwlle høre kirckin/ lyde oc Ma 18

høre kirckins forstanderæ/ offwermacht oc al- Luc 10

le fogedÿ/ men eder glosæ lesæ wÿ ther icke/ Ro 13

men heller then mening som er emoed edher Hebr 13

glosæ/ at then som forsmaar the hellige apo- Luce 10

stele oc theris efftertkōmeræ Christi stadtholde ræ/ han forsmaaer oc swo Christum.

¶ Hwore kan thet tha sckee/ at the bwd oc sckick som kirckins fedræ oc forstandheræ haffwe sætt ther mett at forde och fremme gwdz bwd/ scwlde icke oc swo forplichte mēnisckis samwittighett/ nar gwd giffwer thett macht wdi hīmelin som the binde hær paa iorden sig till loff/ heder oc eræ/ oc synderlige ting till hindher och moodstandt?

¶ Oc forti haffwe thesse twēne høffdinghæ Petrus och Paulus endregteligæ beslwtett mod thēne wilfarilsæ/ at wÿ scwlle lyde met

from willighet all offwermacht ond oc god/ 1 Petr 2

icke alsomeniste wdaff redsle for frøcht oc fa

re sckyld/men och swo for wor conscientze sckyld. Forti som sanctus Petrus siger. Thz er en yndelig ting for gwd/om nogē for hāss conscientze sckyld/lider kwmmer oc trengsill. Forti at all offwermacht er gwdz statholte och sckick/swo at then som er hēne modstandig/han er oc swo gwd modstandig.

¶ Men forti at then frihet (vnder hwilcke i sckiwle oc betecke eder gandscke ond sckaff) er eet listigt smyger oc gott behaff/huar mz i locke then menige mand/som altiid søgher effter een legomlig frihet/tha wele wij thēm till gode som end nw staa fast oc ere icke falden/bescke de met faa ord huad en sand frihz er/ther christen oc euangelisck bør at kaldis. Forti hwn er i sandhet then frihet/till hwilckin oss haffwer frelst Christus Jesus met syt hellige euāgelio/som han sielff siger hoess Joānem. Ther som sønen frelser eder/tha ere i sandelige frij.

¶ Wij vare alle baade iøder oc hedninge fore Jesu Christi fødzell/i trenne maade trele och wfrij/thet er vnder synd/vnder døden/oc wnder dieffwelin. Forthi wij ware for syndhen sckyld som arme fanger/bestedde vnder helwidis macht oc weldige tyrānye/oc falden vnder then ewige død. Ther offwer vare iøder-

næ besware[d]e mett Mosi low som them war vmøielight at holde Ther Christus er forti kōmen som een middeler emellom gwd oc menniskin/ oc haffwer fordettinget menniskin wdi gwd faders hyllist oc venskaff/ tha haffwer han frelst oss fra thenne trefoldige treldom/ synd/ død oc dieffwild/ oc desligiste iødherne aff then sware oc vberlige Moisi low. Thet bliffwer alt for langt frōme leszeræ/ at vdlegge oc beskede alle thesse støcker met skriffthen. Ther till met eræ thesse støcker swo klare/ att thet icke giøris behoff.

¶ Oc forti er thet skeedt at een rætt christē oc euangelisk frihet skall vnderstaas/ icke at ware ett frelsæ fran øffwerighètz lydelsæ/ eller fra theris bwd at holde/ icke helder fran gode gerninger at brwge/ ther then hellighe skrifft baade euangelisk oc apostelig lærer paa alle stæder/ nar swodan frihet icke andet ware end ett forderffweligt selffwold/ oc alle synders swerm oc forsamling.

¶ Men hwn er een forløsen fra synd/ død oc dieffwelskaff och fra Moisi low/ och att wij kwnne alting swmmelige beslwte/ tha er hū ickæ andhett end een kerlig naadhæ/ och een (naadelig kerlighett.

Forti hwar kerlighet er/ ther er herrīs aand oc hwar herrins aand er/ ther er frihett.

¶ Then kerlighet som alting fordrager gør altiid meer end ther biwdis/ icke aff trelachtighet/ men en ædell frihet/ icke heller aff pynæ/ redsle/ men aff fromhedz kerlighet i huar kerlighet er/ forti ther haffwer conscientzen ingen trengsil / inthe kwmmer/ oc ingen beswaring/ men alsomstørst fromhett/ fred och frihet. Oc forti hwadsomhelst icke er emoed kerlihet/ thet er icke heller emod frihet Och for then sag mothw see christhelighe leszeræ hwad sned thesse Satane sendebwd haffwe brwget til at saa syn sæd paa alle steder/ vlydilse/ giensigilse/ twedrachtt oc oprør wnder frihedtz naffn och sckygghe.

¶ Oc forti siger sanctus Petrus swo/ ther som han besckriffwer thette støcke lerdom om
1 Petri 1 øffwerighetz lydilse Thet er gwdz villie att i scwlle stoppe mwnden paa vforstandighe och daarlige mēnischer mz velgerninger/ som the ther ere frÿ/ oc icke som the ther vnder frihetz sckyn betecke ondscaff/ men som gwdz retsindige tieneræ.

¶ Sanctus Paulus sigher och swo. Keræ brødræ/ i eræ kalledhe till frihet/ seer allenæ

ther till/ at i then friihet icke brwge wdi no-
gen orsage/ legõmett oc kødet till willie och
behaff/ men tiener hwer andre i kerlighett

¶ I scwlle dog wide som lade eder kalle euã
gelische predicanter/ att thett sckalcke støckæ
lerdom er icke edert paafwnd/ paa thett i aff
then ondschaff som andre mange scwlle edher
icke berømme. Forti han er strax fra begyn-
dilsen i Apostolorum tiid begynt oc vdsprwn
gen/ offte aff falden/ oc atter wdropt paa thz
ny/ som aff Aeriauer/ Lamperianer/ Turilu
piner/ Begarder/ Beguiner/ Ualdenser/ Ui
chleffer/ och Hwssither.

¶ Thet som i besłwte edert swar met oc sige
Atsckillige embede achte wij oc i then helligæ
kircke effter then helliandz atsckillige gaffuer
Men eders store stadt/ werdighet oc prelate
døme/ lade wij ware eder kircke liig. Thenne
agt oc tilladilsæ om thet scal staa til eder/ a-
nãme wij gerne met baade hender. Forti/ at li
ger wiiss som wor kircke er gwdz sande kirkæ
swo findis oc hoss oss then sande christendom
/ sande christendoms embede/ werdighet oc ø-
ffwerighett/ aff gwd gwnsthelige sckifft mett
hwer oc een besynderlige till hanss andelighe
kroppis (som er thũ rette christen kirckis) nyt

the och bestandt.

¶ Men hwad i mene met thz hemelige spor /hwar met i beclaffe wor stadt ac werdighz /widhe wij icke edher sckinbarlighæ mening Ther som i menæ forti/synd/ myssbrwg/ oc mysshandell Tha wele wij thet hwercken orsa ge eller forsware/men gerne tilstaa/bekende oc besørge/met daglig bøn till gud/ at han sor hafftuer beschicket oss syndige mēd offwer andre synderæ/will oc swo alting forwendæ sig till loff heder oc eræ/oc oss alle til salighet

¶ Meene i oc swo/then føge herlighet och eræ som følge wort embede/tha ere i forwdē ett hørligt sckiell oc redelighet J pleyæ altiid at sige/ at vdwortis oc legomlig handell er i sig sielff hwerekin syndelig eller dygdelig/ w den aff hiarthens grwnd och mening. At ha ffwe forti een erlig oc twchtig herlighet sytt embede till agt oc wrning/er hwercken mod gwdz low eller nogen sckreffuen rætt/nar na twrligt sckiell thet giffwer oss/ at store embe de oc werdighet/sømer større eræ oc herlig-
(hett.

¶ Dessigest/huess stadt oc herlighet wij ha- ffue och forfedre haffwe hafft for oss/them ha ffwe wij aff gwd oc christen furster/ wort em-

bede til ett erlige bestandt/ hānwm at giøræ
ther fore regēscaff som keudet alle herrer/ och
icke edre sckendere oc foragtere/ ther ingen tīg
er til maade Men vnder deess/ huilcken aff e= Joan 8
ther for er forwden synd/ hā kaste paa ess thū
første steen Eller hwem ere i som dóme frem= Rō 14
mede tienere nar the encktten staa eller falde
for theris egen herris dom/ oc ther eder bwr=
de meer at lyde oc høre end wredelige bellaffæ

¶ Then tredie artickell.

All retferdighett er aff then
blotte och bara troo.

¶ Predicanternis Swar.

FOr gwd worde wij retferdige allenis=
ste/ forti wij effter gwdz ord tro oc ho
be till hāss nade oc godhet formedels
Christū gutz oc meniscklins søn. Joā iij. Ro iij
oc iiij. Dog vtbryder then indwortis gudz ret
ferdighz en frucht aff sig som er een rætt wd=
wortis vforfalschet retferdighet/ som staar i
rætt godhæ wdwendighæ christelghæ giernin
gher/ om hwilckæ Christus tall Mathei quī=
to. Oc apostelenæ sckriffwe Ro iiij. oc Jac ij.

swo/ at een retschaffet tro kan icke lenge bliffwe blott eller bar/ men bewiser sig gerne i the maade som hēne giffwer orsage Mat vij. Jacobi i. Ja/ wij widett oc saa well som lector Powild/ at en død mening eller mēniscke lig eghen tancke gelder plat inthet for gwd/ hwad siighñ at gøre noghen retferdig. Men swo sige wij wdi een swm. At icke all retferdigher men eniste then indwortis retferrighz er blottelig afftroen. Endog at same tro bliffwer icke sidhen blott och bar.

¶ Prelaternis geenswar.

Og at then mening om troen er i thette suar fast meer formildett end hwn er obenbare lert oc predicket for simpell almwghe/ tha haffwer thettæ swar nogett nær swo mange løgner som articlæ. Thet i sige i thett allerførste/ at wij gørs retferdige aff then eniste troo/ er en sckendig løgen. Then helliga
Hebr II sckrifft giør oss wiiss/ att wij afftroen giøris retferdige hoess gwd Forti thet kan icke sckee at nogen troen forwden teckis gwd/ men att then blotte oc baræ troo giør oss retferdighæ lesse wij icke wdi noger hellig sckrifft. Hwar

er nw gwdz ord. Hwat er nw helig sckrifftæ
Hwar er nw euangelium? J nar wÿ sckwll?
nogett bewiisæ eder emod/ tha raabe i gwdtz
ord/ sckrifftt och euangelium. Hwi føre i sel-
ffue icke nw i rettæ nogen sckrifft som bewiis
at then blotte baræ tro giffwer retferdighet

¶ Men i effthetfølge thet som er en gam̄ell
ketthere seed/ ther pleyæ att forfalscke thē̄ he
llige sckrifft Forti/ thet hwn giffwer fore vti
een simpell talæ/ beknøtte i mett krappe ord/
som inthz er sanderæ end at troen gør oss ret
fferdige. Swo er inthz falsckeræ oc meer løgē
achtigt/ end at then blotte oc bare tro gør oss
(retferdigæ.

¶ Mwnne icke i scwlle forti frøchte thē̄ py
næ som then helliand trwffwer them mett/
ther foraflscke sckrifften mz noget tilleg ther
hennis grwnd och meening kan forwandle?
Swo siger han. J hwo som noget tillegghet Luce vl
thesse forsagde støcker/ tillegge hā̄nwm gwd timo
the same plager som sckriffwis i thenne bog.

¶ Men wÿ welæ tha høre hwore mange lø-
gner ther hører till at forseyræ en løgn mett/
dog the som hær effterfølge / hwerkin orsaghe
eller i nogre maade formindscke løgn/ men be
sware een mett mange. Swo lyder eder ord/

ther edæ Poett setthæ wd paa latinæ/ hoess
gwd gøræ wÿ retferdige aff then blotte tro/
icke thy som flyder i løssachtige folckis mwnd
/men then som formedels gwdz ord er diwbe
lig rodfest i mēnisckins bryst/ vdaff hwilckett
ord wÿ sette loffwe till gwdz iett/ oc anāme
naade formedels Christū Joā iij. ad Ro iij. och
(iiij.

¶ O then leffwendhæ gwd hwad høræ wÿ
hær mange løgner. Er icke thz en løgn at no
ger tro flyder i menniskins mwnd? All tro er
i mēnisckins hiartæ/ huess bekendise vdrobis
met mwndæn som Apostelin siger. J hiarthet
Ro 10 troes till retferdighet/ men mwnden bekender
till salighett.

¶ Men maa welscke i haffwe swodan mee-
ning/ att ther findis manghe som icke tro thz
i hiarthett/ ther the bekende mett mwndhen.
Thett wele wÿ icke heller negthæ/ men hwad
tha? Forti i hwo the eræ/ hoess gwd som grā
scker baade nyræ oc hiarte tha eræ the wan-
tro mēniscke/ oc haffwe platt ingen tro.

¶ Mwnne icke thet oc swo ware løgen/ at
then tro oss gør retferdige/ er rodfest i men-
nisckins bryst/ formedels gwdz ord? Forti thē
tro som giffwer menniskin retferdighett/ och

er encke aff nød till mēniſckins ſalighett (ther ſcholen pleyer att kallæ ett indſckwd) er een gwdz gaffwe / ſom apoſtelin ſiger / aff himme Ephe 2
lin indſætt i mēniſchins ſiell / wden wij welæ wælycke fra himerigis gledæ the døbte børn ſom aldrig hørde gwdz ord / eller oc the gecke oc narræ ſom høred / men tha icke forſtandeli- ge begribett / eller oc them ſom haffwe thet hørdt oc forſtandet / men dog ſiden forglømbt aff ſtoer hoffwett ſinge.

¶ Dog att then tro ſom effther ſancti Pau Ro 10
li meening / er aff hørilſæ formedhels gwdz ord / ther ſcholen kaller atſpordt och beſøgt / er och ſwo paa ſynæ maadhæ gwdz gaffwe / och er alle them ſom eræ kommen till ſckiels aldher / och kwnnæ ſandtzæ mett forſtandhig grandtſckæ aff nød baadhæ till retferdighett och ſalighett.

¶ Er thett icke och ſwo løghen / att wij for- medels gwdz ord alleniſtæ ſetthæ loffwe till gwdz iætt oc løffthe? Forthi troen er icke al- ſomeniſte att ſetthe loffwe till the løffthe ſoz gwdz ord indheholdher / men och ſwo at mee næ och tro waræ ſandtt altt andhet ſom ſckri ffthen indheholdher / och alle artecklæ ſom en (chriſthen tro beſlwter /

thet er icke alsomeniste the støcker som oben-
barlige oc textelige findis i thz gamble eller
ny testamentt/ eller i the samlegger som era
the hellige apostelers Nicen raadz oc Atha
nasii/ men oc swo hwess then menigechristhen
kircke er aff sckriffuen hemelige obenbaritt

¶ Er thett icke oc swo løgn/ oc offwer alle
slem oc wgwdelig/ att wele gøre Christum oc
Paulum till løgnera met ewer/ ther met att
wela bewiisa oc bestercke ewer løgn? Hwad
Jo 3 siger Christus. Then som troer paa sønnen/
scall icke fordømis. Mwnne hær sigis. Then
ther alsomenista troer paa sønnen/ sckall icke
(fordømis?

Ro 3 ¶ Framdelis/ hwad siger Paulus. Wij me-
na at mēnisckin wordher retferdig formedels
troen/ forwden the gerninger som logen biw
der. Mwnne hær lessis. Wij meena at thē blo
tte oc bara tro gør mēnisckin retferdig?

Oc endog thet er vden alt sckiell/ att nogher
gerning gør mennisckin retferdig (som sckall
besckedis i nest kōmende artickill/ thet følger
dog icke ther vdaff/ at thē blotte oc bare tro
encke gør mennisckin retferdig/ nar nogre an
dre dygder era oc swo aff nød till retferdig-
hett/ som sckall nw strax formerckis.

¶ Hwem er nw then ſom haffwer wiid óch
ſckiell(dog han er wforfarin wdi bogelighæ
konſter) oc icke nw ſeer/ at thet er whørligtt
oc vbewiiſligt the met faræ nar the ſwo ſige
Thet eller thet er aff nød till then handell/
oc forti er thet allene nog. Forti theſſe twen=
ne ting eræ atſckilde at gøris behoff til nogre
ting/ oc at ware aldelis nog. Mwæ wij ſwo
ſøge bewiiſſning/ tha kwnne wij thet ſamæ
ſige om andre dygder oc ſwo Forti ſwo ſtaat
ſckreffwet. Aff haabet eræ wij ſalige worden Rho 8
I ſame maade ere óch hwer dygd aff nød till
retferdighet/ icke er forti hwer oc een allene
nog. Hwilcket deſſ myndre gengæ haffuer mz
troen/ nar hwn i drabelighett wiger för an=
dre mãge dygder/ ſom hær effter ſcal bewiſis

¶ Oc paa thet wij ſcwlle icke ſiwnis att ſø
ge effter ord/ tha welæ wij ſwaræ til eder en=
kæ mening/ i haffwe i thett a ſwar. Er thett
icke oc ſwo løgn/ at then tro i hware ſtoer oc
ſterck hwn er/ ther haffwer ickæ kerlighedtz
dygd/ gør menniſckin retferdig? Eller hwad
troo kan nogen tiid ſigis att ware ſterckere/
end then Chriſtus omtaler oc ſiger. Sandeli= Mat 17
ge ſiger ieg eder/ at ther ſom i haffwe tro ſoz
ett ſenops korn/ tha ſcwlle i ſige till thettha=
bierg/ flytt tig her fra oc tiid/ tha ſckall thet

strax fylle sig/ oc ingen ting skall ware ether wmøielig.

¶ Men hører dog hwad Paulus siger om
1 Cor 13 then tro. Oc ware thett swo(siger han) att ieg haffde all tro/ oc swo then machtt att ieg kwnne flytte bierg aff theris sted/ men ieg haffde dog icke kerlighett/ tha ware ieg inthett Hwad kan nogen tiid sigis mett klarere ord aff sancto Paulo/ som er dog offwer alle troens predickere oc priisere.

¶ Men nar i haffwe een tiid begyndt at liuge/ oc haffwe ther mett offwertredt all bly sill/ tha forfølgher thett som begyntt er/ och swo liwgher framdelis att thett kan haffwe held mett sig/ att i kwnne i noger maade forsware then store løgen edertt første framsett. Swo sckriffwe i framdelis. Dog wdbrydher then indwortis gwdz retferdighett een frwchtt aff sig/ som er een rett vdwortis wforfalsckett retferdighett. som staar i rett gode wdwendige christelige gerninger. Om hwilcke Christus taler Mat v. oc apostelin. Ro iiij. och Jaco ij. swo att een retsckaffett tro kan icke lenge bliffwe blott eller bar men bewiser sig gerne i the maade som henne giffwer orsage/ mat vij. Jaco i. Thesse ord høre eder till.

¶ Mwnne icke hær och ſwo waræ twennæ
løgner/ baadhe wblwghe och obenbare nog
Førſt. Endog att een fwlſom retferdighett
ſom er alle dygdhers ſamfwng/ kan icke an=
dhett wdi ett wittigtt menniſche end wæbry=
dhe ſig nar henne giffwis orſaghe/ ſom er aff
kerlighedtz krafftt/ thet icke kan ware ledig
och aarckeløſſ. Men then retferdighet ſom i
ſighe att ware aff then blotthe tro/ kan tha
thett icke gøre i hware hwn er baadhe faſt oc
rodfeſt wdi menniſckins hiarthæ. Och forw=
dhen kerlighett och kerlighedtz wdwortis ger
ningher/ kan hwn icke heller vare varafftig
Thette bewiiſſ icke alleniſte Paulus ſor for
talde er om thñ tro ther kan flytte bierg oc gø 1 Cor 13
ræ iertheghen/ att hwn kerlighett forwdhen
er inthett.

¶ Men Christus och ſwo hwar han ſwo Mat 7
ſigher. Ther ſckall icke hwer och een indgaa
wdi himmerigis righæ/ ſom kaldhæ och be=
kendhæ mig een herræ/ men then ther giør
myn fadhers williæ ſom er i himmelen/ man=
ghæ ſchwlle ſighe till mig paa then dag/ her
ræ/ herræ. Haffwe wij icke formedhels tytt
naffn propheteridt/ formedhels tytt naffn for
iaghett dieffuelſckaff/ och formedhels tytt
(naffn gioordt mange iertegen/

[illegible] / ieg kende eder aldrig/ gaar alle bort fra mig for bedriffwe ondskaff.

Mwnne icke the haffwe en fwlosom tro till Christum/ som vdi hanss naffn fordriffwæ dieffwelscaff/ haffwe witscaff paa tilkōmende ting/ oc gøre wnderlige iertegen?

Dog siger Christus/ at mange aff thz slag scwlle wdelyckis aff himerigis rigæ for theris syndige gerninger. Hwem er nw then som icke forstaar oc swo aff thette Christi witnissbyrd/ at een fwldsom tro kan findis forwden kerlighett och kerlighedtz gerninger/ enchten mod gwd eller mēnisckin? Oc forti er thet och swo een swar løgen/ at welæ gøre Christum Paulum oc Jacobum till løgneræ met edher

The steder som i kalle i rettæ aff them/ icke bewisæ at troen kan icke ware forwden kerlighett oc vdwortis gode gerninger/ men att henne icke bwrde at ware them forwden/ om wij ellers wele worde baade retferdigæ oc saligæ/ ligherwiis som troen allene ware ickæ fyllist til hwerkin aff them. Møget sckeer och kan sckee som bwrde dog icke at sckee/ ther bode Paulus hwar han taler om troen tilstaar och Jacobus/ hwar han vnderscheder Pauli

mening/ oc lærer att Abrahe retferdighet aff
troen begyntt/ war aff gerninger fuldkõmen

¶ Ther nest smycke i thette edert suar met eet aff edre euãgelischke blomster/ oc siga swo i eder danscka. Ja/ wij widett end oc swo well som lector Powild/ at en død mening eller mennischelig egen tancke/ gelder platt inthet for gwd/ huad sigen at gøre nogen retferdig Men vdi latinen haffuer eder poet thette saa møget forbeddrit/ at han haffwer kaldet lector powild Christi euangelij forløbera i alle maade vforsckyltt/ baade aff same poet oc the andra.

¶ Men forti lector Paulus haffuer sielff alder/ tha maa han sielff tale for sig/ oc stryga eder wd som i haffwe forsckyltt hwess oc børligtt er/ nar ther findis icke andett hoess eder end schalckhet oc vtacknẽmelighet/ mod alle them som eder haffwe framdragett oc giordtt (till mend.

¶ Men hwore scwlle i nogen tiid ware lector powild gode oc holde/ nar i hwercken spara gwd eller helgen/ oc ingen ting ansee som gwd tilhører. Swo formode wij at lector paulus giør well syn orsage mod thet klafferij oc lader eder ingelwnde døø bortt i then synd/ oc scall forti wedergøre thet hoffmod met eet

behøzligt swar. Men oss keedis dog wed at frigte met swo sckinbarlige løgen/ oc forthi wela wij nw høre hwad then swin iudehol-der som i met beswte thette swar/ swo lyder han. Men swo sige wij wdi en swm/ att icke all retferdighz/ men eniste then indwortis retferdighet/ er blottelig aff troen Endog at same tro bliffwer icke siden blott oc bar.

¶ Thenne grvde oc thette log maa well fylgis/ forti her till hobe swmmeris twenne løgner aff mange. Førsta/ att indwortis retferdighet er vd aff troen. Anden/ oc at then retferdighett kan icke andett end wdbryde sig mett gode gerninger. Forthi then retferdighet wij nw om tala er en almenig dygd/ ther beswther i sig alle dygder/ oc er ther aff bestādig at then gantscke low fwldkōmis i henne soz

Jacobi 2. sanctus Jacobus sigher/ ꝫ hwosomhelst ther holder then gantscka low/ oc forseer sig mod ett bwd/ tha er han brødig emod them alla

¶ Forthi att alle the bwd som loffwen inde holdher/ och høre till liiffs retferdighett/ the beswtis i the x. bwdord Alle andre bwd soz era behøzligha till ett retsindigtt leffnett/ indføris paa the x. bwdord

¶ Och forthi ther then wnghemand sporde

wor herre hwad han giøre schwlde till att faa
thet ewige liff/ tha swarede herren. Tilthw Mat 19
indgaa till liffwett/ tha holt bwdorden/ och
strax berørde han for hãnwm the x. bwdord
Oc framdelis lerde Christus thñ lowkøne huo
ræ thesse x. bwdord kwnne beswtis i twen=
ne bwd/ swo at then som giør tw bwd fyl=
delst/ han gør them alle fyldest.

¶ Thet er/ hwo sem elscker gwd oc syn iefñ
christen som er hanß nestæ. Swo sigher Chri=
stus. Udi thesse twenne bwd beswtis baade Mat 22
thett som loghen oc prophetæ bøger indehol=
der. Men Paulus apostell beswter dog the
sse twenne wdi eet bwd/ giffwendis till ken
de / att thet enæ kan thet andett forwden icke
holdis. Swo siger han. All loghen fwldkom
mis wdi eet ord/ som er. Thw sckalt elscæ
tyn ieffchristen lighe wed tig sielff. Oc forthi Galat 5
sckeer thet/ att alleniste kerlighett gør logen
fyllist/ som same apostell sigher till the Rome Ro 13
ræ. Kerligheet er loghens fwldkõmilsæ.
¶ Thenne retferdighett forthi som beswter
then gantscke gwdz logs fwldkommilsæ/ kan
inghelwnde waræ bestãdig aff then blotthæ
troo/ hwilckett thett førsthæ gwdz bwd al=
someniſthæ biwdher/ och vdaff hwilckin al=
(leenæ inthe bwd kan holdis 1 Thes 4

Men same retferdighet er alsomenistæ bestādig aff kerlighett ther alle bwd gør fyllist.
Coloss 3 Hwn er alle bwdordz besłwting/ fwldkōmelighetz forbaandt/ oc till alle godæ gerninger baadæ begyndilsæ oc endelight/ hoess hwilcken alle dygder kwnne ware/ men henne forwden findher man inghe.

¶ Forti/ endog hwn haffwer fore sig tro oc haab ligherwijs som twenne fortrædere/ hwn dragher dog effther siig allæ the dygdhers swerm som indeholdhæ all twchtt oc eræ for thet loff oc priiss klarlige lyder ther same a-
1 Cor 13 postell giffwer kerlighett. Kerlighet (sigher han) er taalig/ welwillig/ oc forwden affuïd Kerlighet er icke schalckactig/ icke homodig/ han ingen foragter/ han søger icke syn fordell /han lader sig icke fortørne/ han tencker icke ondt/ han gleder sig icke aff wrettferdighett/ men haffwer metgledæ i sandhet/ han fordrager alting/ han troer alting/ han haaber alting/ han lider alting. Oc endog att alle dygder eræ gwdz store oc gwnstige gaffwer/ tha er troen then allernederste/ ligerwiiss som een grwndsteen vdi then aandelige forbygning.
Hebr 11 Forthi/ then som will gaa i handell oc kwndskaff mz gwd/ han scall iw først tro att gud er till/ oc them een lønere som hanwm søghe

¶ Men at thet er then førſte oc nederſte trap pæ blandtt alle dygder/ bewiiſſ ſanctus Pe- 1 Pet 1
trus klarlighe/ hwar han ſwo ſigher. Ther till (ſiger han) ſchwlle i gøre allerſtørſt fliid at i bewiiſæ dygdelighet vdi eder tro/ oc vdi dygdelighet wiiſſdom/ oc vdi wiiſſdom maadelighet/ oc vdi maadelighet tolmodighet/ oc vdi tolmodighet gwdelighett/ oc vdi gwdelighet broderlig kerlighet/ oc i broderlig kerlighet elſckelighet. Nar i haffwe theſſe ting rigelige/ tha lade the eder hwerckin ware orckeløſe eller forwden frwcht til wor herris Jeſu Chriſti kendilſæ/ forti hwilckē ſom icke haffwer theſſe ting/ han er blind/ och met handen træffwer effther weyen/ oc haffuer forget at han er reengiordt aff ſyne gamble ſynder.

¶ Met hwilcket ſted alle apoſtelers høffdig Petrus obenbare giffwer till kendæ/ hwore then blotte tro er hwerckin nog till retferdighet eller ſalighet/ oc hwore hwn iblandtt andre dygder ſom høre till mēniſckins ſalighet haffwer thett nederſte ſtæd/ och ſiger at then ſig fortøſther paa then blotthe oc baræ tro han er en blind treffweræ ther icke ſeer huart (han ſckall.

¶ Hwad giordis thet nw behoff forti/ ſiden Chriſtendōmen er kōmen till ſyn laffwe alder o

... till wercken/ att trengæ oss till barndoz
igen/ oc lære christen folck thett for een ny ler
dom som inghen haffde forgætt/ oc forheffwæ
troen alle andre dygder storlighe till foragtt/
hwilcke forwden hwn dwger dog platt inthet
wden till dess større fordømilsæ/ oc thett gøre
bland christhett folck war platt wnøtteligtt
som haffwe aff barndom mett theris moders
melck indrwcket troens lerdom/ nar ther scul
de heller predickis kerlihhett baade till gwd
och mēnisekin/ som besiwther och fwldkōmer
baade tro/ hwdord/ oc alle andre dygder.

¶ Och dog att sanctus Paulus icke swo
priiser troen som i giøre/ att han henne tilleg-
ger all mēnisckins retferdighett oc salighet/
men forthi han lerde them troen som enchten
ware wantro hedningæ oc iøder/ eller forsni-
men kommen till troen/ tha schwldhe han iw
gerne loffwe och priisæ troen/ ligherwiis som
eet fundamentt till all salighetr.

¶ Men hwad tro han tha omtaldhe bescke
dher han gernæ/ som han till the Galather
Gala 5 kaller henne then tro ther wercker synæ ger-
1 Timo 1 ninger formedels kerlighet. Oc till Timnohe
um kaller han henne then tro som er forwden
Jaco 2 sckrømptt oc Jacobus kaller henne een leffuē

dis tro/ oc Augustinus een euangelisck tro/ oc scolerne thũ tro som haffwer syn retthe sckabning oc sckick/ forti att kerlighett er eet rett sckickeligt fantzwn paa alle dygdher.

¶ Oc forthi nar gwdz ord/ som er dichtett oc sckreffwett aff een aand kwnne icke besjwthe noghen modsaffn/ att thett kan paa een stæd wnderstaas/ som paa ett andett wdleggis och besckedis/ thett er møghet hørligtt.

¶ Oc forthi nar wij høre att troen paa mãghe stæder i sckrifften haffwer ett besyndherligt loff oc een stoer ere/ tha sckall thet wnderstaas om then tro som er icke orckeløss/ mẽ flittig i alle gode gerniger/ ther icke er sckrømptelig mẽ retsindig/ thet icke er død mẽ liffachtig mz ord oc tale/ mẽ euãgelisck i rat christelig handell ther icke er vden sckick oc sckabning/ mẽ haffuer syt rette fantzwn aff kerlighetz bistandt ther er troens ypperste merkilse

¶ Oc hwess hwn swo icke wnderstaas/ tha er blot oc bar farlige ord at smycke hẽne mz /[illegible]gerwiis som hwn kũne allene frelse wore siele. Men then troo som nw er omthalett hwn er icke eene/ blot eller bar/ men haffuer (kerlighet mz sig/

her efftther sig drager alle andre dygder/ och brwger them i alle orsager/ vdi all fromhet/ oc till all twcht oc ere. Om hwilcken tro i kū ne icke tale/ nar i beschede eder ord met blot och bar/ som vndertaghe andre dygders sam/ fwnd. Men thēne gantscke wildfarilse kom= mer ther vtaff/ at i met sckrifft oc tale mysbru ge thesse ord/ tro/ hob/ oc kerlighett/ och swo henge them til sammen/ ligerwiiss som the kū ne icke atsckillies.

¶ Oc vdi inthe stycke lerdom ere i swo wsta dige oc vforstandige som i troen nar noghet sckall talis om hēne/ oc thet gøre i obenbare mod apostelig lerdom/ ther siden han haffdhe sagt then største tro for flytter aff sted store bierg/ kwnne findhis forwden kerlighett tha besi wther han swo paa thet siiste. Men nw bliffwe troen/ haabett/ oc kerlighet thesse trē ne ting/ men thett største aff them er kerligh3 Swo at han ingen forklaring kan swo kor= telighe oc suo sckynbarlighe atsckillie thesse tree dygder som thesse ord ther sanctus Pau lus kortheligh e besckriffwer.

Cicero li bw I Off ¶ Her till er talett om dygder/ men hær eff ther om gerninger Forti som Cicero haffwer sagt/ altt thet loff oc ere som tilleggis dygd/

ther er aff gerning bekandiget.

¶ Then fierde klage oc artichell.

Gud anseer ingen gerning Ey heller e-ræ gerninger dwelige till wor salighz i hwore sckiøne the siwnis/ hwad hel-ler the giøris aff gudz eller mēnisekins bwd.

¶ Predicanternis swar.

Salighet er een gwdz frÿ oc nadig ga-ffwe/ som sckenckis oss i alle maade/ aff oss uforsckyldet Ro iiÿ oc vi. Ephe ij. Swo att wÿ ey kwnne tiæna oss sali-ghett/ mett the gerninger som gwd haffwer sielff bwdett Gala ij. fast myndre effter them som sckeer aff menniscklins bwd. Ja/ them will gwd hwerckin ansee eller sckiøtte Esaie xxxix. oc Mat xv. Men the gerninger som sckee i gode christnæ mennischer/ aff troen eff-ter gwdz bwd/ anseer han gerne/ som wÿ ha-ffwe exempill i Abell Genesis iiij. i Abraham Gen xxij. oc i thȳ hedisicke høffuitzmā Act x.

¶ Prelaternis geenswar.

aa thet wij scwlle tilstaa thet som sandt er/ thaer i thetta swar som i thet næst till forna møget swaret wdi een løgenachtig oc falsck mening/ ther the wiisa kwnne vell bemerke som pleya met forsckiell oc besckede at anāma wiiss tala Eller oc same swar er met en wrāg oc vchristelig mening talet for simpell almwgha/ wden then beschede och forklaring ther bwrde att findis hoess/ them till eet got behaff/ men dog till then ewighe salighetz store (forargelsa.

¶ Forti/ ther som wij icke tale om retferdighet/ som hedinscke mestera haffwe giordt/ eller som the pharisever hoess iødherne/ som er then retferdighet aff hwilcken wij agtis retferdighe for męnisckin/ ther apostelen kaller wor/ eller hwer męnischis egen retferdighet/ eller oc retferdighet effter logen/ ther scolerne kalder en aff pordt retferdighet/ som nogen haffwer besøgett mett sytt eget arbede flitt oc vmag/ i thet han haffwer wdwortis holdett thet som logen bewder/ icke aandelighe/ men effther en teptelig mening som er legomlig/ vdwortis wdi scrifft oc bogstaffwe/ och icka indworthis wdi aandhelig och retsindig meening.

Ro 10

Phil 3

¶ Men om then retferdighet som christen oc
evangelische mend bør at omtala / oc er then
aff hwilken wij dømis retferdelige hoess gud
Hwilken then same apostel i same steder kal-
ler gwdz retferdighet / oc scolerna kaller een
indsk wden oc indsat retferdighet / nar hwn
aff himelin gwnsteligthe indfalden i wore sind
siell oc sckiell aff gwd / gør oss retferdige for
hanss ansigt / formedels Jesum Christum.

¶ Swodan retferdighet som er fra begyn-
delse then forsthe ther oss aff wretferdighe oc
helffwedis børn / gør rigens retferdige børn.
Om hwilcken retferdighett thet scal wnder-
staas som sigis om thii obevare syndere ther Luc 18
hiemgick retferdig i syt hwss / hwn giffwis oss
sandelige aff gwdz naadelige gunst oc godhz
allenniste for Jesu Christi perdsckyld / vden all
wor forsckylding / eller wor gerning ther fin-
dis vdi oss / for end naaden och kerlighett gi-
ffwis oss / ther gør oss gudz børn oc rigēs ar-
ffwinge. Forti thz ware ellers icke naade / for
er en gunstig gaffwe vforsckylt / som apostelē
siger Men thē som gør gernigen / hāss løn ag- Ro 4
tis icke at vare naadelig / men aff fortienisthe
oc verdsckyld.
¶ Oc framdelis. Er hwn och aff naadhen / Ro 11
tha kan hwn icke nw wara aff gerningher

nar naadæ ware tha sandælige icke naade. J
sandhet tha er Christus forti dødt/ at han vil
le oss retferdige giøre. Hwor swodan retfer-
dighett forti waræ forskyldt mett framfarnæ
Gala 2 gerninger/ tha vare Christus forgæwis dødt

¶ Oc thet som wij nw sighe er icke alsome-
niste sandt om ceremoniers gerninger/ effter
Moisi lows manering som ware framfarnæ/
ther Paulus pleyer at kalle lowlige gernin
ger/ som eræ the gerninger ther forplicht edæ
alsomenistæ iødernæ/ then stwnd Moisi low
haffdæ macht. Om hwilcke gerninger Pau-
lus omtaler till the Romeræ oc Galater oc si-
ger/ at the iødiscke ceremonier sidæn then euā
gelischke naadæ er obenbarid offwer all werdē
ere forswundæn oc magtløsæ/ liger wiis som
figwrlige sckwgger/ mod een klar och sckyn-
barlig sandhet. Oc thet giordæ han mod fal-
scke apostelæ som wildæ met list wdi en iødæ
mening locke the Romeræ oc the Galater til
Moisi lows treldom/ ther forti sagdæ/ at thē
euangeliscke naadhe war icke nog till mēnis-
ckins salighett/ wdæn Moisi low giordis och
(swo fyllist-
Ro 3 ¶ Oc forti siger same apostell till the Rome
ræ swo. Aff the iødiscke gerninger worder in-
the mēniscke retferdigt for gwdz aasiwn. Oc

noget ther effter. Wij meene at mēnisckin bli-
ffwer aff troen retferdig foruden Moisi lows
gerninger. Till the Galater siger han swo.
Wij wide at mēnisckin bliffwer icke retferdig Gala 2
aff the gerninher logen biwder/ foruden Je-
su Christi tro Oc noget ther effter i same sted
Forthi/ ther som retferdighet giffwis forme-
dels logen/ tha er Christus forgewis dødt.

¶ Och thet wij haffwe nw sagtt/ er icke al-
someniste sandt om the ceremoniscke gernin-
ger/ men och swo om alle høwischetz gernin-
ger ther haffwe twcht oc ære wdi handel/ for
then første retferdighet finder fore sig/ til hwil
cke alle mēnisker i hwad landscaff the findis
wdi/ oc wnder hwad low the ere(natwrli-
ge sckreffwen oc naadelig)ere forplichtede.

¶ Och forti siger same apostell om alle ger- Ephe 2
ninger almēnelige till the Ephesier. Naade-
lige(siger han)ere i frelste formedels troen/
oc thet icke aff eder sielffwe/ forti thz er gudz
gaffwe/ icke aff nogre gerninger at nogē scal
sig berømme. Thet same siger han oc swo till Titum 3
Titum ingen gerning wndertagen. Siden(si-
ger han)at wor frelsermandz gwdz godhett
oc mod mēnisckin kerlighet haffwer sig teedt
oc obenbaridt/ icke for the retferdighedtz ger

ninger ther wij nogen tiid giorde/ men effter hanss egen misck wnd tha giorde han oss salige. Paa andre steder sckriffwer han offte vdi same mening/ om alle the gerninger som thē forsta retferdighett findes fore sig/ hwore the kunne same retferdighet icke forsckylde.

¶ Forti at iødernæ ware i swodan mening och noger falscke apostelæ aff iødæ slecht (ther Paulus haffde forti altiid at gøre met) som alle tider wnder salighetz sckyn lockede folck till then iødiscke low oc tro/ sigendis att the som ware falden til troen aff then iødiscke slecht/ haffde forhwerffwet Christi naade vnz the ceremoniscke gerningher som the leeffde vdhi wnder Moisi low. Oc at hedninge forti som haffde leffwet vdi affgwde tieniste oc dyrckilse/ scwlde enchten icke anāmis til troen/ eller oc til fornett beredis wnder Moisi low vdi the ceremoniscke oc andre gerninger som loghen tilhørdhe.

¶ Thet holder sanctus Paulus at ware al somstørst wgudelighett/ ther till ithe gøre Christi hellige død/ oc forti fegter han altiid sckarpelige mod then mening/ oc gør oss wiss At alle mēnisckins gerninger i hwad slag the ere vtaff/ som gøris før end wij eræ kalledhe

til Christi naade/ era plat vdwelige til retfer
dighet/ oc giffwer fortt til kende at ware sig
en hedhen iøde eller hedninge/ tha era the alle
syndera før end the anāme Christi naade/ och
at the bliffwe retferdige alsomenista aff gudz
misckwnd formedels troen til Jesum Christū
Oc thet haffwer sig swo i sandhet/ at inge
the gerninger som wij gøre før end wij anam
me troen och naade for troen sckyld/ gøre oss
retferdighe/ oc som i rettelige siga/ ware sig
enchten bwden oc befallede aff mēnisckin el-
ler aff gwd/ i hware sckøne the siwnis at wa
re for mennisckins aghswn.

¶ Mē nw twert emod/ thē same retferdighz
aff hwilcken wij agtis retferdige for gwd/
som er thē anden ther sanctus Jacobus och
swo kaller en fuldkōmen retferdighz/ ther gør Ja 2
aff retferdige meer retferdige/ oc aff hellighe
meer hellige/ om huilken thz scal vnderstaas
som Joānes siger vdi syn obēbarelse bog/ att Apo 22
thē for er retferdig scal gøris meer retferdig
Men haffuer wore gerniger behoff for aff nade
oc kerlighz efterfølge thē første retferdighz/
at wij thz pūd for wii anāmede aff gud scullæ Mat 25
icke graffwe i iorden/ oc gøme wor herris pen
ning/ ... som wij gwdz naadha ha- 1 Cor 6
ffdha forghaffwis wndfanghett/

thet wij met aager ſckwlde brwge oc forbedræ
at wij mz baadæ oc fordeell kwnne forantwor
de herren igen nar han paakreffwer/ oc at wij
ſwo kwnne brwge naaden/ att hwn motthe
formeris och forbedris/ och at wij motte ſwo
worde righe wdi godæ gerninger. Forthi alle
Mat 25 the ſom haffwe/ thet er the ſom rettelige brw
ghe een anāmet naade/ them ſcall giffwis att
the ſckwlle righelighe haffwe.

Thette er ſwo klart oc ſwo ſckynbarligæ
ſandt/ at hwo thz will met nogen ſckrifft be
wiſæ/ tha tender han liwſſ till at ſee ſolen/
forthi thette ſtycke lerdom haffwer heela læſſ
ſckriffter (ſom mand pleyer at ſigæ) till be-
wiiſſning/ nar ſckrifften er fwldt paa alle
ſtæder/ met bwd oc exempill till godæ gernin
ger/ ther allene the x. bwdord motte oſſ lære
righeligæ nog/ ſom i ſig beſlwthæ alle godæ
bwd oc wilkaar till att leffwe effther.

Swo at wij icke widhæ hwad heller wij
ſculle fforwndræ noger predicanters wſtadig
het/ eller oc ſpotte theris geckerij/ nar the mz
theris geckery/ nar the met fwldt lyd haffwe
loffwett oc priiſt then blotte tro/ oc fordomme
gode gerninger/ tha pleyæ the dog at beſlwæ
tæ theris predickin met the x. bwdord oc mett

ger hwerckin fødha eller forsckylde then retferdighet wij agtis vdaff hoess gwd men the dog mett gwdz naadis biistandt kwnne same retferdighett forøghe/ formera/ oc fwldkomma.

¶ Men i thenne handell bør oss tha eet stycke icke gaa forbij/ Thett er att the gode gerninger som gøris før end then besynderlighe retferdighedz naade giffwis/ sckwlle tha icke forsømis oc forsmaas Forti then allerbeste oc størsta gwd (hwess misckwndhett ther offwergaar alle hanss gerningher) ligerwiis som han aff syn retferdighet lader inthe ondt ware vpyntt. Swo møghett meer aff syn misckwnd oc godhett/ lader han inge gode gerning ware wlønott/ ey heller een drick kalett wadn som giffwis i hanss naffn. Och forthi scheer thett/ at the gode gerninger wij giøre før end wij ere aff gwdz naade retferdige giorde/ icke alsomeniste formilde then pyne wij sculle effter døden lide/ eller ocswo forsckylde noghen tymelig welferdtt i thetthe forghenghelighe liiff/ men the och swo beqwemme och beredhe oss till naadhe och retferdighett/ icke att the giøre oss ther till werdighe/ som aff thett wedherlag ther giør fylliist/ men alsoeniistha qwemme Icke for thi at gwd ther)fore aff til børlighett Ps 144 Mat 10

blifwer mennisckin nogen løn plichtig/ men
han aff syn godheedt tildragis at giffwe oss
naade och retferdighett/ nar han seer att wij
tha giøre wortt bestha.

¶ Hwess thet icke sckede/ hwad giordis tha
behoff swo mange raad oc sckynde til peni-
tenze i begge testamentt/ som nar ther sigis/
1 Reg 7 Bereder gwd edre hiarter. Frandelis/ ladher
at 3 wdaff at synde/ forti himerigis rige er for dør
ren. Oc andre wtalige sckriffter aff same slag
Pro 16 Forthi thett hører mēnisckin til at berede sind
oc stell som Salomon siger. Then som wdaff
all flitt oc macht wender sig til gwd/ swo wē-
der oc gwd sig till hānwm igen/ som hā sielff
zachar 1 siger hoess zachariaz prophett. Wender eder til
mig swo wender ieg mig til eder. Oc thē som
hānwm wil møde/ tha kōmer han hānwm till
Jaco 4 møde igen/ som sanctus Jacobus han siger.
Holder eder till gwd/ swo holder han sig oc
swo nær till eder. Them giffwis icke gerne
nade/ for sig forherde i synd mz waraftighet

¶ Oc for then sag/ tha ere gode gerningher
som giøris i gwdelig mening/ før end oss gi-
ffwis naade icke plat vdweliga/ nar the san-
delige berede oc beqwēme oss till same nade
Men the twenne stöcker som i framsetthe sist

Pater noster/ oc icke besinde at theris lerdom oc gerning obenbare stigte emod hwer andræ

¶ Och sandelighe then enæ apostell sanctus Paulus klarlige besckeder thett forsckiel paa gerninger/ som giøris før end wij ansees till Christi naade och siden. Och swo gott som giffwer til kende/ hwore gwd will at wij scwle then naade som wij haffue anāmet gwnstelige wden all forsckylding/ siden tienæ oc forsckylde met gode gerninger/ at wij scwlle icke befindis i nogen wtachnēmelighett.

¶ Oc forti tha beskwter same apostel (dog han alsomhelst oc alsōmeest priiser oc loffwer troen) alle syne episteler mett bwd oc befalning om gode oc høffwiscke gerninger/ at gøre oc brwgæ/ siden han haffwer trachteret troens handell/ och besynderlighe i the sendebreff till Romeræ och Galather.

¶ Forti siden han met foragt haffwer fortaget all forsckylding i the gerninger som giordis før end troen er obenbarit/ paa thett att naade sckal ware naade/ tha besckriffwer hā dog mod enden/ bwd oc wilkaar om godhæ høffwiscka och twchtighe gerninger ther the scwlle leffwe wdi/ till at forøge/ formeræ/ oc

forbedre then førsta oc naadelige retferdighet
Oc dog haffwer same apostel ligerwiis som
han haffde sig forwiist paa gode gerningers
foragterer paa twēne stæder i thet sendebreff
till the Romere (før end han kōmer till thet
tadlta capittell/ hwar han encke besckriffuer
bwd och vnderwiisning om gode gerninger)
giffwett raad oc sckynde till gode gerninger/
ther mett att forfølghe then første naade som
war gwnstelig giffwen/ thet er wden all frā
faren forsckylding/ oc thett gør han i settha
och otthnda capittell.

¶ Hwar for i sckwlle/ wele i oc wele i ey/
Gøre thenne besck ede paa retferdighet oc ger
ninger/ oc thet tilstaa/ at inge framfarne ger
ninger kwnne nogen tid forsckylde then før-
ste retferdighet som naadelig er formedels tro
en til Jesum Christuz/ men efterkōmende ger
ningher som haffwe theris rettha fandtzwn
aff naade oc kerlighet kwnne tha formera och
forøge same førsta retferdighet/ wden i taare
sige/ at gwdz hellige mend/ propheter/ apo-
stele/ oc euangelister haffue sigthet mod huer
andra i lerdom oc mening/ /eller oc thet som
meer er. at sanctus Paulus gør icke eet mett
sytt eghet sind/ hand/ oc mwnd Oc thette er
altsāmen swmmelig att sighe. Gode gernin-

de met obenbare sckrifft oc sandhet ther till
nøddæ oc trengdæ / at i sckwldæ tilstaa/ at thz
mēniscke som war kōmet till sckiels aldær och
sick orsage oc tilfeldæ at gøre got/ kūne huer
ekin wordæ retferdigt eller saligt forwdæn go=
dæ gerninger. Swo wille i dog effter then me
nige mandz tycke oc godæ behaff/ predicke och
lære wdæn all besckedæ/ at thē blotte oc baræ
tro giffwer retferdighet/ oc swo forferrid at
samme tro kan icke lenge vare blot oc bar/ nar
hwn om behoff giøris vdbrydær sig met godæ
(gerninger.

¶ Oc swo ansee i thē menige mandz godhe
behaff/ at i forglēme thz som propheten siger
Gud sckall forødæ oc atsckillie theris been for Mal 5:
teckis mēnisckẽn/ oc hwad sanctus Paulus
siger. Ther som ieg ware mēnisckin behage= Gala 1
lig/ tha ware ieg icke Christi retsindige tiene
ræ. Oc swo møget som thette støcke lerdom
er effter løse folckis tycke oc godæ behaff/ suo
møget er thz oc swo baadæ syndælige oc vgw
dæligtt.

¶ Och effther thi att altt thett loff och priiss
som sømer dygd och eræ findiss wdhi gerning
oc birwgilse/ hwad er thet andætt at fordømæ
godæ gerniger/ end at fortage oc fordriffue aff
thēne verdē al dygd oc eræ/ tucht oc høuischet

¶ Thet kende gwd/ hwore mange syndighe orsager thette ene støcke lerdom haffuer giort blant enfoldig oc wforstandig almwge/ thet wÿ kwnne formercke paa alle the stader som eder lerdom haffwe wed tagett oc samtøcht/ hwore ther wden all sckoensil oc blwgsill leffwis i synd. sielffs wold/ ec løssagtighet/ och hwore mange sige obenbarlige ware sig leett oc angerligt/ at the gode gerninger nogeen tiid giorde/ hwar fore the oc swo forsine deli-ge i drick oc gestebwd biwde fala alle theris gode gerninger the nogen tiid giordt haffwe for een ringha ting.

¶ Oc the predickera hwidzle the aff predic-kestolen som enchten raade til gode gerninger paa sckrømptha/ eller och priisa them paa qwandtzwiis/ at the scwlle siwnis ther mett at wela gøre gott/ enchten till at efterfølga Christum/ eller til legoms twang oc treng sill Paa hwad tiid och i blantt hwad folck ha-ffwer nogen hørtt swo groffen vgwdelighet?

¶ Thet haffde icke giortz behoff i thessa sii-sta dage at opwecke folck til swodan forsø-milsa/ nar Christus haffwer dog saghtt/ att kerlighett sckall fforsølis i werdsins sista da-gha. Oc forti scwlle wÿ dess meer altiid och

vdi eddert swar/er swodanæ/ at thett enæ er langt fra sandhet/ som er/ at gwd anseer inge gerninger vden the han haffwer sielff bwdett. Forti gwd haffwer sielff bwdett/ at wij scwlle icke alsomeniste lyde hānwm/ men och swo wore offwermend oc forstandere/ waræ sig enchten geestlige eller werdslige scm i nesthæ fortalde artickill er noget swaret/ hwar wij talede om christendoms frihet Oc forti e ræ baade the gerninger som biwdis aff gwd och mēniscken nyttige till retferdighet/ i then mening som nw sagt er/ dog thet er icke mett allæ eens wilckaar/ nar gwdz bwd witt offwergaa alle mēnisckis bwd/ oc theris gernīger alle mēnisckins gerninger.

¶ Om the sckriffter i føre i rette aff Esaia prophett i thet xxix. capittel/ oc aff Matheo i thet xv. er til fornett sagt at the wnderstaaes om the menniscbelige bwd/ som ere gwdz bwd icke met men emod/ oc ther ingen handeil haffue met eræ och dygd/ til att forde och frēmæ gwdz sande bwd och hellighe willia

¶ Thet andet/ i sighe at gwd anseer vdi mēnisckin the gerningher som han biwder/ och ther aff troen framkōme/ dog thet er sant thz sckall tha sigis met besckede ac wilkaar. For

thi talæ i om then blotthe öch baræ tro som i
pleyæ at gøre/ ther er orckeløß sckrømtelig/
død oc vferwcktsõmelig/ tha er thet icke sandt
i sighæ/ men meenæ i then tro som haffwer sit
retthe fandtzwn aff haab oc kerlighedz bii-
standt/ tha staa wij till att the gerningher
som fødhis aff swodan tro/ ansees aff gwd/
baade till førstæ retferdighedz formering och
till salighett Oc thett bewiisæ the twēne før
sthe exempill i setthe om Adam oc Abraham
/forthi theris gerningher eræ føddhe aff then
tro th r war icke blott oc bar/ men haffdhe bi
standt aff ett kerligtt haab. Oc forthi i thett
tredicæ exempill talæ i ether sielffwe daagli-
ghe i mod/ naar i kalle Centurionem een hed-
ning som han i sandhett war/ oc sighe dog/
att hanß gerningher ware aff troen/ ther ic-
ke kan staa mett thett førsthæ. Forthi/ alle
hedninghe eræ troløsæ.

¶ Oc forthi sighe hellighe lærefedræ som ta
læ aff een andhen aand end i giøre/ att Cen
turionis gerningher han giordæ før end Pe-
trus kom till hãnwm eræ aff thett slag/ som
hãn wz beredde mz qwēhet til naade oc retfer
dighz/ om hwilcke gerniger er til fornett no-
get omtalet. Men at wij sckwlle tha een tiid
gøre endæ paa thỹe artickill. Then tiid i wa

paa alle stæder tilsckynde/ tilbringe/ oc raade
them i alle gode gerninger/ oc forwden all be
sckede oc forsckiell/ nar wij formercke att ther
wdaff kōme nogen forsømilse/ effter thi at en
god gerning i hwar liden hwn er/ haffwer
iw mett sig nogen nytte oc dwelighett/ swo
at gwd icke alsomeniste anseer henne/ mē och
swo wederlegger henne met nogen løn tyme-
lig eller ewig.

¶ Then hellige kircke forti/ som haffwer eet
dagligt omhygge for syne børns salighet ag
ther thet met stor flytt oc windsckiffwelighet
nar hwn oss som ere fødde wnder troen/ op-
lerde oc wnderwiste i same tro/ i alle euan-
gelier oc epistelær foresetter the seeder oc ger
ninger/ som sømelig ere eet christeligt leffnett
/ oc i them altiid lærer oss gode gerninger

¶ Och hwat som troen haffwer vdi lesthen
nogen besynderlig priiss oc loff/ tha haffwer
hwn thet swo sckickett/ at ther tha vdi epi-
stelen noget herøris om gode gerningher/ att
wij wnder troens sckyn/ schwlle icke dierffuis
till at forsøme gode gerninger. Oc nar swo-
dane epistelær kōme/ tha gaa sōme aff edher
them forby/ och tha alsomeniste predicke hi-
storien aff lesthen.

¶ Och nar i haffwe theſſe twēne article om
troen oc gerningen predickett/ wbeſckedelig/
wden alt forſckiell/ paa troen/ gerninger/ och
retferdighet/ oc met mange folckis orſage till
eet ſckāmeligt fald. Oc (om wij betro Hiero-
nimo) nar kettherij ther aff wdſpringer at ord
wſckickelighe oc wbeſckedelige ſigis/ tha eræ
theſſe twēne article eder rettelige førde vnder
øghen/ aff eder icke alſomeniſtæ ketterlige tra
ctterede/ men ſwo wbeſckedelige/ at the kwn
ne ware een orſaghe till all wdygd/ ſynd och
(ondſck aff.

¶ Icke kwnnæ i eder heller ther aff be-
rømme/ at i ere førſte paafindeeræ till thettæ
ketterij om troen/ forthi thet er en gāmel vild
farilſæ/ begynt oc vdſprwngen i the hellighæ
apoſtolorū tiid/ aff falſcke apſtele ſom i eræ/
ther toghe orſage aff nogre diwbe oc wcklare
ſtøcke lerdōme/ ſom findis wdi ſancti Pauli
ſendebreff. Mod hwilcken wildfarilſæ andræ
apoſtelige ſendebreff Petri Joānis Jacobi oc
Jude haffwe een retſindig chriſten mening/ aff
hwilcken the gøre oſſ wiiſæ/ att een blott och
bar tro forwden gode gerningher/ er icke nog
till mēniſckins ſalighet. Ther till er Auguſti-
nus wytniſbyrd/ i then bog hā kaller om tro
oc gerninger oc i thz xiiij. capittell/ vdi hwil
cken bog han er modſtandig thetthe kettherij

¶ Then sempta artichell.

MEnniskin haffwer inghen frij willia/ oc forthi. alt thet som sckeer wdi werden/ tha sckeer thett swo/ att thet kan icke anderledis wara.

¶ Predicanternis swar.

HUad friihet ther er wdi woregen willia/ thett giffwer sig nog till kendhæ i daglig forfaring. Ther offwer lærer sckrifften oc at wij era blinde oc wanwittige /oc aff natwrligt forstandt kenne inthett till gwd som han rettelig er gwd. Joā i. och ix. Hwarledis kwnne wij nw haffwe williæ till at dyrcke then gwd hwilcken wij aff natwren icke kende. Ja/ ther fore siger sancte Powill ad Philippeñ ij. Att gwd fwldkömer icke allenniste hwad godt ther giøris i oss/ men han oc swo sckaber then gode williæ i oss som wij haffwe till thet som gott er. Ja/ end och swo hwer god tancke/ ij. Chorī iij. Ther fore siger oc Christus sielff Joā i. at ther kömer inghen

till hānwm wden han blifuer dragen aff gud fader. See er gwd tha then som giør alting ligerwiis som han haffwer thett forsatt sig effter syn gode gwddōmelige willia/ Tphe i Swo at ther ey falder eet hoffwet haar aff oss Ja icke then mindsta spwrff ther flwger i we derid wden gwdz willia/

¶ Prelaternis geenswar.

Alet thet som i sware till thēne artickell oc hanss nesta efterfylgere/ hører icke til wor wiisa/ som mand pleyer att sige/ oc swo oc swo er thet sagt aff eder/ som i hwerckin forstode krafftelige then eene eller then anden artickel. Forthi eder fēnickedregera Morthen lwther dispwteredhe først om mēnisckens frij willia/ i thet han lignis mod gwdz naade och vdi the gerninger som mēnisckin gør gode oc ondhe. Oc tha scktffte han same mēnisckins frij willia i twēne parther effter twēne tider/ som er then eena wnder synden/ oc then anden wndher naadhen.

¶ Oc tha sagde han/ at nar mēnisckin er vnder syndhen før end naaden giffwis/ tha kan

hwn met syn frij willie icke andet end syndhe
oc swo nar hwn gør syt bestæ. Men nar syn-
den er forlatt oc naaden er kōmen/ tha sagdæ
han at then frij willie inthet gør eller scka-
ffer/ men alsomeniste brugis/ røris/ raadis oc
regeris aff naaden/ oc at naaden gør forthi al
ting/ icke anderledis brwgendhis mēnisckins
willie end tēmermand øxæ oc naffwer/ eller
smed hāmer oc tang.

¶ Ther næst er han indfalden wdi een diwbe
ræ handell om mēnisckins frihet/ i thett hwn
lignis mod gwdz ewige forsiwn/ i alle the cre
atwris gerninghet sem ere gwdz forsiwn och
witsck aff wnderdanige oc wndhergiffne/ och
ther met haffwer han sig forbedrit som kette-
ræ pleye/ thet er han er falden wdi en ond oc
syndig mening/ oc fra then oc wdi en andhen
møgett weræ/ som apostelen siger om nogre 2 Timo 3
(ketteræ.

¶ Och forthi haffwer han nw platt dræbtt
mēniscks frij willie/ oc siger/ at for gwdz w
wendelige forsiwn/ tha sckeer alting swo aff
wryggelige sckiessning/ ende oc gode at the e
ræ platt aff nød/ oc kwnne icke anderledis va
re. Oc i thenne mening medsigis eder i thēne
artickell oc hanss nestæ efftærfølgeræ. Men i li
gerwiis som i icke forstode talæ eller maall/ oc

lade eder tha tøcke at i ere sckrifftckloge swa re till then første nening/ wdi hwilcken mennisckins frij willie ligniss mod gwdz naadhe

¶ Then daglige forfaring hwar i met welle bewiise eder mening/ sckwlde gøre eder i sãd het wiise/ meer at wij haffwe frij willie end wij icke haffwe. Oc besynderlige om noghen effter thñ hedinscke mesthers raad (ther oc suo disputerede emod then groffwe mening sem si ger alting sckee aff een wforwendelig sckieffning) wille swo lenge bancke edre sider en mz een sterck knyppell/ at i aff pyne oc werck kũne bekende ware wdi hanss willie oc macht/ at kasthe knyppelen bordt oc lade wdaff att slaa. Oc nar i bere oss thet wnder øghen/ at ligerwiis som wij kwnne icke natwrlige forwden besynderlige gunst oc gaffue kende gud som han er/ och behoff gøris till mẽnisckins salighet/ nar wij effter sckrifften ere aff natwren blinde och wanwittighe/ swo kwnne wij icke heller aff wor blotte willie eller frij wilkaar forwden gwdz naade oc hielp elscke oc dyrcke hãnwm sem børligt oc sømeligt er.

¶ Hwem haffwer noggen tiid ther ellers war eetsindig thette negthet? eller hwem haffwer noghen tiid anderlwnde meendt/ lerdtt

sckreffwet eller predicket. Forthi gwdz kwnsckaff kan icke haffwis wden formedels troen/ ther i sandhz er gudz gaffwe. Ther nest/ sand gwdz dyrkilsæ/ kan heller icke ware wdhen aff naade oc kerlighet/ ther er then allerstørstæ gwdz gaffwe/ sem apostelen siger. Ephe 2 / 1 Cori 13

¶ Och forthi tha pleyer then helligæ kircke wdi syne høgtidelige bøner/ som almēnelige kallis Collecter/ obenbare at bekende oc tilstaa/ ware gwdz gwnst oc gaffwe/ at hānum lowlige oc børlige tienis aff trofaste menniscka/ oc at ingen kan teckis gwd hānwm forwden Een stor part forti aff søndags embede oc Collecter paa thet gantsche aar/ icke andet bedæ oc formane hoss gwd end naade/ hielp/ oc trøst till at tencke oc gøre the ting som ere (retsindigæ.

¶ Men thesse ting gøre icke forthi mēnisckis frij williæ oc wilckaar till inthett/ hwilcken frij williæ ther sckall formedels troen binde offwer mēnisckins natwrlige sckiell i the støcker/ som hēnis natwrlige forstandt offuergaa Forthi the ting sem icke natwrlige begribis/ høræ troen till. Oc paa thett wij sckwlle binge sancti Pauli ord/ tha sckall samme frij williæ formedels troen befange wortt forstandtt till Jesu Christi lydilsæ/ men formedels naade 2 Cori 10

oc kerlighet/ bliwæ offwer menniscklige sind
oc macht/ at nar hwer aff them haffwe giort
sitt embedæ fyllest/ tha kwnne wij lofflige och
børlige tienæ vor sckaberæ/ oc swo elscke wor
gwd oc herre/ aff alt wort hiarte/ aff all wor
siell/ och aff alle wore sind och macht/ oc wor
iefnchristen lighe wed oss sielff.

¶ Thet er ketterlige at siige Frij willies oc wilckaars rettæ werck oc bewgilse er at samtøcke met sind oc mening troens gaffwe/ och at bewge met metgerning naadens och kerlighedtz gwnstelighe gaffwe.

¶ Men thet i hær talæ om gudz kwndsckaff
hwar vdaff han kendis lighe som han er/ ther
er hanss sees vdhi syn warilsæ/ er talett aff
stoer vanwittihhett. Forti thet kundsckaff hø
rer icke till thette tymelige liiff/ men till then
hīmelscke salighet som tilkōmendis er effter
døden. Icke er thet kwndsckaff heller noghen
forsckylding/ men een løn/ som sanctus Joan
Joan 3 nes siger om gwd. Thet vidæ wij/ at nar han
sckall sig obenbare bethee/ tha wordæ wij hā
nwm lighæ/ at wij sckule hānwm tha see li-
gerwiis som han er.

¶ Nw framdelis thet som i indføræ aff apo-

stelen. baade ad phili ij. Gud er then som for arbeyder vdi eder / at i kwnne wele oc noget beko̅me vtaff en god agt oc mening oc ij. Co rint ij. Icke forti at wÿ ere dwelige vdaff oss sielffwe att tencke nogett ligerwis som aff oss sielffwe / men om wÿ ere till noget dwelighe tha er thett aff gwd.

¶ Men hwad bewiser thesse twe̅ne stædher andet / end at wÿ haffwe gwdz naade behoff ther scall oss baade berede oc arbeyde met oss sckynde oc røræ oss till thet som got er / at wÿ mwæ tenckæ / welæ / oc kwnne gøre thett som ræt er. Ther næst then naade som forfølgher oc arbeyder oc fwldeko̅mer met oss / ther och swo bestercker oc hielper oss til warafftighet

¶ Men hwem er then och swo blandt them som ere maadelighe lerde / ther thette enchten negther eller icke weed? nar then hellige kircke swo beder hwert aar vdi een aff syne Col lecter. Wÿ bedæ tig herre / at tyn naade sckall oss baade foreko̅me och efterfølge / oc thet giffwe / at wÿ altiid mwæ bestædis i gode gerninger. Men i hwess maade er thette wor frÿ williæ modstandigt? nar thet er hanss embede at føge sig effter then forcko̅mende naade / och arbeyde met then som efterfølger. Forti som

ther sigis vdi eet gāmelt sprock Gwd hielper them som arbeygdhæ.

¶ Oc thet som nw sagt er/forclare sāme ste der mett thet som desse forberørde ord bode forestaar oc effterfølgher. Fordhi ther apostelen emod the falske apostele som ware eblāt the Corinthier/ haffde giffwet syn apostelige macht oc befaling eet hørligt loff sytt embede till æræ/tha indførde han the ord om wor wdwelighett wij haffwe wdaff oss selffwe/ och then dwelighet oss giffwis aff gwdz biistantt /at han sckwlde icke ther fore siwnis at søge nogen forfengelig priiss och æræ. Och forthi gaff han gwd then æræ/ at han war then forgerningen giorde met syt gwddōmelige biistandt. Oc sagde sig forti at ware een tienere/ ther met syt ringe arbeygde søgede sig effter gwdz naade/ strax forfylgendis mett thesse ord. Oc han er then som giorde oss dwelige tienere i thet ny testamentt.

¶ Men till the Philipper haffde han swo till fornett sckreffwet. I sckwlle forarbeyde eder salighet met frøcht oc redzlæ. Oc siden forfølger han met thesse ord/ i sckwlle alting gøre wden mwr oc wedderknwr/ kwnne i icke for thy see/ haarde effter apostelig lerdom oc then

gandtseke sckrifft/ hware then same gernīg
sigis stwndwm at gøris aff gwd oc stwndom
aff mēnisckin/ hwilckett som er een obenbaræ
bewiissning ther till/ at vdi alle godæ gernin
ger tha effterfølger mēnisckins frij willia/ och
er gwdz gerning følagtig oc biistandig mett
een willig tienistæ oc een tienistagtig willjæ

¶ Framdelis thet som efftherfølgher i ewertt
swar aff Joāne/ er oc swo aff same slag For Joan 6
thi/ endog at ingen kōmer till Christum vden
then hīmelscka fader dragher hānwm met syn
naadæ/ som forekōmer/ metfølger/ oc fwldkō-
mer/ men nar gwd drager ingen nødt oc vuil
lig/ tha hører thet till mēnisckins frij willia/
at søge sig effter gwd faders dratt/ oc at icke
forhærdæ sytt hiartæ nar han hører hanss røst
oc kald/ men strax opladæ hānum nar hā ban
(cker paa døren.
¶ Mē nw vele wij hørehuare i aff alle dessæ
støcker beslute emod mēnisckis frij villie. Er ic
cke gud forti thū for altig gør vdi alle crea-
tur effter syn guddōmelige villies raad Ephe
i. A huad er thūe beslutīg syne mestere liig/
gwd gør alting vdi alle creatur/ oc forti gør
mēnisckins frij vilie inthz I sandhz tha forta-
ger thūe beuisnīg icke meræ mēnisckis frij vil
jæ end hwn forthagher fwglæ theris flæg/

fiscke theris sweem/ oc andre diwr theris gāg Oc swo i alle maade hwer cretwris besynderlige indsetta natwr/ nar inthe creatwr i blātt them alle/ er platt ledig oc örckeløss Forti at Paulus haffwer swo sagt om them alle/ at gwd gør alting vdi alle creatwr/ ther mett beslwtendis alle creatwrs gerninger/ vdi frij willia oc wilckaar offwergaar mēnisckin alle creatwr/ forti hwn er een herre offwer syn gerning/ oc kan forti baade gøre oc lade.

¶ Endog at thet som aff then epistell till Ephesier er indført/ met thet som siden er taget aff Matheo i thet tiende capittell/ meer er mēnisckins frij willie anrørendis/ nar han lignis mod gwdz ewige forsiwu. Forti Paulus siger hware alting scheer aff gwdz willies gwddōmēlige raad/ thet wij kalle hāss forsiwn. Hwilcket Christus hoess Matheū sielff stadfester/ lærendis oss met thet exempill om spwrffwe/ oc mēnisckins hoffwet haar/ hworæ thet er swo sandt/ at the allerringisthe och nyndste ting som findis vdi werden/ ere gudz forsiwn swo vnderdanige / at the løffsom sidde paa træ/ falde icke vdaff wden gwdz willie

¶ Oc paa thet wij sckwlle swmmelighe beslwthe thēne gantscke handell/ och obenbare

kwndgøre eder geckerij/ tha grwndhis eder
bewiiſning her oppaa. Męniſckins frij wilie
kan inthz got gøre ſom er fylleſt emod thet e
wige liiff forwden gwdz naade/ deſligeſt ingē
ting ſckeer i then ganſcke werden/ vden gudz
forſiwn/ forti haffwer męniſckin ingen frij wil
(lie.

¶ Hwem will noghen tiid werdis at ſware
edher till ſwodantt geckerij? Oc ther ſom i
aff eder retthe ſind oc mening føre ſwodan be
wiiſning i retthe/ ligerwiis ſom hwn ware
diabelig aff ſckrifft oc ſckiell/ tha ere i platt
vwerdige ther till/ at noger ſckall tale mett
eder om hellighe ting/

¶ Men ther ſom i ander wide oc wele dog
met ſwodan røg oc ſtøff forblinde ſimpell fol-
ckis øghen/ tha ere i werde att ther ſckwlde
bindhis een mølleſteen om eder halſſ/ oc i for
eder ondſckaff ſclyld/ ſckwldhe mett hānwm
forſenckis i thet diwbe haff/ nar i ſwo māge
maall twſinde ſimpell folck daglige beſckēme
Och Christus ſagde them ther ſwodant gøre
ware een børlig pyne.

¶ Men mo wilſcke at nogen aff eder wil thet
the ſwo emod ſige Hwore ther kan icke ſckee
at gwdz forſiwn enchten forwendis eller och

ler och beswigis. Ere forthi alle the ting som sckee vdi werden gwddōmelige forseede/ tha inwx the nw sckee Sckwlle the oc sckee hwar er tha mēnisckins frÿ willie? Her till swaræ wÿ swo. Then nød som alting haffwer aff gwdz forsiwn/ hwn er met wilckaar/ swo at ingen ting forti sckeer at hwn er forsiwnet aff gwd/ men forti at noget sckall sckee/ tha haffwer gwd thet wist fra begyndilsen.

¶ Thet kwndschaff som wÿ haffwe om nerwerendis ting/ haffwer gwd om the som kō me sckwlle. Som inthe mēniscke forti sigis at ware nødt till then gerning ther wÿ see och widæ same mēniscke gøre/ swo nødis ingē heller till then gerning ther gwd haffwer seedt gøris sckall/ ther icke forti gøris at gwd henne forwistæ/ men forti hwn sckwlde gøris/ och alting er gwd nerwarendis tha forweed han alting før end the sckee. Som wÿ kende them ther gøre ildhe/ swo kendher gwd them ther sckwlle gøre ilde. Men som wort kwndsckaff forti trenger ingen till wgerning/ swo gør icke heller gwdz kwndsckaff.

¶ Desligest/ ligerwiis som wÿ elscke thim̄ ther gøre got/ oc hade thim̄ som gøre ondt/ swo elscker gwd thim̄ ther scwlle gøre got oc hadæ

thiñ ther ſck wille gøre øndt / oc forti elſcker oc hader gwd mēniſckin aff ewig tiid / forti han ſaa aff ewig tiid hware hwert mēniſcke ſculde ſig bewiſa ilde eller well / hwat fore hā huercken elſcker eller hader vden ſag. Swo er thz oc ſuo met eder / haffuer gud forſeedt at i ſculle bliffwe waraſtige i edert ketterij / oc ther offuer fordømis tha maa thz vare / oc kā icke anderledis ſcke / icke forti hāſſ forſiwn trēger mē forti i wille eder icke bekēde / ther hā viſte aff begyndelſen Dog er thz møyeligt ther wij ønſche eder gerne at i behulpen mz gudz naade motte eder end nw bekēde / forløſte aff dieffuels band oc ſnare. Oc i ſame menig ſckall thz altiid forſtaas ſoz enchtē giørs eller giøris ſcall aff mēniſckzs frij vilckaar.

¶ Then ſiette artickell.

Orthi er thet icke i wor macht nogett att giøra eller ladha.

¶ Predicanternis ſwar.

Ud haffuer ſuo ſckicket oſſ aff førſtha ſckabnig at wij ſculle kūne gøre nogz ede / dricke / ſtaa / gaa / tala / och giøre mãge andre atſckillige naturlige gerniger

Men swo lenghe wy forladis oss sielffwe/ liga swodane som wij era oprindelige sckaffte oc fødde/ tha ere swodane met alle andre vore gerninger vdwelige oc missaffweligbe wdi gwdz ansigt. Forti eet ondt træ kan ieke bera andet end ond frwcht Mat vij. Men hwilcken gwd gør till eet nytt creatwr/ then bliffwer megtig till at gøre/ thet som for gud er gott oc well behaweligt Gala v. Dog icke aff syn egen magt/ men aff gwd som han nwm styrcker oc gør megtig ther til Phili iij

¶ Prelaternis geensswar.

Er sckrabe i end nw paa thē same streng som een ond har pera plever at gøre/ och tala om mēnisckins frij willia/ icke effter Lwters mening/ agthz emod gwdz forsiwn/ men agtet emod gudz naade/ liger wiis som gudz naade giorde alting/ oc mēnisckin alsomenista brwgedis wden nogen metgerning.

¶ Men swo møget forbedra i eder i thettha swar/ at i nw tala om the gerninger ther mēnisckin gør end nw bestedt wnder synd/ och ther met wele i gøre oss viisa/ at alle mēnis-

skens gerninger ere vnyttelige oc võ welige/ for end naaden worder oss biistandig/ oc ere swo lenge syndelige oc wtacknemelige/ och eet ondt træes frwcht/ at wij formedels naadẽ ere forwandlede eet nytt mẽniscke/ som er aff aanden vdi Christo Jesu megtig at gøre thz som for gwd er godt oc tacknẽmeligtt.

¶ Oc dog at thenne mening er bewiist att ware wildfarilsæ/ vdi geenswar till thẽ fiere dhe artickell/ hwar talet er om gode gerninger oc theris wilckaar. Men forti att thet er een wildfarilsæ alsomfarligst/ ther mange haffwer fordt i misshoff/ paa thz hun kunne grwndelige driffwis till bage/ tha wele wij nogett wiidere her om talæ.

¶ Forthi thet parabell oc sandtsaffwe som Lucas sckriffwer om thet mẽniscke ther wandrede fra Hierusalem oc till Hierico/ oc faldt vdi røffuere hender/ aff hwilcke then tiid thz war berøffwet/ thet oc swo bleff saar giort oc war aff them icke før offuergiffwet end thz war halfdødt. Thette mẽniscke mercker menniskens gandtscke køn/ ther synden berøffwe de vdaff alle naadeliga gaffwer oc saar giorde the natwrlige/ men tha icke drebtæ them. Luce 10

Thi kan thet sckee at mēnisckin kan i nogre maade kōme till gwdz kwndsckaff/ aff thz naturlige sckyn som gwdz ansigt lader sckyne
Ps 4 offwer oss/ oc propheten omtaler i psalterin/
Joan 1 oc Joānes euangelista swo sigendis. Gwdz ord (siger han) war eet sandt liwss ther opliwser alle the mēnische som kōme till thēne werdhen/ som er formørckedt/ men dog icke platt wdslwckt.

Ro 1

¶ Om kundsckaff bær sanctus Paulus witnissbyrd/ then tiid han talede om the hedinscke mestere oc sagde at thz ther kwnne vidis om gwd war them obenbaridt/ men om thz som hører till gwdz dyrckilsæ/ taler han och
Ro 2 swo. The hedninge (siger han) som haffde ingen low/ gøre dog naturlige thet som logen tilhører. Ligerwiiss som sanctus Lucas sckri
Acto 17 ffwer i apostolorū gerninger/ hware Atheniensses haffde bygdt ett altere then vbekendhe gud till ere/ som Paulus war kōmen at predicke och lere vdaff.

¶ Oc forti/ ligerwiiss som mēnisckin kende gwd naturlige vdi nogre maade/ swo kā hun oc dyrcke hānwm wed same maade/ mē tha icke som børligtt er oc mēnisckins salighz haffwer behoff. Aff syn frij willie kan hwn icke

fiden naaden er off giffwen.

¶ Men hwar i haffwe swodan mening/ at
alle gode gerninger sckwlle swo platt tilleg
gis naadens krafft/ som mēnisckins natwr oc
frij willie haffde ther ingen laad iblandt/ tha
giffwe wij eder mening ingen magt/ ther off
gør wiiss icke alsomenista thet nw sagt er oc
sckall her effter yddmere sigis/ men oc swo thz
som. Paulus scriffuet till the philipper/ Jeg Philip 4
kandt alting beköme)siger han) her høre wij
naturlig magt oc frij willie wdi Paulo men-
nar han framdelis siger saa wdi hanwm soz
meg bestercker oc giffuer trøst eller formedels
Christum som meg giffuer magt her høre wij
Christi naadelig biistandt ther hanum giffuer
trøst oc magt.

¶ Och ij sandhet desse tw ordt trøste oc beste
da/ giffue klarlige til kende naturins oc naa-
ens samfundt oc biistandt/ Thet er fordhi
rligt att chri naade saa predickes/ att haff
we then ypperste partt oc dell i gode gerni-
er/ at mēnisckins frij willie(som er oc swo
dz gaffwe) beholder oc swo thett hānwm
ier oc er giffwet aff gwd. Oc swo er thz
ligt at loffwe oc prisa wor geensckabning
wij icke laste then førsta gwdz sckabilse foz

er natwren oc mēnisckins frij williæ/ ther er
aff syndæn icke dræbt/men ilde faar giordt/
formørckett/men icke platt wdslwcht.

¶ Oc nar mange ketteræ haffwe farid vild
oc stødt sig paa thēne artickell om mēnisckins
frij williæ/ tha wele wij hær kortelige beløbe
then gandtscke disputatz om same frij och na-
trwlige willia/oc met faa ord giffwe till ken
dæ/hwad mening gamble ketteræ haffdæ om
same frij willia/oc hwad thenne tiidz kette
ræ nw haffwe/oc framdelis hwess then meni
ge christen kircke(altiid fast oc ensindig)ha-
ffwer troedt/lerdt/oc bekendt om same støcke
lerdom/paa thet at een from oc gwdelig læ-
sere kan widæ hwat han sckall følge/oc huat
han sckall fly vdi swo twilactigt støcke lerdō

¶ Om mēnisckins frij williæ er forti trennæ
disputatz emellom wiisæ oc lerdæ sckriffkloge
mend Først twēne om same frij williæ/lignet
mod gwdz oc Christi naadæ/oc then tredie li-
gnet mod gwdz gwddōmelige forsiwn Tij ve
le hær inthet talæ om Manicheo oc Jouinia-
no/ther haffwe i thette støcke modstandighæ
meninger/dog at the baadæ plate dræbte men
nisckins frij williæ. Nar Manicheus sagdhæ
at mēnisckin icke andet kwnne end syndhe aff

forarbeyde thz ewige liiffs forsckylding/eller
göre the gerninger som ere fyllist moed en e-
wig lön/ mē dog göre the gerniger for haffue
(met sig nogē godhz

¶ Hwilcke gerniger scolerne pleyæ at kallæ
gode aff tucht oc höffwisckhz/ som findis i er
lige seeder oc eet qweinpt leffnet/ oc swo blāt
hednige/ hwilcke gerniger ther ere alsomeni-
ste icke synd/ men ere huercken vnöttige eller
gud vtachnēmelige/ mē haffue suodane wil-
ckaar/ at the icke allene formilde pynæ effther
döden/ ellet forhuerffue nogē tymelig lön vdi
thn̄e verden/ mē ansees oc swo stwnd vm aff
gud for the gerniger som berede oc beqwēme
mēnisckin till naade och salighett/ huordane
Cornelij höffdings (som end tha war en hed
ning) böner oc almwser sigis at haffue warit
som till fornett berördt war emod then fier-
de artickell/ oc noget her effter sckall ydermer
sigis.

¶ Men thet i her settæ emod oc sige/ at eet
ondt træ bær altiid ond frwcht/ hwem siger
ther emod? Men hwad tha? Nar eet ondt
træ mercker icke mēnisckins onde natwr. Ingē
creatwrs natwr er ond/ som christendoms ret
sindige lærefeddræ the meenæ/ dog att Ma-
nicheus kettere haffwer andett sagtt.

¶ Men mēniſckins onde willie oc onde me-
ning gøꝛ eet ondt træ oc ond frwcht/ thett er
onde wdwoꝛtis gerninger fødis aff ſwodant
træ/ ſom Chꝛiſtus haffwer lerdt hoeſſ Mathe
um/ om eet enfoldigt oc eet ſckalcke øgæ/ thet
er een retſindig oc wretſindig mening Nw er
enghen mēniſckis ondſckaff ſwo ſtoer och ſwo
foꝛherdett at hwn haffwer iw ſtwndwm een
god willie oc een retſindig tanckæ.

¶ Then wnderwiiſſning i met beſtwtæ/ anā
me wij gernæ foꝛ er att the gode gierniger foꝛ
ſckee vdi oſſ ſiden naaden er oſſ giffwen/ thī
ſckulle wij icke agte at vare vdaff woꝛ mackt
men foꝛ gwdz welgerning/ ſom haffwer gi-
ffwet oſſ magt oc ſtyꝛcke till ſwodane gernin
ger Wij wide well met pꝛopheten/ at gwd ſcal
ps 113 loffwis i gode gerninger. Icke oſſ herꝛe (ſiger
han) giff icke oſſ pꝛiiſſ oc eræ/ men tyt naffn.
lere 9 Thet ſame ſiger oc ſwo Paulus effter pꝛo-
Coꝛn 1 pheten. Hwo ſom will ſig berømme (ſigher
han) han berømme ſig wdi herꝛen.

¶ Thenne mening giffwe wij foꝛti ſtoꝛ ma-
cht/ at hwn er baade gwdelig/ trofaſt/ oc ret
ſindig/ oc ſerdelis met thette wilckaar/ at wij
icke wdelyckendis gwdz naade/ tillegge woꝛ
magt oc ſtyꝛcke gode gerninger/ ther wij gøꝛe

blott och bar nød/ oc Jouinianus at hwn aldrig kwnne synde siden hwn war een tiid begaffwett mett Christi nadhe.

¶ Then førstæ disputatz er om menniskins frij williæ/ bestedt wnder synden før end naaden giffwis. Paa thette støcke haffde i gammell tiid then hoffwettkettere Pelagius suodan mening/ at same frij williæ met naaden vbegaffwit/ kwnnæ aff syn eghen natwrlighæ magtt forhwerffwe allæ the ting som mēnisckin behøffde till syn salighet/ som er/ baade naade oc hīmerigis glæde.

¶ Oc sagde hā ydermere/ at naaden giffuis icke for anden sag end att wor frij williæ kan met henne dess letteræ oc ringere forhwerffue
(glæde oc salighet

¶ Mē vor tiidz kettere Morthē Luther haffuer en ny menig for er thēne plat modstādig oc iw suo sckadelig ao farlig/ oc siger forti at mēnisckis frij villie kā plat inthz gøre vden synde/ oc suo nar hā gør syt allerbestæ. Mē then menige christē kircke som altiid met sckrifft oc sckiel gaar thē rette vey/ haffuer suodā tro/ bekēdilse oc lerdō/ at mēnisckis frij villie kan i thēne tymelig tiid forvden naadēs bistādt inthz gøre for kā vare fyllist mod een ewig løn

Men kan dog wnder deſſ gøre the gerninghe
ther alſomeniſtæ icke eræ nogen ſynd/ mē eræ
ſwodane hoeſſ gwd/ at the enchten forwildæ
then ewige pynæ/ eller forløſſning for tyme-
lig ſckadæ/ eller the oc forhwerffwe nogen ty-
melig lycke oc welferd. Hwilcke gerningher
offtæ ſandelige beredæ oc beqwēme menninſ-
ckin till gwdz naadæ/ ther kallis ſom till for-
net ſagt er høffwiſcke oc twgtighe gernī-
ger/ ther pleyæ at findis i erlige oc dygdigæ
ſeedær/ och i anden meniſckelig fromhett och
(godhett.

¶ Pelagij wildfarilſæ er baadæ død oc be
graffwen/ thi wele wij om henne inthe meer
talæ. Men forti at Luters mening er manghe
twſinde meniſcker orſage till fordømilſæ/ och
een ſlagbrandt till miſhob/ tha wele wij om
henne talæ noget wideræ. Hwad haab kan
een arm ſynderæ haffwe till gwdz naadæ/ nar
han hører at han kan icke andet end gøre en
ſynd oppaa een anden/ oc ſwo nar han giør
ſytt beſtæ aff yderſtæ ſind oc magt. Men dog
Gen 4 ſagde wor herre ſwo till Cain ſiden hā haff
dæ ſyndet. Thin ſyndige begering ſckall ware
tig wnderdanig/ oc thw ſckaltt ware hennæ
(megtig.

¶ Aff hwilcke ord wij baadæ korteligæ och
klarligge wnderwiſis/ hwore mēniſckins frij

willie effter synden och för end naaden giffwis er icke noger ting vdaff thet blotte naffn oc titell som i wele sige/men haffwer oc swo säd het oc gaffn at fare met/nar han er syne gerninger i görinde oc ladinde baade myndig oc mectig. Hwi raader oc opwecker then hellighe scktifft syndighe mennisckе swo offte till syndz penitentz oc aff ladilse/oc omwendilse om the kwnne inthe godt göre/och komme igeen till gwdz naadhe?

¶ Eller hwi siger gwd hoess Esaiam Gaar till edert hiarte oc bekender eder i offwertrædere? Eller hwi siger han hoess Ezechielez Wender eder omkring oc lader vdaff at giöre alle the synder i haffwe giordtt/oc tha sckall synden icke kōme eder i nogz forderffwеligt fald? Eller hwi sagde han hoess Johelem. Omkrig wender eder till mig aff alt edert hiarte? Eller hwi sigher Joānes baptista. Lader vdaff att synde/forthi himmerigis rige er nw hart hoss? Eller hwi sigher herren sielff till alle. Beder oc eder sckall giffwis/söger oc i scullе finde/bancker oc eder sckall opladis?

Esa 46

Eze 18

Johe 2

Mat 3

¶ Oc met faa ord/alle then hellige sckriffstis böger ere fwlde vdaff swodane tilbwd/ hwilcke mange euangelisckе parabell oc mer

ckelige wnderfckede. Swo lesæ wij at thū for
Luc 15 ødæræ som haffde syndeligæ forærett syn ar-
ffwedell/ ware met swodam ydmyg bøn kō
men vdi syn faders hyldist oc wenfckaff. Fa-
der (sagde han) Jeg haffwer syndet emod hi-
melen och for tytt ansigt/ och er forti nw icke
werdig at kaldis tyn søn.

Luce 18

¶ Swo slog then obēbare syndhere sig for
sytt bryst/ oc met swodan bøn gick retferdig
hiem i syt hwss O gwd/ war mig arme syn
dere naadig oc gwnstig. Hwo kan nogē tiid
tro at thū syndige mand som beder thesse bø
ner ē same menig /synder een dødelig synd?
Thenne mening forti som siger att mēniscki
bestaadt wnder synd/ kan icke andett met na-
turlig friihet end synde dødelige/ oc suo naar
hwn gør syt bestæ/ sckall icke alsomeniste fly-
es som eet sandt ketterij/ men oc swo fordø-
mis oc malediidis ligerwiis som thū synd ther
giffuer orsage till misshob/ mistrøst/ forherdet
ondsckaff/ oc all forbiistring oc blindhet.

¶ Then anden mening oc disputatz om men
niscķins natwrlige oc frij villia/ er wnder na-
dens tiid siden synden er forladt vdi then gā-
ble mening som Pelagianer efterfwlde var
swodan tro/ att then gansc̄ke dwelighet och

werdſckyld ſom fandz vdi ſwodane gerniger
ſom giordis aff mēniſckin/ war encke aff men
niſckins frihet/ i hware naaden war mēniſ-
ckin biſtandig/ och naadens biſtandett gaff we
the icke anden eræ/ end ſame gode gerninger
giordis met ſtørre løſt oc gledſcaff aff hennis
(nerwarilſæ.

¶ Twert emod the ſom i thenne tiid ere Lw
ters efterfylgeræ Manichei nyfødde foſteræ/
Nar the wele fly thenne Pelagiani wildfa-
rilſæ/ oc inthet andet tillegge mēniſckins frij
williæ end ſynd och ondſckaff/ tha falde the
vdi een anden werræ mening/ ſom Flaccus ſi
ger thet pleyer at ſckee met them ſom daarlig
fly en ſynd och falde vdi en anden twerdt e-
mod/ forti thet icke ſckeer met forſtandt oc vi
ttighet/ oc ſige. At alt thet gode ſom wor ger
ning och werdſckyld be ſitter/ thett wercker
altſammen vdi oſſ then blotte oc bare gwdz
naade/ oc at wor frij williæ aff henne alſome-
niſte røris/ raadis oc brwgis/ ligerwiis ſom
eet redſckaff thet røris oc brwgis aff een em-
bitzmand/ oc hānwm forwden/ er platt vdw
eligtt och wnøttheligtt.

¶ Men then menighe chriſten kircke ſom er
ſancti Petri ſckib/ gaar then middhill wey/
i mellom baadhæ theſſæ twendæ wildfarilſe

som eet well regerit sckib/ segler mytt emellō een farlig klippe oc een bondløss siwg. Oc forthi tilleggher hwn naaden i gode gerningher then størsthæ oc ypperste macht oc krafft som børligt er/ oc giffwer end tha mennisckis frij williæ then macht hānum bør at haffwe/ suo att gwd haffwer mennisckins williæ till een methielperæ/ icke forthi gwd haffwer willien behoff/ men att willien sckall icke siwnis att ware for gewis sckafft oc giffwen menniscKin Tha will gwd att baadhe naaden oc willien sckwlle haffwe eet meenigt samfwnd/ oc deelagtighet i gode gerninger/ hwilcket thē gātscke sckrifft paa mange stæder gør oss klarlige wiiss/ hwar gwd kallis wor hielpere wor herre/ oc wor hwssbonde. Oc wij kallis hanss tienera/ arbeydera/ leveswøne/ tilsiwenssmend/ fogeder/ plowmend/ wyngordzmend/ byggera/ oc andre figwrlige naffn/ som klarlige mercke nogen gerning ther wij gøre/ oc icke platt liide oc anāme gerning vdi oss.

¶ Men tha wele wij framsette twenne stæder/ ther saare bewiser thenne mening/ oc ere aff sancto Paulo een megtig naadens predickeræ offwer alle/ oc thet icke wden sag at hā bleff aff naden saare deelagtig/ then tiid han aff een forfylghere er bleffwen een merckelig

Jesu Christi wdwoldhæ predickeræ.

¶ Then enæ stæd er i. Corin iij. Forti wij e- 1 Cor 3
ræ gwdz metgøreræ/som Erasmus haffwer
klarligst wdsett aff gretscken i syt ny testa-
ment. Then anden stæd er i same epistell och 1 Cor 15
xv. capittell/huar han swo sckriffuer om sig
sieelff. Hwess ieg er(siger han)thet er gwdz
naade/ oc hanss naade haffwer icke warit for
gewess i mig/men meer end alle the andre ha
ffwer ieg dog arbeydhett/dog icke ieg/ men
gwdz naade(som er mig bistandig)mz mig.

¶ Hwat kwnne nogen tiid swo klarlige si-
gis om thet samfwnd som findis i alle godhe
gerninger/emellom gwdz naade oc naturen?

¶ Then tredie disputatz om mennisckins fri
willie/i thet han lignis mod gwdz ewighe
forsiwn/er baade farlig oc møget wklar/ic-
ke alsomenisthæ besøgt oc ransaget i gāmell
tiid aff christendoms mesteræ oc lærefedre/ mē
och swo aff hedinscke oc natwrlige mesteræ.
Men kwnne dog aff ingen fastelige/ flittlige
oc forstandelige wdredis. Thet slag som kal-
lis Epicuri/ haffwe her plat negtet gwdz for
siwn/oc sagt/ at alting sckeer aff slwmp och
waade/paa thet the sckwlle i noger maadhæ

forſware mēniſckins frij williæ och wilckaar.

¶ Thet ſlag twert emod ſom kallis Stoici ther negthæ mēniſckins frij williæ/ paa thett the ſckwlde forſware gwdz forſiwn the ſighe alting ſckee aff een wforwendelig ſckeffning. Men the wiiſeſtæ ſom ere Academici oc Peripatetici/ haffue fordraget tilhobe baade gudz forſiwn oc mēniſckins frij williæ ſom the bæſt kwnne/ nar the formerckte at thett motthe icke anderledis waræ.

¶ Men i hweſſ maade och hwad mening/ thet kan ſckee effter then menige chriſten troes ſind oc forſtandt/ kwnne the icke wdredhæ Men chriſtendoms gwdelighet/ mett een wrāſagelig grantſcke føger them baade til ſammen oc befanger wor wnderſtandilſæ wnder Chriſti lydilſæ/ then hellige ſkrifft till agt oc æræ ſom aldrig lader vdaff at predicke oc lære theſſe twenne ting/ gwdz forſiwn oc mēniſckins frij williæ/ ligerwiis ſom twenne fundament till all chriſtendoms gwdelighett. Forthi ther ſom alle creatwrs ſckeffning ſckall forti ſamtøckis/ at gwdz forſiwn oc vforwendelighett tha kaſtis om kwld/ och bliffwer till inthett (all hellig ſckrifft.

¶ Forti hwn er then ſom biwder/ forbinder/

raader till oc fraa/ tilsckynder/ forfærer/ lede ther oc loffwer/ hører/ hwgswaler/ bryder/ fornaner/ welsigner oc formaledider som pau lus sigher/ lærer/ refsser oc straffer/ ther i allæ maade ware forgæwis giort/ hwar menniscħis frij williæ kwnne ingen ting enchten lade eller gøre.

¶ Thi er thett nw forghæffwis at føre witnisbyrd aff sckrifften emod swo obenbarlig en wildfarilsæ/ nar wij traa icke ware noghett capittell i then gandtsckæ bibell ther haffuer iw noghz støcke lerdhom emod thēne vildfarilse

¶ Ther till mett er oc thenne Stoicorũz vildfarilsæ swo groff oc whørlig/ att andre hedisckε mestheræ/ baade Platonici oc Aristotelici/ haffwe henne fordømptt oc foragthett Førßt er hwn langt fran alle rædelighe sckick oc samfwnd ther forødher oc omkwld kaster all meenighedtz sckick/ raad/ och regemente/ met øffwerighet/ embede oc stadt/ som hører till menighedtz oppehold och welfardtt/ Nat hwn betagher low/ sckick/ twchtt/ høffwisekhett/ bwd/ raad/ atwardsill/ straff/ dygder och synder/ loff oc last/ løn och pynæ.

¶ Ther næst er same widlfarilsæ icke men-
nisckelig/ nar hwu forwandler mennisckin til
en beest/ eller meer till en knwb/ nar the ha
ffwe alle eens wilckaar i same sckeffning/ v-
den at mennisckin allenæ sckall pynis nar hū
synder/ om thett maa sigis ware synd/ ther
hwn effter same mening aff nød oc trāg ickæ
gør/ men brwgis aff offwermacht/ røris/ och
dragis hwad heller hwn will eller ey

¶ Ther till met er same wildfarilsæ saaræ
vgwdelig/ forti hwn ødelegger all gwdelig-
hetz(ware sig retsindig eller wretsindig) bø
ner/ seeder/ ceremonier oc embede.

¶ Paa thet fiistæ er hwn eet whørligt spot
mod gwd/ nar hwn gør hānwm een wretfer
dig wdedæ oc wgernings mand/ ther er een
tobringeræ oc een werckeræ till all synd och
ondsckaff/ oc then ther pyner mennisckin w-
den sag oc synd/ som sanctus Clemens sigher
at Petrus apostolus sagde till Simonem ma
gum ther war i same Stoicorum mening for
i Lutheraner nw ere. Alle thesse ting følghæ
ther vdaff/ nar mennisckins friij williæ gøris
till inthz/ oc alle creatwrs sckeffning samtø-
ckis oc wedtaghis/ ther hwer christhen mand
kan see oc besinde som noget sckiell haffwer.

I wele gøre oss wiisæ (som Erasmus siger) at gwdz æræ kan icke tilbørlige priisis oc op høgis/ wden i gøre mēnisckin hanss eget creatwr till eet dieffwelscaff/ eller om noghett kan tenckis weræ.

¶ Ligerwiis som gwdz æræ ware icke ther vdaff dess større/ at mēnisckin er frij vdi gørē de oc ladinde/ nar then friihet er tha icke swo stoer oc sterck at hwn kan forhwerffwe mennisckin salighet forwden gwdz besynderligæ naade/ end hwn nødt oc trengdt wnder sckeffning wistæ icke vdaff syn gerning meer end ild oc wand/ asen oc hestæ/ hwnde oc swien.

¶ Wij lade oss swo aff then hellige sckrifft och gwdz gerninger wnderwiisæ/ at gwd er ther vdaff saaræ høgmechtig/ wbegribelig æ ref wld/ oc vdi wisdom/ krafft oc godhet wsigelig/ att han kwnne sckabe mēnisckin deelagtig vdi syne gwddōmelige willkaar/ thett er/ wittig/ frij/ willig och sindig/ Hwar foræ hanss æræ er møget dess wideræ/ end ther sag dis at alle mēnisckins gerniger ware aff nød

¶ Wij bekende ickæ alsomenistæ mēnisckis go de gerninger at ware een besynderlige naade men oc swo tilstaa wij/ at all then lempæ/ be-

qwemhet/raad/sind/snildhet/macht oc styc
cke/ther menniskin kan sig mett føghe effter
gwdz sind oc willia/ at ware een besynderli
ge gwdz gaffwe oc gwnst. Oc icke thet alee
na/men att męniskin er till paa iorden/ ha-
ffwer luff/røulsa/lycke oc welfardtt/kaldha
wij oc swo gwdz gaffwe.

¶ Thi wanera wij icke gwd/nar wij hănnu̾z
till era giffwe męniskin frij wilckaar i giøre-
de oc laende Oc forti er ingen christen mand
fra førte begyndilsa faldhen vdi swo whøi-
ligt ketterij/wden Uichlephus i Engelandt/
Hwssus i Beemen/oc nw paa thet siista Lu
ther i Sasszen/oc thet nw i thesse siista da-
ge/paa thett i widha schwlla inthe ware i
thęne menig/hwas vdaff i eder berøme kŭne

¶ Oc sagde wij forti at thenne disputatz om
meniskis frij willia oc gudz forsiwn/er diwb
/farlig/oc møget wcklar/swo at i hanss grå
ske oc besøgilsa/er icke en stoer alsomenista
/men een farlig wildfarilsa. Thi er thet mø-
ghett tryggera att twchtelige forwndre mett
frøcht oc fara thet hemelige sacrament/ end
fordierffwelige rådsage/ oc raabe met sancto
Ro 11 Paulo. O gwdz rigdoms/ wissdoms oc vit
tighetz diwbhet/hwad ere hanss døme whe-

gribelige/ oc hanss weyæ wrandsageligheæ.
Hwat offwer Origenes sckriffwer/ at icke al somenistæ nogre mēnische/men icke heller noghet creatwr kan thet begribe oc wnderstaa/ hwore gwd forsiwner alle sckiels creatur/ theris friiwilliæ oc wilckaar wforspilt oc wforkrenckt. Origenes

¶ Oc forti siger Hieronimus/ att Apostelen haffver thet spørsmaal meer beverffvet end forklaret Oc forti giørs oss i thette støcke offuer altt behoff effter sancti Pauli raad/ att wij befange oc trēge wor wnderstandilsæ wnder Christi lydilsæ oc tienistæ/ oc tencke icke ware sømmeligtt eller børligtt at widæ alting/ Oc thet som Flaccus siger Owæer sckiwlæ møgett for mēnisckin/ och een swend seer icke alt thet hanss herre haffwer i gømmæ For thi som wiissmand siger. Then som will rād sage maiestetelig ting/ tha offwersaldis han aff sckin oc klarhett. Hieroni[mus] 1 Cor 1 Horatius Petrarca

¶ Then siwende artickell.

het er wchristeligt at kaldæ paa gudz helghen. Och end meeræ wchristheligtt att hedræ hellige mendz been oc billidæ.

¶ Predicanternis swar.

Alto hadsckelige føris thesse ord Sus haffwe wij well predicket/ och end nw læræ/ att wij haffwe ingen sand hellig sckrifft ther oppaa/ at wij tørffwe paakalle the affdøde gwdz helgen. Icke wanære wij heller theris been oc beleder ther som wij lære at man motte klæde the nøgne helgen met thz sølff oc gwld man henger paa them. Oc graffwe the døde been hederlige neder i iorden oc sette belederne aff till een sidæ fra enfoldige mēnisckins ansigt/ om man fornømmer noget affgwdij kōme ther aff/ som wij well til fornett haffwe fornwmmet.

¶ Prelaternis geenswar.

Hordæ i haffwe lerdett christett folck om helgen oc theris agt oc æræ/ och om helgens been oc belede/ gøris icke behoff at søghe ther om effther witnisbyrd met leffwendis røst eller sckrifft/ nar obenbare handell oc gerning talæ ther om sckinbarlig nog/ i the land och stæder besynderlige som ere forwandlede mett then handell ther i nw bruge/ swo at i kwn

ne icke sige met retta/ at thette klagemaal er i noger maade hardsckelige fordt eder wnder øghen.

¶ Hwad arde i gøre helgen/ theris been och belede/ bewise merckelige nog the kircke ran oc roff som i haffwe giordt/ oc ther offwer be røffwet mange hellige städer vdaff/ dyrebare clenodier oc kar/ oc bestormet aff christēdoms tempel belede/ och andre kirckelige ornamentt oc smycke/ vdaff lagt kirckins hellige daghe/ oc spottelige talet mange offwerord/ icke alsomeniste om gwdz apostele oc hellige martiribus/ men oc swo om Jesu Christi welsignede moder/ ther the vnderstūdū honlige begaa

¶ Oc forti thette stycke lerdom sckall met en lang wnderschede tracteris/ i then bewisnīg wij lade met thet første vdgaa paa wor christen troes bekendilsa/ tha sckwlle i ther finde baade swar oc forclaring/ swo møget som behoff gøris om thenne artickell. Icke kwnne i eder heller ther aff berømme/ for thenne vildfarilsa ware eder paafund/ nar thette ketterij mod helgen oc theris been er gāmeltt/ och begynt aff Basilide Eunomio Jouiniano och Vigilantio/ modsagt oc tilbage dreffwet aff then hellige mand sancto Hieronimo. Ther siden er wdrobt paa thet ny aff Catharis Pi

gardis/Ualdensibus/Uiclephinis oc Hussia
nis/men dog i atsckillige stæder/oc paa atsckil
lige tider. Men om beleder er thet oc een gam
mel wildfarilsæ/kaldet Feliciana/oc fordømt
i Franckfordeū raad paa meyn/ther siden Or
pham och Thaborite haffwe i Beēmen wd-
stwngett paa ny.

¶ Thē ottende artichell.

Efter døden er ingen sckersild. Ingen pyne forladis heller effter thette liiff

¶ Predicanternis Swar.

Thett bestaa wij/ at effter thi then w-
ryggelige sckrifft wed inthet aff thette
sckierssild/tha tro wij at thet er inthz
andet end mwnckedrøm oc prestefwnd till lisæ
dage. Welst forti/Christus siger swo Alt thz
ieg haffwer hørdt aff myn fader/thet haffuer
ieg forkyndet eder. Nw haffwer han dog in-
thet talett her om i euangelio. Ja/then helli
ghe propheta Dauid/kalder forti theris stæd
som ere affdøde Silentium/thz er een tawshz
eller en stillehedt Ps .lxxxxiij. Forthi gwd

wilde beholde them i suodan een lønlighz for sig/ at han icke wilde lade oss noghet wist wi da hworledis tilgaar met them.

¶ Prelaternis Geenswar.

Orthi at i rwndelighe tilstaa oc bekende thenne aritchell for eder lerdom/ tha bekende wij eder igen for sande kettere oc christendoms obenbare fiender. Men hwess bewijssning then hellighe kircke haffwer paa sckierssild/ scal tha besynderlige findis i then wnderscke de som sckal wor christen troes bekendilsæ for klare oc wdrede. Oc har wele wij icke andet sware/ end kortelige beløbe edert swar ther i meene haffwe nogett paa sig. Oc mz thz før ste nar i sige att sckiersild er mnckedrøme och preste paafūd til lise dage/ tha sculde i strax bewise at Dionisius ariopagita Origenes Adamātius Gregorius Nissenus Joānes damascenus Athanasius Joānes chrisostomus/ som vare grecker. Ciprianus Lactātius Prudēti us Hieronimus Augustinus Ambrosius Gregorius Alcuinus oc Bernhardus som ware latiner/ at the vare mūcke oc prester for søgte effter lisæ dagha.

Oc nar i kwnne thet icke göre/ tha sckwlde i holde edre scalcke mwnde/ oc wiidhe hwad i sagde om christendoms mestere oc lærefedre.

¶ En drabelig bewiissning forti at i kwnne thett icke finde i schrifften/ tha tro i thett att ware mwnckedröme och prestefwnd till liisæ daghæ Thessæ forbeneffndhe mend gwdz/ wdwolde wenner/ haffwe icke søgt liisæ dage/ men forladt arff oc eyæ/ at the vdi hwnger oc törst/ armod oc fattigdom/ motte efftersølge then fattige Jesum Christum som er all werdsins salighett.

¶ J arme mend som icke andet göre end leffwe vdi leckerhet oc bwgfylding/ blwgis icke att platzeræ swodane werdsins liwff som the warit haffwe/ all werden till dygdelighæ exempill oc effthersiwn/ vdi all twcht oc æræ /reenhett och gwdelighett.

Joan 15 ¶ Framdelis forfølge i eder løgen met swodan bewiissning. Alt thet ieg haffwer hørdt aff myn hümelscke fader/ thet haffwer ieg for kyndet eder. Lader swo ware at Christus haffwer inthe talet for syne discipele om sckersild/ eller thet som merckis met sckiersild/ dog at han møget talede som er icke sckreffwett/

haffwe i forti well bewiist at sckersild er icke till? Eller hwi læse i icke thz som strax effter følger i nestæ capittell hoess Joãnem/ hwar Christus swo siger Jeg haffdæ end nw møget at sige eder men i kwnne thet nw icke bæræ/ men nar thñ hwgswalere kommer/ tha schall han leedæ eder vdi all sandhett.

¶ Om the hellige apostele oc theris discipele ere wnderwiistæ i møgen sandhet som i icke ere werdige at widæ/ hwad tha? Hellige Martires/ oc andre gwdtz helghen haffue møget seedt och fwndett i scrifften ther i aldrig faa at see/ oc møget hørdt aff then helli andz raad oc wnderwiisning/ ther i faa aldrig att høræ.

¶ Men paa thet siistæ beswaræ i swo. Ja/ then hellige prophete Dauid/ kalder forti theris stæd som ere affdøde Silentium/ thett er een tawsshet eller een stillehet Ps. lxxxxiij.

¶ Hwem haffwer nogen tiid hørdt suo vbewiislig bewiissning førs i rettæ? ther scwlde forti platt forsmaas oc bespottis/ nar hũ er icke werdt nogre alffwers swar.

¶ Swodan bewiissning høre wij. Ther

ffwis inthe om sckersild/ oc forti er thet ickæ
til. Om sekersild er ingen wiss sandhet/ och
forti er thet icke till. Hwar swodan sekiell oc
bewissning gør fyllist/ tha mwæ wij oc swo
negtæ baade himelen oc helffwede/ oc serdelis
met Aristippo/ Epicuro/ oc Lucretio. Englæ
oc diefflæ natwr/ nar sckrefften icke besckeder
oss hwordane the eræ. Oc ydermere mwæ wij
sige met then galne mand/ at gwd er icke till.
Ps 13 Forthi same prophetæ siger/ at gwd haffwer
Ps 17 sætt sytt sckiwll i mørckæ/ eller Hwem weed
Ro 11 gwdz sind oc meening: eller haffuer nogē tiid
waridt vdi hanss raad: oc andet møgett som
læsis i sckrifften hær oc thær/ oc lyde at wij vi
de swo godt som inthet aff gwd.

¶ Swodane sckrifft kloge ere nw evangelij ler
dom bistandige aff stor grofthet oc vforfarin-
het/ hoffmod oc dwlhet. Men som sagt er om
sckiersild scall talis meer/ i then vnderschede
som scal forklare wor christen troes bekendilse

¶ Then niende Artichell.

he ere alsomemiste tw sacramente/
Dob oc Gwdz legome. Alle the an-

dæ ere mēniſchins løgenagtige digtt.

¶ Predicanternis Swar.

¶ Ther ſom man wilde nøge oc tretachte=lighe taghe thet ord ſacramentt/tha maa man well alle gwdz gerninger kalle ſacra=mentt Men ſom thet er i almēnelig brwg tha er ther icke wden tw ſacramentt befeſthæ aff ſckrifften i thet ny teſtamentt/hwilcke Chri=ſtus haffwer ſielff indſckickit till een hwkōmil=ſæ hoeſſ ſyt hellige ord/for tw vdwendige te=gen/ſom er dob oc alters ſacramentt/ vdi hwilcke wij hentæ en faſt tryghet oc befeſtig til naade oc ſynders forladilſæ/ formedels tro en paa gwdz ord. Oc at the andre ſchulle ware ſacramenter effter een rætt ſacramētis wilckaar/thz er mēniſckins løgnagtige digt

¶ Prelaternis Geenſwar.

orti at thette ſtøcke lerdō om thī hellig kirkis ſacramēt ſcal oc beſchedis i vor chriſtē troes bekēdtlſe/tha ſculle i finde eet børligt ſuar nar hū er vdgā=gī/ nar ther ſcal beſckedis at the ere alle grūdet oc ſtadfeſte i ſckriftē/ en=dog att the ere ickæ alle aff nød till hwer mē=niſckis ſalighet beſynderlige.

¶ Oc forti i ere meer Plautiner oc Terentianer end sckrifftkloge vdi gwdz oc christendoms handell/ tha werdis i icke att beschede alting for hørligt er i forclarings wiiss/ ther mett baade att korte wmag och trettha/ thi gøre i baade oss oc eder meer wmage end behoff giordis.

¶ Dog kwnne i eder icke ther vdaff berømme/ at i ere till thetta størcke kettery oc wild farislæ første paafindere. Men som thenne artichell haffwer mange parther/ swo er hā och mange gamble ketteris samlegge oc sckiødning I the fem sacramente som i negtæ er hā Valdensium Vicleuicorum Hussianorum och Ruthenorum. Men vdi nogre andre støcker/ er han een part Montanorum een part Heraclitarum/ oc een part Albigensium.

¶ Then tiende Artichell.

At negtæ leegfolck Christi blod aff kalckin/ er emod Christi lerdhom och exempill.

¶ Prædicanternis Swar.

A/swo er thet/ thi exemplett haffwe wij io fast/ at Christus gaff syne helige discipele sacrament baade i brød oc kalcken/ hwilcket sanctus Marcus besynderlige vdtrycker c. xiiij. The drwcke allesammen ther aff siger han/ Christi lerdom haffuer oc fast/ i thet han bad them dricke alle ther aff som sanctus Matheus scriffwer c. xxvi. Oc hwilcke han meentæ met the alle/ giffwer euangelisten oc til kende i same sted ther han siger Jesus tog brød och kalcken benediett oc gaff syne discipele. Then som nw kender sig for en Christi discipell/ oc begerer thette sacrament som Christus indscickede for syne discipelæ/ hannwm bør sacramenthz wnder begge partæ foz thz bleff indscicket The andre bør hueckë

¶ Prelaternis Geenswar.

ff thenne eder arichell nw soz tilforn bekende wij eder for obenbare ketteræ/ nar i tilstaa at han er gantz edhers artichell/ fra hwilcken (som eder poett haffwer ydermeræ tilsæt i syn latinæ) i wele icke trede eet fingers breett/ och ther vdi formeræ i same eder wildfarilsæ/ met haardhet oc strøghet/ som

er een klar besegling ther till/ at all fordøme
lig wildfarilsæ er eet sandt ketterij/ thi bekē
de wij eder oc swo for thet i eræ/ thet er kette
ræ oc aff sckörne mēn: sher fra all christendōs
(samfwnd.

¶ Icke findis thet heller som i sige/ at i ha-
ffwe for eder baade Christi sckick oc exempel
at sacramenthz sckal aff alle brwgis vdi beg
ge parther. Forst som er besckreffuet aff allæ
euangelisterne/ som besckriffwe same sacra-
mentis indsætt/ tha settis Jesus till bordz al
Ma 26 somenistæ met syne twolff apostelæ.

¶ Swo haffwer Matheus. Ther affthenen
Mar 14 war kōmen/ tha settæ han sig till bordz mett
syne xij. discipele. Men Marcus swo. Ther
affthenen war kōmen/ tha kom han mett the
Luce 2 xij. Lucas haffwer framdelis swo. Ther ty-
men war kōmen/ setthæ han sig till bordz och
twolff apostele met hānwm.

¶ Men the ware paa then tiid nveff ble-
ffwen prester/ som siden bewisis sckall i woræ
geenswar till then trettindhe artichell som er
om prestedømæ. Oc forti kwnne i aff Christi
exempill oc indsætt ithet andet hentæ/ end
at prester sckulle brwge sacramentt i beggæ
parther/ oc icke then menige mand/ oc suo er
thet holdet i thet hellige Messæ embede fra

Christendoms første begyndilſæ.

¶ Men i leſæ dog thet hellighe euangelium vdi een anden mening met edre forfedre gamble kettere/ oc forti trenge i thette ord (alle) at recke widere end thet war talett aff Jeſu Christo/ nar i wele at thett ſkall ware talett till alle christne mēniſcke/ ſom lyder dog icke vden paa the xij. hellige apoſtele/ foz tha vare nerwerendis till bordz met Christo Jeſu. Icke meente heller euangeliſterne ſom i ſige alle them ſom kallis diſcipele/ men the xij. beſynderlige/ ſom oc ſwo kaldis beſynderlige for een ſerdelis werdighet Apoſtele.

¶ Framdelis ſkall thet oc ſwo ware merckeligt/ at Christus paa then tiid ſkickede oc indſette thette naadelige ſacramētt/ icke dog alleniſte for leegfolck/ men icke heller allene for preſtmend/ men then gantſcke kircke till brwgilſæ for begghe ſlag folck geeſtlige och werdzlige Thi war thet tha børligt at thet indſettis vdi begge parther.

¶ Oc forti er thz nog til at gøre fylliſt bode Christi exempill oc indſatt/ at nogre brwge ſame ſacrament wdi begghe parter huilket preſter gøre daglige i hellige meſſe embede.

¶ Nw paa thz siisthæ schall eet offwer alle agtis oc besindis/ vdaff hwess wan wittighet eller vbesindilsæ thenne gantsche vildfarilsæ siwnis at ware kōmen/ oc thet er/ at vdi messen er eet stort forsckiell paa thet som kaldis offer/ oc sacrament. Forti i then meening soz messen kallis offer/ tha besiwter hwn oc be-mercker Christum amindelige/ ligerwiis som han offrett war paa korsedt huar legham och blod mz pinachtige saar ere atsckildæ.

¶ Oc suo haffuer messen aff gāmell tiid va-rit agthet/ oc aff Melchisedech i wyn oc brød figwreret/ oc aff Christo Jesu i wyn oc brød indsæt oc indscticket/ oc aff then hellige kir-cke fornedels presther er swo i wyn och brød brwghett och beganghen/ paa thet at thesse twēne atsckillige parther/ scwlle betegne at Christi legom oc blod ware paa korsens træ pynachtelige atsckildæ

¶ Men i then meening som hwn kaldis eet sacrament/ tha besiwter oc bemercker hū Christum Jesum/ ligerwiiss som wor siels an-delige spiisning/ ther oss forbinder till gwd/ oc swo got som gør oss eet legome met han-nwm vdi eet andeligt samfwnd/ oc swo be-findis Christus gantz heell oc i alle maade w

atsckidt Oc met swodane wilkaar war thet te sacrament i brødz lignilsæ allene i gammil tiid sig wreridt i thet hȳmelscke brød/ mānā/ oc i the vswæde hwedebrød/ oc i thet steegte Welre brød/ och swo er ther omtalet wnder brødz naffn aff Christo till apostelenæ/ oc aff then hellige kirckæ vdi brødz lignilsæ swo gi-ffwet oc deeltt met leegfolck oc prester som a-nāme sacramenthet oc icke sige messe.

¶ Nw haffwer Christus ther hān odt paa-scke lāmet met syne discipele bespwtet thȳ gā ble low oc paa hȳne giort en ende/ baade mett same lows prestdøme oc offer/ oc effter samæ nat wordt indsætt en ny low/ met eet nyt pre stedøme oc offer/ tha haffwer han sckicket thē ne gwustelige oc gode naade i messen/ icke al scmeniste for eet sacramentt/ men oc swo for eet amindeligt offer. Oc forti haffwe baade euangelisterne i thette stæd/ oc Paulus apo-
stell till the Corinthier talett om begge par- 1 Cor. 11
ther/ nar the fortellie thette Christi schick och
(indsætt.

¶ Men hwar Christus taler hoss Joānem/ om thette naadelige sckick i sacrament menig tha taler hā gerne om then enæ partt i brødz
lignelsæ som nar han swo siger. Thet er eet Joan 6
sandt brød som er aff hȳmelen nedersteyet oc

giffwer werden liiff/ oc framdelis. Jeg er thz liiffagtige brød som nederstey aff himelin/ vnderneden. Jeg er liiffsens brød.

¶ Framdelis. Her er thett brød aff himelin nedersteyedt/ at ehwo som æder aff thett/ tha schall han icke døø/ ihwosomhelst ther ædher aff thette brød/ tha sckall han leffwe ewindelighe/ oc thett brød som ieg sckall giffwe for werdsins liiff/ er myt kød. Her mwe i høre hwore offthe her talis om brød och inthet om wyn/ hworledis apostelen oc swo stwndwm taler om thet blotthe brød.

¶ Oc forti see wij hwore prester i thet hellige messe embede (som brwge thenne gwnstige naade for eet amindeligt offer) schwlle anāme wnder streng pyne begge parther. Thi er thet obenbare nog/ hware thet er hwerckē emod gwdz eller Christi exempill oc schick at giffwe leegfolck then eene parte aff sacramenthet i brødz liguilse. Men heller haffwe wij baade Christi oc apostolorū exempill her emod/ Forti Christus (som hellige doctores mene) gaff the twēne discipele ther ginge till
Luce 24 Emaū sacramenthet vdi brødz liguilse/ som Lu
Acto 2. cas siger. Oc om the første christen folck blant

(huilke māge ware leegmēd/ scri

kwer sanctus Lucas i apostelom gerninger/ at the blefwe waraffcige vdi apostelig lerdō vdi eet samfwnd brødz sønderbrydilsa ec bø-ner/ hwar platt inthet talis om wyn.

¶ Men lader dog swo ware at thet kwnne bewisis baade aff Christi exempill/ bwd/ och schick/ oc ther till met aff then meenige christen kirckis brwg/ at sacramenthet ware giffuet leegfolck i begge parther/ ther dog kan icke gørs/ endog att nogre encke kircker haffwe thet giordt paa nogē tiid/ hwi motte icke end tha thē hellige kircke for lowlige sager schyld hwercken gwd/ sacramenthet/ eller leegfolck wforrettet/ forwādle oc forwende thē seed.
¶ Udi dob for er eet sacramēt saare aff nød forwēde kirckē thē manerig som chrus bad thē i naffn faders søns oc thē helliāndz/ oc døbte lang tiid alsōeniste i chri naffn Haffuer hwn icke oc suo i thz same chri legoms sacramēte møghz bode schickit oc forwēt. haffuer hū icke andre ord til at cōsecrere kalchin mz end enchten ewāgelisterne eller paulus bescrkiffwer. blēder hū icke oc suo vyn i kalchī mz vād ther wij icke læse chrm haffue giort. cōsecrerede hū icke paa nogē tiid i surid brød/ paa thz hun sculle icke siunis at vare iødisck/ dog hū well viste at chrus cōsecrerede brød for var vsurid

Haffwer hwn icke oc swo schicket/ at thettæ sacrament scal brwgis aff fastindæ folck/ dog at Christus effter natwordt gaff thett synæ (discipelæ.

¶ Hwij maa icke forti then same kircke/ altid haffue same magt ansendis thz i mãge folck at the ere aff wngdom/ wforstandige/ sommæ siwge oc krancke/ oc haffwe forti wẽmilse oc anden brøst ther them kõmer till at kløgis oc spy/ oc thet anseendis i wyn/ att thet swimis och forschalis/ ther somme landscaã haffwæ oc stoer brøst oppaa/ at han recker ildæ til presten som messen siger/ end sve till nogre maal hwndredæ folck. Hwij maa forti then helligæ kircke som sagt er/ icke mett eet nyt schick giffwe leegfolck then enæ part aff sacramẽthet nar thet sckeer baadæ gwd oc sacramenthett till een hørsommelig æræ/ oc inthe mẽnischæ ther offwer forfalsctet eller wforrett het:

¶ Och besynderlighe nar the læris oc gøris wiss/ at then som anãmer sacramenthet vdi een part/ han haffwer icke myndræ end then som anãmer begge parther/ oc thñ icke meer som haffwer begge parther/ end then ther anãmer een partt.

¶ Oc wden twiell/ then som anãmer then e

næ partt mett en ydmyg twgt/han wndfanger swo stoer naade som then ther anāmer bode parther Welst forti/hanss tro oc lydilsæ for er gwd saare tacknēmelig/gøre hānwm i alle made fyllist/till hwess bewiissning thessæ sancti Pauli ord eræ oss nog.

¶ Findis nogen blandt eder/som hær om lø ster at trettæ/han sckall wide at wij hasswæ icke then seedt/ey heller nogen christen forsāmling/oc helst fortt at thēne christendoms sed wane et sambwrdt oc stadfest/aff twēnæ menige christenhedtz raad/som ere Constantiensk och Basiliensk. 1 Cor. 11

¶ Then ellefft'he Artichell.

OC forti hasswe alle Bisper oc Prester som tiwffwe/schalcke/oc forre deræ til thenne dag berøffwet leegfolk anden parten aff sacramenthett.

¶ Predicanternis Swar.

Den christeligtt sckiell er then andhen partt i thette sacrament formeent leg folck/hwilcket wiist er eet aandeligtt roff/endog manghe hasswe thett giordtt aff

eenfoldig wanwittighett.

¶ Prelaternis Geenswar.

I sandhet tha er thet hwercke giordt wden christeligt sckiell / ey heller mod christi schick oc exempill / att kalchin negthis leegfolck / oc swo then anden part aff sacramenthz thiss formeenis. Nar then hellige kircke haffwer for sig Christi exempill / ther gaff the twolff apostele then tiid the ware alle bleffne prester sacramenthet vdi begge parther. Men the twenne discipele som ginge till Emaū / oc ware end tha leegmend gaff han then eene part aff sacrament. Ther till giør thette sckiell huer christen mand fylliste / at begge parther formeenis leegfolck icke them till schade eller foragt men Christo oc sacramenthet till twært oc emod som till fornett sagt er for merckelige sager sckyld.

¶ Ther findis mange gwdz wenner som tro oc meene at oss daglige kōmer till / møghen gwdz plage / forti at thet werdige sacramēt brwgis aff mange / forwden gwdelig oc trofast prøffwilsæ / forwden qwem renlighett /

oc ydmiwg qweinheet oc forwden børlig tucht oc ære/ Hwilcke gwdz plager som ere thessæ At twrckin gør swo måge anfald paa christen dömen. At indwortis kiff oc tretta/ falsck oc swig/ bwlder oc oprør forderffue mange land oc stæder. At mange tagis aff dage met wtimelig død/ pestilentze/ mord/ drab/ oc anden wlycke. At mange plagis met ny oc whørdhe siwgdöme/ met horde aar oc diwr tiid/ oc andre gwdz plagher hwar met wij straffis och hwdstrygis.

¶ Men paa thet wij schwlle oc swo sware till eder euangelische forblømning oc smyckæ/ thet er klafferij oc sckiendtz ord/ som i mett offwetsckiende bisper oc prester for roff oc tiwffwerij. Haar haffwe i hørdt at nogen giorde roff oc tiwffwerij/ vden sig till gode oc andre folck till schade? Men aff kalcken som formeenis leegfolck/ hwad gaffn kömer enchten till presterne eller schade till leegfolck? Eller bewiser att them giffwis icke swo stoer nåde i then eene part som thē giffwis kwnne i begge parther/ forwden/ at the oc swo nyde troen oc lydilsæ gott/ thet wor herre pleyer møget at ansee vdi ydmiwge hiarther.

¶ Thē sted hoss Joañē for i pleye at pucke met

Sandelige sandelige siger ieg eder/ at wden i
Joan 6 æde menisckins søns kiød oc dricke hanss blod/
tha faa i icke liiff i eder. Then stæd som sagtt
er dog giordt fyllist om the icke end dricke aff
kalchen then anden part aff sacramenthz/ oc
serdelis nar han taler swo offte om brød/ oc
icke een tiid om wyn/ forti at wnder brødz li
gnilsæ besl wtis baade kød oc blod.

¶ Thet forbiwde gwd at nogen schwlde ha
ffwe swodan wantro/ at han meen Jesu chri
sti leffwende krop oc legóme (som baade san
delighe oc sacramentelige er wnder och wdi
brødz lignilsæ) att ware blodløff. Men nar
prester som fore er sagtt wdi messen brwghe
begge parther/ icke alsomeniste for eet sacra-
ment/ men oc swo for eet offer nar the ere kir-
ckins obenbare tieneræ. Icke allene consecrere
oc offre the for sig sielffwe/ men for then gant
sche meenighet vdi kirckins stæd oc persoen
Oc forti sckal folcket som messen høræ oc see
fastelige tro at the aandelige met presten anā
me frwcht oc delagtighet aff kalcken.

¶ Oc nar legfolck forti henter ingen anden
sckade aff thenne christendoms seed/ wden at
the mistæ lwcht oc smag aff kalcken/ hwaræ
kan thett kaldis eet aandeligt roff nar them

icke andet fornemis end same lucht oc smag / effter thi at Christus er gantz heell wndher then eene partt som them giffwis.

¶ Oc effter thi at alt tiwffwerck görs mett snedighett och falschet / oc roff met welde och macht / tha kan ther dog ingen snedighetz mi stancke ware hoss / nar swo mange hellige oc drabelige gwdz mend som Ambrosius Hieronimus Eusebius Benedictus / oc andre flere theris lige / icke brwgede vden then ene part aff sacramenthet then tiid the döde fra thenne werden. Desligiste the prester som göre embedett paa lange fredag icke helder anāme vden then eene part / ey heller nogre andre prester som icke sigendis messe begere sacramenthz enchten i siwgdom eller andre tider om aarit for gwdelighett skyld / ther altiid ladhe sig nöye met then eene partt aff sacramenthett / wdi brödz lignilse.

¶ Icke kan helder welde oc macht haffue thz swo schickit / nar swo mange weldige förster Greffwer / Hertoger / konger oc Keysere (sō mett welde oc macht wiit offwergaa all then macht ther Bisper oc christenhedtz forstandere haffwe nogen tiid haft eller fördt / i swo manghe hwndrede aar haffwe ladet seg nöye

met then eene part aff sacramenthz vdi brødz lignilsæ. Men thet i saare lerde mend oc sckriftkloge sckriffwe/ at mange Bisper haffwæ her vdi farit wild aff een simpell wanwittighet/ er latter oc gamen werdt oc icke swar

¶ Gwd naade eder arme mend/ at i schulde nw ware blesne swo wiisæ/ at i nw thet see kwnne/ thet ingen for eder motte see/ och besynderlig swo mange drabelige mend aff helighet oc lerdom/ aff dygd oc wiisdom/ beneffnde oc berøchtede offwer all werden/ vdaff fromhet oc ære/ ther natt oc dag i theris tiid brwgede/ till at widhe all hellig sckrifft/ och hēnis rettæ grwnd oc meening/ blant hwilcke eder ypperstæ fēnickedregere doctor Morten Lwther (end syæ i arme geckæ oc sckredelige daater) icke er werdt at benæffnis/ oc the haffue dog for mange hwndrede aar mz sckrifft oc brwgilsæ stadfest thȳne seed/ at leegfolck scwlle berettis mz thȳ enæ part aff sacramē- (thet.

¶ Oc huar the end haffde bruget enchtē snedighz eller macht eller vanwittighet till att berøffue leegfolck vdaff thȳ anden part i sacramēthz/ oc huess aandelig frucht och profitt ther følger mz/ haffde the icke tha vden al forwell oc profitt (forti som sagt er ther henger

ingen hoeſſ) fordømpt theris ſiell/ oc forſpiltt
theris egen ſalighet. Men huem meene i thett
kan tro/ nar manghe aff thē̄ ſom thz haff wæ
lardt oc brwget/ ere end nw ærefulde mz ier-
tegen oc wnderlige gerninger.

¶ Oc forti er thē̄ chriſtē dōs ſeed hwerckē ind
ſatt mz ſned oc falſchet eller macht/ eller aff
nogen vāwittighet/ mē aff gudeligħz/ ſkiell
oc viiſſdom/ oc icke v den thē̄ hellige ſkriffts
biſtādt/ oc thē̄ menige mādz ſambyrd oc ſā-
(tocke.

¶ Met hwad driſtighz forti/ dierff wis i vblu
æ ſcalcke/ argera end nogre forrædere tiwffue
oc røffwera/ nar i icke ſtiela pēnige/ eller for-
raade leffuēdis kroppe i fiende hendher/ eller
ſielffue dræbe ſame kroppe/ mē i forſpilde ſim
pell alenwgis ſalighz mz eder falſcke lerdō oc
kettery/ ther Chriſtus lod ſig dog verdis til
at dyre købe mz ſyn horde død och pyna/ the-
ris ſiela dræbe i oc forraade i dieffuels hēder/
ſom er all ſalighetz fiende oc forhadera.

¶ Klugis eder icke forti ſom ſagt er att be-
klaſſe biſper oc preſter met ſwo hadſcke naffn
ſchalckhet/ tiwffuery/ roff/ oc forræderij. Oc
ther fore beſyndherlighe/ att the icke giffwe
legfolck then andhen partt aff ſacramenthz

Ther till ſchwldhe i heller aff tilbørlighett
raade od lære ſimpill almwge at the meer tē-
chte paa then werdighz ſom ſømelig oc bør
liger/ end paa atſchillighet/ oc till at haffue
een retſindig tro ther om/ at the anāme ſwo
møgett wnder een partt ſom preſterne wnder
begge parther/ oc hwore the ere ingelwndhe
wdelagtige aff meſſens frwcht wdi hwilckē
ſacramenthz offris amindelige for alt folckett
Oc thet ſchwlde i helſt forti gøre at all then
retferdighetz krafft ſom henger hoeſſ the euā
geliſche ſacrament/ then tillegge i troen alle
ne oc icke ſacramentelig tegen. Men i arme
mend(ſom ere till inthet andet ſføde end bul
der oc oprør/ kiff oc trette/ wele helder predic
ke thette ſtøcke leedō oc andre ſlere effter then
menige mandz gode behaff/ oc opwecke han
nwm till affwind oc had mod thet ganſche
klerckerij/ end følge then hellige kirckis chriſte
lige ſeed oc waane/ oc ther met beware fred
/ enighet/ oc enſindighet. Icke kwnne i hel-
der ende ther aff berømme/ at thēne han-
dell er ende paa affwnd/ nar han er edre forfed
ders Vichlewiſters/ oc Hwſſiters ketterij ſor
er dømpt ther fore i twenne menige chriſtē døms
raad ſom till fornett war berørdt i neſte for-
ſcreffne artichell.

¶ Thent twolffte. Artichell.

Alle christen mennischæ aff begghe kønæ Presther.

¶ Predicanternis Swar.

Thett bekende wij sandeligen/ oc wele gerne bestaa thet met then helligha sckrifft/ i Petri ij. Apocalipsis i oc v. Ja/ christus bleff forthi thet wij ware/ paa thett wij motthe ware thet som han war.

¶ Prelaternis Geenswar.

Efther eder egen bekendilsæ tha døme wij thette støcke lerdom at ware ett sandt kettherij. Hwar fore thet er dømptt for mange hwndrede aar aff meenæ christendoms raad. Uij wele tha høre och offwerweyæ then bewijsning i hær føre i retthe.

¶ Aff treñe sckriffters bistand berømme i eder synderlige. Førsst sckriffwer sanctus Petrus swo. J ere een wdwold slecht/ eet kongeligt prestedøme/ oc eet helligt folck. Joannes i syn obenbarilsæ sckriffwer swo om Je- 1 Petri 2 Apoc 1

sti Christo/han er then som ælste oss oc toode
oss vdi syt blod aff alle wore synder/ oc giorde oss till konger oc prester for gwd syn fader.
Apoc 5 ¶ J same obenbarilsæ sckriffwer Joānes frādelis/ hwore the xxiiij. oldinge nederfolde for thet dræbtæ lamb/thet er for Jesu Christo/ oc tackede hānwm/ oc i blandt andre ord swo sagde. Thw haffwer oss frelst i tytt blod aff alle slag slechter/ twngemaall/ folck oc land sckaff/ oc thw haffwer giordt oss for gwd kōger oc prester/ oc wii scwlle regnere paa iorden. Met haffwe wij eder gandscke bewiisnīg

¶ Oc paa thet wij scwlle obenbare giffwe till kende/ at thesse sckrifftelige witnisbyrd/ kwnne ingelwnde bewysæ eder meening/ dessligistæ hwore sckāmelige i miss brwge gwdz ord/ mange till salighetz forargilsæ/ tha wele wij met eet swar wedere them alle.

xo 19 ¶ Haffwer icke wor herre sagt thett samæ
till alle iøder i gāmell tiid? Ther som i hører myn røst (siger han) oc i beware myn low/ tha scwlle i ware myne egne blandt møgett folck/ oc eet presteligt kongedøme/ oc eet helligt tall folck. Men hwem torde forti nogē tiid sigæ/ at alle iøder ware prester? Frādelis ther som i thet the icke haffwe læst/ eller thett

som meer troligt er platt forgatt/ tha motta
the same ord som i føræ i rettæ eder paamyn-
de at ther sckall vdsøgis een anden meening
end i wele them bruge vdi/ ther som eder fa
lsckε tro haffde icke thet forsckyldt/ at sckriff
tens bog scall ware eder paa mange stædher
lwcht oc wforstandelig/ paa thet i scwlle lesse
oc icke forstaa.

¶ Wij kaldis i sam: ord icke alsomenniste pre
ster/ mē oc suo konger. Om nogē forti vildhe
oss bekende at vare konger alle/ oc hwer aff
oss aff velde oc macht vare syn herre oc kōgæ
lig/ mwnne han icke straffis ved liff oc halss
liger wiiss for thū ther ginghe effter kōgelig
maiestatz forderffwe. Oc nar wij aff the ord
kwnne ingel wnde bewisis att vare konghet
end sye prester/ tha bør oss i sandhet at besin
de/ att same sckriffther lyde icke aff syne egnæ
ord/ mē ere figurlige talede/ oc haffwe forthi
figwrlig meening.

¶ Thū for icke weed sckrifftēs omslag/ swē-
cker/ och figwrer/ oc kan scbielne een figwr-
lig talæ/ fra then som sigis mett syne egnæ
ord/ tha er han een wnøttig lærere vdi thū
hellighæ schrifft. Och forthi/ ligher wiiss som
wij eræ kongher/ swo eræ wij oc swo prester/

icke effther rætt egen talæ/ men fremmet oc figwrlig/ thett er icke i sandhett/ men vdi een efftherlignilsæ.

¶ Som wij fortti kallis konger/ aff eet aandeligt indworteligt oc wsiwnligt rigæ/ vdi hwilcket man sckall icke obenbare haffue regementæ offwer nogen wnderdanighet/ men eet hemeligt raad oc regering offwer sig och syne nestæ wnderdanæ/ thet er/ at trenge sitt legome wnder aanden/ oc legoms syndige begering wnder rædelighet oc sckiell/ oc rædelict sckiell/ wnder gwdz lydilsæ. Swo kaldis wij oc swo prester aff eet aandeligt indworteligt oc wsiwnligt prestedôme/ vdi hwilcket ingẽ sckall obenbare offre gwd for alt folcket/ vdi christen folckis samfwnd eet rætt presteligt offer/ men hwer schall offre sig sielff oc syt eget legõme till gwd/ som er eet figwrligt offer/
Ps 50 eller vdi een figwrlig meening kaldis offer/
Ps. 49 som then kongelige prophett kalder aande-
Ps 4 ligt/ lofligt/ oc retferdigt offer vdi syne aandelige psalmer.

Ro 12

¶ Oc som sanctus Paulus siger/ at hwer schall giffwe syt legõme till eet leffwendis offer/ helligt oc gwd tacknẽmeligt/ paa thett wor twcht oc tienistæ mod gwd kan ware vtt

rig oc forstandig.

¶ Oc hwerckin aff thesse twēne/som ere Ri=
ga oc Prestedome/kwnne ware bestandiga
aff eet retsindigt hiwg forwden naade oc ker
lighet/som giffwis formeldis Jesum Christū
wor herre. Forti thesse twēne ting/som i sād
het ere een ting/findis icke andet alt wara/
end een sand gwdz dyrckilsa/ ther icke kan
loffligé sckee for gwd wden Jesu Christi naa
de. Eller hwo ther swo will/tha ær same dyr
kilse icke andet end gwds sande naade oc ker
(lighet.

¶ Ther fore sigis Jesus Christus at haff we
giordt oss konger oc prester for gud sin fader
oc icke till andre mēnisckis behoff/ther Pe=
trus haffwer klarlige giffwett till kende i sa=
me capitel/hwar han taler om wor herre Je
su Christo swo sigendis.

¶ Till hwilcken i sckwlle framgaa (for en
then leffwende steen/aff mennischin forsckwet
/men dog hoess gud vdwoldt oc dyrebar) at
i oc som leffwendis steena kwnne forbyggis
eet aandeligt hwss oc helligt prestedome/till
at offre aandelige offer/gwd tacknēmelighe/
formedels Jesuz Christū. Kwnne i icke har ho
ra eet aandelgt hwss oc eet aandeligt offer.

¶ Oc forti/ nar preſtens embede er at offre offer/ ſom er effter ſancti Petri ſind oc mee=ning/ at nar hwert chriſten mēniſche er herris
1.Cor. 3 aandelige tempill ſom Paulus haffwer ſagt Swo er thet oc een andelig preſt ther ſkal altiid offre gwd eet aandeligt offer/ ſom icke er een anden mandz lamb eller bwck/ ſoz the gāble preſter giorde/ men hwer mand ſyt eghett legome oc ſyndige begering/ ther the ycke ſkwlle theris gwd till eet wellwchtēdis offer

¶ Thette er forti ſummen her paa. At liger=wiiſſ ſom wy kaldis paa mange ſteder i ſkrifften/ nw figtere/ nw plowmend/ nw wiin=gordz mend/ nw fogeder/ nw voleggere/ nw arbeydere/ nw leyeſwenn/ oc andre ſwodane naffn/ ſom oſſ i fig wilig mening tilleggis Swo kallis wy oc ſwo i forberørde ſkriffter konger oc preſter/ icke aff embedens encke oc egne welkaar/ men figwilig.

¶ Dog at ſame ſkrifter kwnne oc ſwo haffwe ſwodan meening/ at then gantſche chri=ſtendom kaldis eet kongeligt preſtedøme/ oc eet preſteligt kongedøme. Forti at wor herre oc meſtere till ſame chriſtendom er baade konge oc preſt/ ſom er Jeſus Chriſtus/ hwilcken wy ere alle tilføgede oc anhengendis/ ligher

wiiſſ ſom lemmi till ſyt hoffwet. Oc for thett anhang/ kaldis icke hwer beſynderlige/ men wij alle then gantſcke hob eet kongeligt preſtedøme/ eller eet preſteligt kongedøme. Och mett ſlig tala kalde wi then ſtad/ eller thett folck kongeligt eller preſteligt/ ſom ere wnder kongers eller biſpers welde och herredøme/ dog at hwer oc een blandt them er hwerken konge eller preſt. Oc hweſſ nw i thette ſtøcke er naadelige bewiſt oſſ chriſtē ſelff/ thz war loffwet iøderne i gāmel tiid/ thi war thz ſagt bodt till them oc oſſ.

¶ Paa thet ſiſte wdi edert ſwar/ tha wele i beſtercke theſſe ſckriffter met eet føge ſckiell oc ſige ſwo. Ja. Chriſtus bleff forti thet wij ware/ paa thett wi motthe ware thett ſom han war/ thet er ſom eder poett wnderſche der vdi ſyn latinæ vdermere end i haffde paa danſcke forſt wdſchreffwet (konger oc preſter. Thette ſckiell er ſyne ſckrifft kloge ſnare ligt Mwnne wi forti ware middeler mellom gud oc mēniſckin? Eller mwnne wij oc ſwo ware mēniſckins frelſere oc forløſere? Eller mwne wij forti ware eet hoffwet till then gantſche chriſtendom? Eller thet førſte føeſter blant alle brødre? Eller mwne wij oc ſwo ware gudz eniſte ſøner eller oc guder? theſſe ting war Chriſtus

¶ Oc forti/ ligerwiis som Christus i thessæ ting oc andre flere giorde oss thet som hā var / swo giorde han oc met kongedøme oc preste døme/ thet er icke sandelige oc natwrlige mē vdi een delagtighet/ oc thet i twēne menninger. Enchten forti/ at wij alle som lēmy: wdi een krop haffwe Jesum Christū for eet hoffuet oc for vor konge oc prest/ eller oc at han giorde oss hwer oc een aandelige prester oc konger /formedels naade oc kerlighet/ at wij dagligen schwlle offræ oc regere oss sielffwe/ dødæ oc dræbe wore syndige gerninger oc tancker gwd till loff oc ære som sagt er.

¶ Swo er thett forti nw klarlige bewiist/ at ligerwiis som wij ere prester alle/ swo ere wij oc alle konger/ thet er figwrlige vdi aandelig oc vsiwnlig meening. Men dog giffuer scrifften till kende/ baade hoess Christū i lesthen/ Petrum oc Paulum i theris sendhæbreff/ at christendōmen haffwer baade legomligte kongedømæ och prestedøme. Men nar i werdis icke till at beschede nogen tala/ for then meenige mandz gode behaff/ tha bør eder swo at trachtera scrifften som i nw gøræ

¶ Dog thet er børligt/ at ther som i vele oss icke andra ting beschede/ tha motte i iw lade

oſſ then beſchede beholde ſom ſckrifften giør paa mange ſtæder/ ther forwden thette aandelighe kongedøme oc preſtedøme beſcheder oſſ klarlige baade konger oc preſter/ ſom ſckall ydermeræ formerckis i nogre næſt efftherkommendis geenſwar.

¶ Then trettinde Artickell.

Her er inthe preſtedøme ſiwnligt oc wdwortheligtt.

¶ Predicanternis Swar.

Andt er thett/ att thett ny teſtamentt wed aff inthet andet preſtedøme end thette almēnelige/ ſom er alle chriſtne mēniſcker meenligt. Men thet er andet ſckiell at talæ om then hellige kirckis tieneræ/ ſom mett preſtæ embede tienæ then hellige kirckæ.

¶ Prelaternis Geenſwar.

ughen er thet oc end wel forbaaræ ther artichelen lyder oc edre swat indeholdæ. Forthi alt thet hær sigis oc besckriffvis er gamble kethers falsche digtt och paafwnd/ som scall beschedis först i wore giẽswar till then sextende artichell/ ther haffuer hwercken bistandt aff sckrifft eller sckiell/ mẽ er optencht for then meenige mandz gode behaff/ oc thet gantsche klerckerij till had/ sckade/ och forderffwe.

¶ Oc forti/ endog at thet ny testament efftex eret forbisterde sind och meening/ ther i erx falden vdi aff gwdz retferdige tilladilsæ/ icke weed aff noget andet prestedome/ end thet som er meenligt alle christen mẽnischer hwilcket prestedome som nw forklaret war at wære allene aandeligt/ indworteligt oc vsiwnligt. Men effter christenhetz retsindige læremesthers christelige sind och meening/ ther the opliwste aff gwd haffue i then hellige sckrifft /tha vele wij klarlige bewisæ at thz ny testamẽt bescheder oss eet andhz prestedome/ soz er siwnligt oc vdworteligt/ oc forti encke oc synderlig bekõmer nogre serdelis personer/ som thett brughæ schwlle.

¶ Nemz thz allerførste (paa thet wij scullæ widhæ hwar om wij talæ) tha bescheder oss sanctus Paulus presten aff sytt embede swo sigendis. Hwer bisp (eller prest) som wdkaa ris blandt mënniscker / tha sckickis han i menniskers stæd / i the ting som hwerffwis hoess Gwd / at han sckall offre gaffwer oc offer for synderne. Hwicket stæd ther maa ingel wnde allene wnderstaas om thet iødische prestedøme / forti han met eet almenligt forsckiell beschriffwer oss alle tiders prester / icke kan thet heller vnderstaas om thz vsiunlige oc induortelige prestedøme / for er meenligt alle Christë folck / forti hä siger at hä vdkaaris een aff mä ge oc blädt mäge mënniscker / ther scal vare sö en meglere emellö gud oc folchit vdi guddomelige embede / blät huilke hä bescheder thz allergeneste oc ypperste at offre gaffuer for synder Ther heller icke maa vnderstaas om andelige oc indiuortelige offer / nar the ere oc swo alle christhen folck. Hebr. 5

¶ Oc forti scheer thz at thü kallis (siunelig at sige) en siülig oc vduortis prest for vdkaa ris blät thü gätscke menighz / oc serdelis vigd oc schicket till gudz tieniste / till at obenbaræ tienæ for Gwd paa then gandiscke meenigheds wegnæ / som han er prest till.

¶ Oc endog at then ene sckrifft som berørdt er er bewiissning baade sterck oc klar att thz ny testament bekender eet siwnligtt oc legomligt prestadøme Men wi vele dog aff thine bescheede som nw sagt oc fortaldt er om presther ligerwiiss som aff een ræt grwnd och fundament/ gøre thet meer bescheedeligt. Rar thett følger her klarlig vdaff/ at thesse fire ting/ low/ gwdelighett/ offer/ och prestedøme/ ere hwer andre swo benegede och anhengind is/ at the met ingthe sckiell mwe ware atsckilde/ Forti/ aff loghen kiende wij gwd/ oc aff gwdelighett dyrcke wij hannwm nar wij haffwe hanss kwndschaff. Gwdz dyrckilse er offwer alt wdi offer/ men at gøre offer/ thet hører til presthe embedhe.

¶ Oc forti/ ligerwiiss som ther er aldrig befwnden noger folck eller landschaff swo groff wildt eller grwm/ at thett haffde iw noghett kwndsckaff formedels natwrlig low oc meening om gwd oc gwddom/ oc haffde ther fore enchten een falsck eller een sand gwd att dyrcke met noger gwdelighet i hworda hun war.

¶ Swo findis heller aldrig nogre folck att haffwe waret till/ ther icke haffwe haffi no-

gre offer till at dyrcke theris gwder met/ och
blandt sig nogre vdwolde prester/ ther i man
ge wilkaar ware atschilde fra then menighe
mand oc met besynderlig tieniste oc offer/ dyr
cke gwd met een obenbare gwdelighet/ paa
then gantske menighetz wegne/ huilcket for
er witherligt alle them som nogett widhe aff
gāmell handell. Hwar ffore then hellige Ge- Gene 47
neseos historia oc taler om Pharaonis pre-
ster/ ther wnder then natwrlige low ware i
Egypti land.

¶ Swo finde wij oc swo hware then sckreff-
ne low som giffwen war mēnischins kōn aff
gwd formedels Moisen/ haffde och saadant
eet prestedōme/ thz er/ siwnligt oc vdworthe
ligt/ oc besynderlige personer antworditt och
befalet/ thet er swo witerligt aff thz gamble
testament/ at wden nogen lōster at spilde tiid
oc stwnd forgewiss/ tha behōffuer hā thz icke
ydermere att bewiise.

¶ Hwem weed icke thet/ hware een besyn- Nume 4
derlig Leui slegt/ war aff himelin vdwoldt
till at tiene i gwdz tabernackell/ oc till her-
rins althere? Oc thet swo encke/ at then tiid
Chore/ Datan oc Abyron tilwelde sig preste Num 16
embedet/ tha loed gwd iorden obne sig oc slu

ge them i ſig met alle theris tilhengeræ/ oc i-
cke thet alſomeniſte/ men oc ſwo konger ſom
ware ſmurde/ dog aff andre ſlegter ſoꝛ Saul
oc Ozias then tiid the tiltoge ſig preſte embe-
1 Reg 13 de/ læſe wij at the ſwarlige foꝛtømede gwd.
Swo at Saull myſte ſyt righæ baade foꝛ ſig
1 Paral 26 oc ſynæ bøꝛn/ oc Ozias bleff ſlagen met ſpy-
dalſche ſoet ſwo lenge han leffde paa iordē

¶ Deſſigeſt i then eenæ Leui ſlegt/ tha haff-
de icke alle mend preſte naffn oc embede(paa
thz wij ſkulle icke talæ om qwinder oc bøꝛn)
men dog at the vare alle ſchickede till gwdz tie
niſte/ tha haffde the dog atſchillige embedhæ
oc befaling/ ſom Exodi Leuitici oc Numero
rum bøger klarlige bewiiſæ.

¶ Swo weed och hwer oc een blandt them
ſom noget widæ/ hwar møget ther findihs i
thet gamble teſtamentis ſkrifft(baade low-
bøger oc prophete bøger/ hiſtorier oc andhē
ſkrifft)om preſters beſynderlige oc atſchilli-
ge/ baade embede oc ſynder/ ſwo at thet kan
icke ware vwiſt/ at Moiſi low haffde iw eet
legomligt och ſiwnligt preſtedøme/ ther icke
war meenligt alle mend vdi een Leui ſlegt/
end ſyæ hwer oc een aff begghe køn i all thũ
iødiſchæ meenighett.

¶ Oc forti at then gamble Moisi low var en figwre oc een sckwgge till then ny euangeliscke low/ som apostelen siger Alting er sckeede hoess them figwrlighe/ thett er/ hoess iøderna Oc framdelis/ logen haffwer een sckwgge om the tilkōmendis gode ting. Och nar then euangelische low er een fwldkōmilse och een bestwting/ baade till natwrlig/ oc Moisi screffne low/ ligerwiis som sandhz oc klart sckin mod figwra oc sckwgga. Oc thet bør forthi nw at findis som tha war figwreridt/ tha er thet nw aff nød/ at thenne euangelische low sckall oc haffwe syt prestedøme/ siwnligt och vdworteligt. Oc helst forti at mēnisckin er sca bt aff twenne slag natwr/ siwnlig oc vsiwnlig/ oc sckall forti met twenne slag dyrckilse vdwortis oc indwortis bekende syn gwd och sckabere. Oc besynderlige nar thet vsiwnlige prestedøme som till fornett er omtalett er meenligt wnder alle tiider oc loger/ swo vell som wnder then euangelische low. I Corīt Hebr: I

¶ Och forti som Paulus figher/ Att nar eet Presthedømme forwandlis och forsckiwdhis/ tha er thett aff nød/ att loghen schall (och forwandlis och forsckiwdhis/. Hebr: 7

oc desligest twert emod/ nar logen forwand-
lis oc forsckwdis/ tha bør oc swo prestedømet
at forwandlis oc forsckiwdis/ effther thi som
sagt er at the ere hwer anden tilbwnden met
eet natwrligt tilhenghe.

¶ Oc thette prestedøme scall swo møget dess
myndre ware meenligt blandt hwer mand/
som thet vdi werdighet oc ære witt offwer-
gaar/ baade thett hedinsche oc thett iødiscæ
prestedøme/ thet er/ swo møget som klarhett
oc skyn offuergaar mørcket/ oc sandhet the sk
gwælige ting/ oc Christus er større oc werdi-
gheræ end Moises.

¶ Men thet som eder bedrager baade i thet
te stycke oc i andre mange er thet/ at i henge
swo hart i sckriifften hoess the døde bogstaffuæ
oc then textelige meening/ oc icke hoess then
liffagtige and. Oc at i forti icke finde thette
naffn i thz ny testament/ Sacerdos/ som klar
lige wdlegger rætt preste wilckaar oc embede
som er att offre. Oc i besinde dog icke/ att thz
er giortt aff thein helliandtz/ besynderligæ/
raadt/ oc haffuer fordi mett seg ingen wrede-
lighet/ oc helst forti at Christus som war icke
Mat 5 kommen at bryde logen/ men at henne fwldkom
me oc beslwtæ/ giordt wnder logen paa thett

han schwlde oc wilde them frelse ther leffdhe wnder logen/ icke schickede noget nyt prestedø me/ før end han schwlde reyse aff thenne wer-den till syn fader/ thet war i hanss sista nat-wordt/ forti at thet gamble prestedøme mett syn low haffdhe syn macht indtill Christi død oc pyne/ tha talede Christus inthz om nogett sliwaligt oc vdworteligt prestedøme. Gala 4

¶ Men siden Christus war opfaren till him mels/ oc the hellige apostel begynte at forkyn de thet hellige euangeliū offwer gantscke wer den/ och ther offredhis end tha i alle tempill hwer dag hoess iøderne/ till een sand gwd oc alle creatwrs schabere/ Men hoess hedninge till afschillige affgwder som ware dog mē nisckins handewerck. Oc tha kallede baade iøder oc hedninge theris prester/ Sacerdotes Oc forti wilde the hellige apostele ware thet naffn vbewarede/ paa thet at wort prestedø-me schwlde met teeris icke beblendis foragte lige/ oc paa thett ingen schwlde tro at wort prestedøme war aff swodant slag/ som enchtē thet iødische eller thett hedinscke prestedøme

¶ Men ligerwiiss som Christi ny low war giffwet eet nyt naffn/ oc kalledis euangeliū/ thet er/ eet got bwdsckaff/ swo singe oc the

ewangelische præstee ny naffn i thet ny testa-
ment oc kalledis apostelæ/ discipelæ/ bisper/
prester/ prowster/ forstandere/ hiwrder/ till-
siwens mend/ lærera/ tienere/ oc andre man-
ge antørendis same meening.

¶ Thesse nafn brwger thet ny testhamente
/nar thett thaler om them/ som wdwoldhæ
blandtt folckett/ schickedhis for samma folck/
i the stycker som schwlde hwersswis hoss gwd
/ligherwiis som nogræ meglere emellom gud
och folck/ ther wij till fornett aff Apostelens
lerdom/ bewiisthæ att beschedhæ eet siwnligt
oc vdwortteligt prestedomæ.

¶ Och thete schedhæ swo lenghe/ att baade
thett Jødhische och thett hedhinscka tempill
/mett theris gansche prestedomæ/ och wran-
ghæ gwdhelighett war forstørdt blandt chri-
sthett folck. Och christhen tro almennelighæ
samtøchtt och wedtaghen. Tha begyntæ chri-
sthett folck och swo att kaldhæ wore presther
Sacerdotes/ forthi/ att the daglighæ offrede
och/ eet møghett ypperæ offer/ end enchten
Jødische eller Hedische presther haffdhe til-
fornett offridt. Och haffdhe forthi møghett
størræ rætt till thett ædelæ presthe nafn/ end
the andre presther.

¶ Men nar thet er forgeffwis at kiffwe och tretta om naffn oc tittell/ nar wij era wissa paa handelen/ oc helst forti som sagt er/ at euangelium skall icke wnderstaas wdi bogstaffwe oc textelig schrifft/ men wdi aanden/ icke i ord oc tala/ men i krafft oc retsindig menig

¶ Och forti/ ther som wij icke haffde prestha naffn i thet gantske ny testament/ ther i effter soga/ oc ther serdelis lyder om eet nyt euangelisch oc siwnligt prestedøme/ men wij haffwe iw dog then eetta presta handell/ som ere kirckins oc folckins obenbare tienera/ till gwdz loff oc tienista besynderlig wigda och schickede. Icke alsomenniste then meenige leegmand fraschilde/ men oc swo aff embede/ befaling/ oc werdighet/ møget ypera end hā er som hwer mand nw befinde maa/ ther icke er strag oc forraaden till at lade sig vnderwisa

¶ At thette sig swo haffwer i alle maade bewiser oc befester baade euāgelisch oc apostelig sckrifft/ ther bescrede apostolorū oc discipulorū besynderlige embede oc befalig offwer folck/ theris tucht oc horsome mod apostele oc disciple/ forti sor hellige lerera meena tha haffwer kirckin nw bisper i apostolorum stad/ och presther i Jesu Christi disipulorum stad

Thet same bewiss oc swo the try helæ sende-
breff som Paulus fforschreff till syne discipe-
lx/ till Timotheū ij. oc till Titū i. Udi hwil-
cke han wnderwiser them theris rettæ embe-
dæ som ere Bisper Prester och andre kirckins
tienere/ sidæn han i the andre sendebreff haffde
lerdt then meenige christen mand/ hwad han
hwin bwrde at gøre/ oc i hwess maade hā sig
haffwe sckwlde baade mod gwd oc mēnisckin
Oc ther haffwer han giordt i mange maade
forsckiell paa leeg och lerdt/ paa almwge och
thet menige klerckeri/ icke alsomenistæ/ at the
ere tienere till meenigheden/ men aff een be-
synderlig werdighet som theris embede er an
hengendis/ for the werdige ting som the scul
le trachtere oc huerffwe mellō gwd oc almugē

¶ Men the mange scrifften som thette be-
wisæ nw ind at føre/ lade wij betemme paa
thenne tiid/ oc helst fordi at i wele thiū alle xij
derschede om the tienere som tiene menighedē
i sacrament oc gwds ord/ icke ther then helli
ge kirckis bisper haffwe wiigdt oc schickett/
Mē som then meenige mand haffuer sielff
wdkaaret/ oc lagt hand oppaa.

¶ Oc nar i meene at all christen folck ere li-
ge møgett prester/ men ther maa tha inghen

brwge preste embede wden menighetz samtycke oc forti wele i sige at swodant siwnligtt prestedøme er icke nogen macht oc werdighet men alsomeniste een tienista oc een befaling Oc forti wele wij ther om tala noget widere oc sterckelige bewisa/ at thette siwnlige och vdwortelighe prestedøme som thet ny testamentt brwger/ er icke wdaff meenige mandz samtøcke/ men aff gwdz naade oc gaffwe oc er icke een blott tienista som i wele sige/ mē een aandelig macht ther ingen haffwer/ vden thē som rettelige wyes oc consecreris effter christendoms seeder oc schick.

¶ Er thet forti som i sige/ at thet euangelische prestedøme/ henger paa meenige mandz willia oc samtøcke/ i hwess maade offwergaa tha the euangelische prester enchten Pharaonis eller andre hedinscke prester? Oc i hwess maade ere the enchtē bedre eller werdigera? Forti at thz iødiscke prestedøme haffde aldrig magt oc bestandt aff meenigheden/ men was giffwet oc befalet aff gwd. Eller oc siger oss hwar i haffwe nogen tiid læst i gāmill testament/ at prester ere schickede oc tilsetta aff meenige folck/ hwess i thet icke kwnne/ tha mwa i iw tilstaa/ at thet bør icke heller at sckee vdi thet ny testament/ nar thet met magt oc wer

ighet wytt öffwergaar thet gamble.

¶ Eller/ vdwolde icke Christus syne aposte-
le oc discipelæ vden then menige mandz raad
willia oc samtycke? Sckriffwer icke Paulus
till the Galater/ at han war schicket en apo
Gala. 1 stel/ icke aff mēnischer/ icke heller formedels no
ger mēnische/ men aff Jesu Christo oc gud fa
der? Eller lesæ wij icke at Paulus schickede
oc tilsette baade Bisper oc Prester i alle kir
cker som han war apostell till i blandt hwil
cke Timotheus war Ephesiorū bisp oc Titus
Cretensiū.

¶ Eller bød ickæ Palus baade thesse bisper
1 Timo. 5 at the sculde och swo gøre oc schicke andre pre
ster? Swo siger han till Timotheū/ thu schalt
icke snarlige leghe hand paa nogen/ och ickæ
vare delagtig i fremmede synder. Mē till Ti-
Titum 1 tū sckriffuer hā suo. For thīne sag schyld/ lood
ieg tig bliffue paa Creta/ att thu schulde/
forbedre thet som haffde brøst/ oc schicke pre-
ster i stæderne/ som ieg oc befoell tig. Mē sāc
Acto. 20 tus Paulus sigher dog ydermere hær om till
the gamble oc wiisæ som ware kallede fran
Ephesina kircke till Miletū/ at thē helliand
haffde sætt oc schicket Bisper till at raade och
regeræ gudz forsamling/ klarlige giffwendis

ther met till kende/ hworé at the ſom børlige wyes til preſter aff biſperne/ anāme ſame preſte embede aff gwdz hender.

¶ Nw i alle theſſe ſtæder talis plat inthet om thī menige mandz ſamtøcke/ ey heller ingen ſtad i thet ny teſtament. Thi er iw klarlige bewiſt/ at ſom alle apoſtele vare kalledhe icke aff noger mēniſche mē aff gud/ ſuo var oc ſanctus Paulus/ forti hā haffde ſyt preſtedøme aff Chriſto/ desligeſt Timotheus oc Titus haffde theris preſtedøme aff Paulo oc gwd/ oc icke aff noger almwgis ſamtøcke. Thī ſame magt hade oc ſuo Timotheus oc Titus att ſchicke preſter/ oc ſuo haffuer thet forti altiid varidtt/ at biſper oc preſter ere tilſchickedhæ aff andræ kirckins forſtandheræ och ickæ aff nogher meenighedt

¶ Wij kūne tha icke negte for māge merckelige oc ſandruge hiſtorier ſckyld at leegfolck haffue icke oc ſuo varid i raad oc daadt mz biſper oc forſtādere till at vdſøge gode oc frōmæ mend til ſuodane embede Mē thz haffuer dog altiid varit vdi biſpernis magt at vdwelliæ oc tilſchicke perſoner/ mē før end biſperne lagde ſyn hand paa thī och ordinerede thī/ tha atſpordhæ Biſperna then omſtandhendis/ och ſammeled his then nerwarendis almwge

om the wisthæ noger last eller brøst met the personer/ swo at the icke ware werde at gi=ffwis oc befalis thet werdige preste embedæ/ oc forti føgedæ the stwndwm almwgen/ nar han haffde paafwndett then rettæ mand/ och ellers icke.

¶ Oc icke war heller then seed langwarig blant christet folck/ nar almwgen kwnne ther vdi som i andre mange støcker ingelwnde len=ghe forligis. Men nar the sammen kõme i swodan handell/ tha hørde mã icke andet end bwlder oc trettæ/ kiff oc oprør/ oc wnderstwndũ hwg oc mandslett/ nar een part then mand foragtede/ som een anden part wilde haffwæ. Oc for then sag bleffwe Bisperne stwndwm foragtede/ oc offte stende till døde.

¶ Hwilcken seed forti bleff forwandlet som andet møget/ thet aff tiidz leylighet oc wilde hoffwett war kõmen i missbrwg. Oc er nw swo schicket oc wedtaget/ at kirckins klerckæ oc forstandere scwlle schicke effter then forthæ seed som holden war i apostell tiid) baadhæ bisper oc presther.

¶ Nw framdelis/ at thet euangelische pre=stedøme/ siwnligt oc wdwortes ligt er icke alsõ

eniſte noger tieniſte/ men oc ſwo een aandelig
gwdz naade/ gaffwe/ magt oc befaling/ ther
them er ſwo beſynderlig/ at hwn er icke me-
enlig alle døbte chriſten mēniſcher/ kan ſwo
bewiſis. Effter thi at gwd haffde ſwodantt
omhygge for then iødiſche meenighet oc for-
ſamling/ ther ſcwlde tha ware forgengelig
met een haſt/ at thē tid han ſaa Moiſen ſuo
møget beſwaris aff thet ſtore tall folck/ at hā
kwnne them icke allene regere/ tha bød han
Moiſi att han ſcwlde wdſoge lxx. mend aff Num 11
the eldſte oc beſte/ oc them gaff gwd aff thē
ſame aand ſom han Moiſi haffde tilforn giffwet/ at the ſcwlde ſwo beredis oc beqwem-
mis till at regere folcket/ ther han tha wilde
forſckiwde oc forſage paa thet ſinſte.

¶ Haffde han ſwodant omhygge for iøderne
ſom ſagt er/ hwi kwnne wij icke beſinde/ att
then hellige kircke ſom bliffwer ewindelig/ er
icke meer forglembt eller forſømet hoeſſ gwd
end then iødiſche forſamling/ oc ſcall forti ha
ffwe forſtandere/ aff ſynderlige aand oc naadhe dwelige oc beqwēme/ till at raade oc re
gere thet folck ſom han haffwer ſerdelis wd-
(woldt.
¶ Siger icke forti ſanctus Paulus ſwo till
ſyn diſcipell Timotheū/ at han ſcall icke for-

søme then gwdz gaffwe som war vdi hānwz paa hanss preste embedz wegne/ formiddels myndæ henders paaleggilsæ.

1 Timo 4 ¶ Oc at ingen scall tencke thette ware alle niste sckeedt Timotheo/ tha beschriffwer pau-
1 Cori 12 lus oc suo/ baade til the Corinthier oc Ephe-
Ephe 4 sier vdaff mange gwddómelige naader oc gaffwer som ere mēnisckin giffuit formedels Christū/ som ere prophetelige/ apostelige/ euāgelisters/ hirwders/ oc lære refedus gaffwer/ thet han fortellier om Cristo swo sigendis Oc thē same haffwer giordt sōme til apostele/ sōmæ propheter/ sōme euāgelister/ somme hirwder/ oc lærere/ oc i hwad meening thet war giort siger han strax effter/ till helgens forbedring oc fwldkommilsæ/ oc i embidz gernig oc tieniste/ oc Christi kroppis forbygning.

¶ Oc hwore lenge thet schwlde sckee/ forfylger han met thesse ord. Swo lenge wij allæ komme i troens enighet oc gwdz søns bekendilse/ een fuldsom mandom/ wed Christi fuldkommelige alders maade/ thet er/ indtil werd sins ende oc beslwtīg/ at ingen schall sig wrige oc meenæ thet alsomenistæ ware sagt och scheedt/ i then førstæ christen kirckæ.

¶ Hwem kan icke nw forstaa aff thēne apo-

helige lerdom/ at thet ny teſtament haffwer
ey oc ſwo eet ſiwnligt oc vdworteligt preſtæ
døme: ſom her beſckriffwis wnder hiwrders
oc læreris naffn oc titell/ oc er een beſynder-
lig gwdz naade/ gaffwe/ ob magt/ icke meen
lig alle thē ſom ere døbtæ/ mē thē beſynderlē
ge giffuen i theris preſte wyelſæ/ oc biſpers
henders paalegga.

¶ Oc ſamdelis haffwe wij lerde aff hellige
mendz forklaring paa ſchrifften/ at ſame pre
ſter haffwe anāmett i theris preſthæ wyelſæ
dwbell magt. Een till att conſecreræ Jeſu
Chriſti ſande legoma/ och then ſinge the før
end han tolde død oc pynæ i then ſiiſtæ nat-
wordt/ then tid the ware nyes wordhen pre-
ſter/ ther han ſagde till them/ ſom Lucas ſckri
ffwer. Thet ſckwlle i gøre mig till amindilſe Luce 22
Then anden magtt er att løſe aff ſynd chriſti
aandelige krop eller aandelige lēmyr/ thee er
chriſtē mēniſcher/ oc then magt er thē giffuē
ſiden hā opſtod aff døde/ ther hā (ſom Joānes
ſckriffuer) teede ſig oc bleſtæ eblandt thē ſuo Joan 20
ſigendis. Anāmer then helliand/ hweſſ ſynder
i forlade ſcwlle thē forladis/ hueſſ i holde igē
the ſculle holdis.
¶ Thē euangeliſche text oc hiſtoria klarlige
lyder at teſſe ord ere allene tilſagde apoſtelnæ

hwar ingen almwge war til ståde / oc langtt siden the ware døbtæ. Thi er thet iw klartt nog / at thet euangelische prestedøme er ickæ een blott oc bar tienistæ / giffwen aff menige mantdz samtøcke / men een aandelig macht allene giffwen prester siden the ere døbtæ oc worden christen mend / then tiid the bliffwe prester / mz biscops wielsæ oc henders paaleggæ

¶ Then fiortende Artichell.

Oc forti maa alle the som døbtæ ære i Christo Jesu / consecrere gwdz legome / oc alt andet gøre / som prester och kirckins tienere sig besynderlige tilraghe

Predicanternis Swar.

Alle rettæ christne mēnischer / ere swo wigde till prester / at the haffwe ingen ny wielsæ / smørilsæ / eller ragilsæ behoff / till at brwge theris prestæ embede / som i oc sielff met edert samtøcke bekende / i thet / i icke forsckiwde eller fordøme the børn for christnes inde aff leegmend eller qwinder. Ickæ heller een Twrck eller Rytzer som bliffwer

christelige wnderwiist aff een legmand/ oc dø
er strax før end han faar nogen anden redhæ
aff wigd prest Men tha maa ingen vden nøt
tørtelighet indføre sig sielff wkaldet oc w
esclet aff then hellige kircke obenbarlige/ oc
amyndelige att tiene andre christne mēniscker
met swodant embede. Thi sancte Powell i.
Cori. xiiij. will/ at all ting scall gaa schickeli
ge oc beqwēmelige i then christne forsamblig
Men hwarledis then vdwelling scal gaa til
lærer oss then helligand i apostelers gerniger
oc sancte Powels epistelet.

¶ Prelaternis Geenswar

ti nw formode hwer christhen
læsere ware wiiss giordt huo
re langt thette edertt swar er
fra sandhett/forthi/ther som
alle christne mēnischer ere suo
wigde till prester i theris dob
at the mwe bruge alle preste
lige embede/forwden nogen anden preste wi-
elsæ/hwij haffwer tha wor herre Jesus Chri
stus som nw bewiist er/ther han forlod thēne
werden oc reyste till syn fader/langtt sidhen
alle apostele ware døbte/wigde oc consecreris
them allene till eet nytt prestedøme/och gaff

baade them oc theris efftercōmeræ statholdere i then hellige kircke/ dwbbelt prestæ maght som er at consecrere syt eghet sande legomæ/ oc at affløsæ hanss aandelige legōme?

Acto 13 ¶ Eller hwij haffwer then helliand siden att Paulus oc Barnabas ware een tiid schickede aff gwd till apostelige embede/ bwdett och befalet the propheter oc lærere som ware Antiochie/ at the scwlde sckynde fra siig Paulū oc Barnabam/ oc forschicke them till thē apostelige befalig som the ware vdwolde til Oc thet met fastæ/ offer/ bøner/ och henders paaleggæ?

¶ Eller hwij wigde Paulus Timotheū och Titū till prester paa thett ny/ siden the haffde till forn̄ett vden all twyll anāmet dobs sacrament? Eller hwij bød Paulus Timotheo och Tito/ at the scwlde ligæ swo gøre/ thet er at schicke Bisper oc Prester i alle stæder/ ther wij kwnne fortē mercke at haffwe tilforn lang tiid warit døbtæ/ nar Paulus biwder same Timotheo/ at han scall icke for snart legghæ hand paa nogen?

¶ Effter thi hā haffde oc tilforn besckreffwit een god mandz sandtzwn ther scwldhe well tienæ till bisp/ oc siger/ att then som er wnger ny vdi troen/ tien ther icke till/ men then

som aff lang forfaring oc kwndscaff i christē=
doms handell er baade lerdt oc from. Men
thenne prestæ wielsæ/ schick oc tilsætt/ haffde
dog syne besynderlige ceremonier/ enchtē ler=
dæ serdelēs aff then helliand/ eller och hand=
fangne aff the hellige apostelæ/ som the stæ=
der klarlige beschede/ her nw ere besckreffnæ
(aff sckrifften.

¶ Forti Paulus oc Barnabas ware wig Acto 13
dæ till apostele met faste/ gwdelige bøner/
oc henders paalegge/ aff the prepheter oc læ
rera som ware i Anthiochia. Paulus oc swo 1 Timo
bekender obenbarlige/ att han wigde Timo=
theū till bisp met syne egne henders paalegge
Hwilcken ceremonia som gaff altid een be=
synderlig helliandz naade. Desigest biwdher
han same Timotheo/ at han icke scall met sa
me hēders paalegge schicke nogen wredeligæ
(till bisp.

¶ Thi er thet sckeedt vden twill/ at the an
dre apostele haffue oc suo bruget i preste viel
sæ same ceremonier Oc endog at thz ny testa
mentt besckriffuer oss icke the ceremonier som
thē hellige kircke nw bruger i preste wielsæ/
thz er tha troligt/ at apostelene haffue them
hādfāget syne disciple foz ādhet møgett ther
brwgets er fra begyndilsen wden aposthelig
sckrifft/ men tha ickæ wden apostelig befalig

ſom vœrinere ſcal bewiſis vdi vor chriſten tro
es bekendilſæ Oc at ſwo er/ gør oſſ wiſſ thz
ſom ſanctus Dionyſius ſancti Pauli diſci
pell beſckriffwer om Biſpers/ Preſters/ och
tieners wyelſæ/ mett ſwo ſtoer flijdt/ att thett
war hanwm vden twill ſwo befalett.

Li. eccleſ. Jerarchie ca. 5

¶ Men at i ſpottelige talæ om ſmørilſæ och
ragilſæ och kaldæ oſſ forti foragtelige ſmwrdhe
oc ragedæ/ thet lidæ wij gernæ/ nar wij widhe
at hwercken ſmørilſæ eller ragilſæ giffwer oſſ
naadæ eller wyelſæ/ oc ere i ſig ſielffwe platt
inthet vden tegen oc merckilſæ/ nar vdwortis
ſmøriæ betegner then indwortis ſmøriæ ſom
ſielen giffwis aff then helliandz naadhæ/ och
vdwortis ragilſæ mercker/ at ſielen ſcall ind
wortis ware beſckaarin fra werdſins ſyndi-
ge handell/ hwilcke gaffwer then helliand vi
ſſelige giffwer/ om wij anãme wyelſæ met ræt
ſindige oc børlige wilckaar.

¶ Forti at ſacramenten ſom naadæn giffuæ
ere aff gwd oc gwdz ſøn Chriſto indſettæ/ mẽ
Ceremonier(ther the ſckrifftckoge kalle ſacra
mentalia) aff the hellige Apoſtelæ/ effter then
helliandz raad oc vnderwiiſſning/ ſacramen
ten till eet erligt oc gwdeligt ſmycke/ mẽ dog
icke ſorwden aandelig merckilſæ. Hwar vdaff

om nogẽ lyſter meer at vide om thette ſacramẽtz ceremonier beſynderlige/ hware the ere fran apoſtolorum tiid kõmen till oſſ/ oc om theris aandelige merckelſe/ tha maa han leſe Thomam Valdenſem Carmelitam Anglũ i then ſiette bog mod Wichleffwiter oc ſiwnde titell. Oc om preſte krone hoeſſ Rupertum Tuiciẽñ Abbatem/ een ſaare lerdt mand.

Thomas Valden

Li 1 de diuinis officiis ca 25

¶ Men then hielperede drager platt inthett ſom i wele haffwe aff the twẽne argument ſõ i fram bære/ oc ere theſſe. Att een leegmand eller qwinde maa døbe i nød oc trang/ oc deſ ligeſt wnderwiiſe oc lere een Tyrcke eller ẽ dhen hedning wor chriſten troes fundamẽt oc ſacrament. Oc forti mwe the oc ſwo brwge alle andre preſte embede Oc helſt forti/ at preſtens ſynderlig embede er at conſecrera Jeſu Chriſti ſande legome/ oc thet amindelige dag lig at offre/ oc ther næſt at affløſe hanſſ an dheliga leghome.

¶ Men nar døb oc penitentze ere ij. ſacrament aff nød/ ſwo at them forwden kan ingẽ worde ſalig/ i nød oc trang haffwer icke vor herre forbwndet ſyn krafft hoeſſ noghen beſynderlige tienere/ oc icke heller vdi nogre ſacrament. Oc forti hwar nød oc trang findis

paa prest paa tid oc stwnd/tha haffwer thz magt/ at een legmād vnderwiis een hednig i the stöcker som troen hör till. Desligest dob han giffwer eller sckrifftemaall hā hörer/nar willie oc begering er offte nog for gwd till same sacrament/om the kwnne hwercken faaes aff leeg eller lerdt.

¶ Men nar i sige at ingen schall tha brwge preste embede vden i nöd oc trang/thz er rettelige sagt/ vden han er börlige kaldet. Men at the scwlle dog icke kaldis vden aff kirckis forstandere och Bisper/er nw tilfornett bewust. Oc thz giffwe gwd/ at i wilde sielffwe holde sancti Pauli raad/ther i her indföre oc
1. Cor. 14 lyder/ at alting scall haffwe schick oc ere mz sig. Oc helst forti/ at eder ny kirckæ haffwer hwercken schick eller fantzwn/ mē er een forbiistridt swerm/ som hwerkin weed aff tucht eller ære siden i haffwe forstört alle christēdoms ceremonier/ther waridt haffwe i swo mange hwndrede aar eet erligt smycke oc schickeligt fantzwn till all gwdelighet oc all gwdeligheds tieniste. At thet scall heede hoss eder en christen frihet/ther alting haffwer meenligt effter then gamble Platonicorū menighett.

¶ Men hwore i wele thett scall ware be-

wiiſligt aff apoſtele gerninger oc ſancti pau
li epiſteler/ at menighetz røſt oc ſamtøcke ſcal
oc maa ſchicke biſper oc preſter/ kwnne wij ic
ke forſtaa/ forti i bære icke the ſtæder i retthe
ſom ther om lydæ. Oc ſerdelis nar wij aff ſa-
me ſckriffter haffwe bewiiſt ther andet vdaff
ſom er eder mening twert emod. Uden i mee-
næ oc tencke/ at ſancti Mathie apoſtels wd-
kaaring kan eder noget hielpæ/ men ther ha-
ffwe i dog inthett. Forti Mathias bleff icke
kaldet till apoſtel aff meenighetz ſamtøcke all
eenæ/ men aff thet menige chriſtenhedz raad/
ſom tha war tilſtæde kaldet och forſamblett/
aff ſctō Petro chriſti ſtadtholdere oc alle apo
ſtelers høffdig/ dog at thꝰ ſeed er lenge ſiden
forwādlet foꝛ andre māge ſtray aff the helli-
ge apoſtele/ nar wij læſe aldrig nogē vare vd
kaarit mz laader foꝛ mathias war

¶ Mē at wij icke læſe ceremonier vare brw
gede i mathie wielſe ſom i pauli oc barnabe/
mene hellige mēd ware giordt/ at thꝰ helliād
var icke end tha kōmen obēbarlige blātt the
hellige apoſtelæ/ ther ſiden lerdæ them hweſſ
ceremonier the brwge ſcwlde i alle ſacramēt
Forti/ chriſtus ſom ſagt er/ ſchickede och ind-
ſetthæ ſacramenthen/ men theris ceremonier
oc ſantzwn lood han bliffwe och biidhæ eff-
ther then helliandz wnderwiiſning.

¶ Thet femtinde Artichell.

Alle Rhomere Bisper/ som wij kalle pa-ffwer/ haffwe waridt siden the helli-ge apostele ere aff gangne Antichrister I thet the ere christi modstandere/ mett ler-dom oc sckrømptery.

¶ Predicanternis Swar.

Her kan well ware mere sanden iblant end i sielffwe tro/ endog wij haffwe icke swo predicket eller lerdt. Wij hol-de ingen Paffwer eller Bisper for Antichri-ster/ uden them som enchten aff kirckelogen/ egen sckrifft/ wiss krønicke/ eller noget an-det sandt witherligt witnisbyrd/ bewisis at haffwe lerdt/ eller oc lere emod Christū och Cristi lerdom som i oc eders lige nw paa thē-ne dag gøre.

¶ Prelaternis Geenswar.

Men twert emod/ thet scal suo snart findis at same artichell bestwter meer wildfarilse oc løgen end i sielffwe tro oc aff wide. Forti som sanctus Cy-

priantus martir sckriffwer till sctm Corneliũ som tha war Bisp oc Paffwæ i Rom/ och siger swo Udaff ingen ting er ketterij oc split meer oprwndet end ther vdaff/ at ther icke lydis gwdz prest/ och icke tenkis att een prest bør at ware dõmeræ paa Christi wegne i thñ hellige kirckæ.

¶ Forthi then som forsmaar/oc foragter thñ Rhomere. Bisp/oc agter hannũ/icke i sancti Petri stæd at ware Christi stadholderæ oc then menige christen kirckis forstanderæ hoess hwilcken som er then hellige kirckis alsõstørste magt/som Christus loffwede sctõ Petro Mat 16
hoess Matheũ/oc antwordede hãnũ hoess Joãnem effter syn opstandilsæ/oc ther offwer Joan 21
forsmaar then hellige kircke/som er sandhetz pyleræ oc fasthedt/oc forti een grwnd oc eet fundament till all wor tro oc gwdelighet/hã kan icke andet end falde enchten stackett eller langtt vdi møgen wildfarilsæ/wlydilsæ/och ketherij.

¶ Thet i fremdelis sware(som i pleyæ/ andet obenbare sigendis blandt edert selsckaff/ oc andet becklagendis for dõmeræ) at i haffue aldrig sagt at alle Paffwer haffwe waridt Antichrister siden the hellige apostele ere affgangne/ vden allene them/ther i kwnne let-

ddi.

telighe bewiisa baade aff theris egen kircke-
low/ gamble krønicker/ oc anden swodā sckri-
ft/ at the haffwe lerdt oc end nw lera andett
end thet som er eensindigt mz christi lerdom.

¶ Wer formane wij eder i spodtsche klaffera
som haffue lack met alle/ at i oss beschede klar
lige/ hwore thett swar er bestandigt/ mz thz
i sware till then første artichell och sigha/ att
wor kircke far altiid wild. Far hwn oc altiid
wild/ hwij ere the icke alle antichrister? Wij be
kende then Romere kircke for hoffwet oc mo-
der/ ther som hwn forte far altiid wild hwar
fore sige i nw/ at sōme blandt the Romere bis
per ware antichrister/ forti the lerde thet som
icke er eensindigt met christi euāgelio Er thet
oc swo ringe een ting at bewiisa nogre Pa
ffwer at haffwe waridt antichrister/ oc nogra
at nw ware/ tha fører eder bewiissning till-
stede/ paa thet wij wide kwnne hwar til wij
scwlle sware.

¶ Mē nar i inwa sige hwad eder løster/ tha
pleya i met swodane storagtige løgner/ att
forføre simpill almwge fra sind oc samwittig
het/ som er dog swo dyra købt aff wor herre
Jesu christo Oc nar i møget sige oc dog inthz
bewiisa/ oc wij sige twert emod met then gāt

sche christen kircke/ oc haffwe ther offwer mã
ge hwnderde aars lawheffdt/ hwez weed tha
icke then part som meest scall staa till troende
Uij wide well hwess wmage eder fennickedre
gere Morten Luther giorde sig vdi een bog
till at forswware thet brandwold han giordhæ
paa kirckelogen/ men at thet war een løss hã
dell/ haffwe nw mange lerde mend giffuet all
werden till kende.

¶ Thet welæ wij nw sige/ oc er paa thennæ
tiid nog sagt/ paa thet wij scwlle icke nw ta-
læ om the Paffwer som effter the hellige A-
postelæ ware Christi martires/ oc drabelighe
mend aff hellighet/ lerdom/ iertegen/ at ingẽ
Rhomeræ Bisp/ i hworedhan hauer v liiff
och leffnett (then stwnd han er Rhomere bisp
hwilckett han altiid er swo lenghæ han bli-
ffwer trofast och trofest) kan noghen tiid fa-
ræ wild vdi the støcker som eræ troen och chri
stendoms salighett anrørendis. Och besyn-
derlighæ vdi the støcker som han beschedher
mett doms rætt aff syn Paffwelig macht och
befaling. Oc serdhelis for thett løffthe som
Christus han giordhæ sancto Petro och sag
dhæ/ att helffwedhis poerthæ schwldhæ ickæ Mat 16
wordhæ then hellighæ kirckæ megtighe.

Luc 22 ¶ Och framdelis for then krafftige bøn som Christus bad syn fader for sancti Petri tro/ at hwn scwlde icke forgaa/ hwat fore thē hel lige Christi martir Cyprianus/ icke befrøcte de at rwndelige tilstaa/ hware at ingen falsck tro kan nogen tiid faa indgang met thū Romera kircke. Oc then aarefwlde doctor Hieronimus sckriffwer oc swo/ att inthe kettery er nogen tiid først vdsprwnget i Rom.

¶ Ther som wy forti fara wild/ att wy era anhengendis then Romera kircke/ hwedhen wy haffwe alt thett kwndschaff som wy och wore foreldra nogen tiid giordtt haffwe mett Gwd/ tha wela wy altiid gerna fara wild/ mar wy wdi henne agta icke andet at effther følge end een retsindig salighetz tro oc lerdō Er hwn besmdt i noger synd oc gwdz fortørnilse/ tha haffwer hwn syn dommera i hūmelen/ ther hwn scall een tiid staa till retta/ oc tha lide hwess han will hēne icke naadelighe (fordraga.

¶ Then diabelige mand Ambrosius obenbare bekender/ at han i all lerdom will effther-følge then Romera kircke for een mesterindhe Oc Hieronimus siger swo/ hwo som er Petri sæde anhengendis/ han hør mig till. Och till Damasum paffwe schriffwer han suo. At

begere at bedris oc wnder wisis aff tig som haffwer och holder petri baade sæde oc troo. Naar wij forti efterfølge swodane gwdz helgen/ tha forhaabis oss at wij ere icke forti euangelio modstandighe om wij ere Rhomere kirckis tro oc lerdom fylachtighe.

¶ Then sextinde Artickell.

Oc forthi ere alle bisper oc prester/ som aff them ere wiigde oc schickede/ icke gwdz sande prester/ men papister.

¶ Predicanternis Swar.

Thet maa ware her om som thet kan ware/ men wij kende dog icke thn artichell for wor lerdhom/ endog then størsta hob aff them bekende thet sielff met obenbare witnisbyrd oc fersche gerninger/ at swo er som i sige. Hwilcke wij och ther fore kalle papister/ att the beware sig meer mett vgwdelige papistische swnd/ end thett som hør eet sandt gwdz preste embede till.

¶ Prelaternis Geenswar.

Og i icke wide hwad helder i
scwlle negtæ eller bekendhæ
thenne artichell/ som i altiid
ere twesindig/ thet er dog e-
der egen lerdom/ som wij kũ-
ne eder wnder øgnæ bewiisæ/
aff edre egnæ ord. Udi then xiij. oc xiiij. ar-
tichell haffwe i sagt/ at retsindige Christi pre
ster/ mwæ theris prestæ embede icke brwgæ/
wden the kallis aff meenighetz samtøcke. Mẽ
alle vore prester ere aff bisper vigde oc tilsette
oc ey een tilschickedt oc giordt aff noger mee-
nighet. Nar i siwnis forti at bekẽde nogre aff
them for. Christi retsindighe prester/ som ere
consecrerede effter then Rhomeræ seed/ ther i
daglige gøre nar i anãme wdi edert samfund
wore forløbne prester vden nogen menighetz
stadfestæ oc wdkaaring paa thet ny. Hwadt
kwnne wij tha andhet mercke aff edher/ end
een løss handell oc stoer wstadighet/ oc forthi
icke widhæ hwar om wij holde schwlle/ eller
nar wij haffwe eder fatt/ att i schifsthæ swo
tutt farffwæ.

¶ Men nar i framdelis sige at een stor part
aff the Romeræ prester thz sielffue bewiisæ mz
obenbare handell/ at the ere icke sande Jesu
Christi prester/ haffue i ther mz suodã menig
att the haffue icke een retsindig preste magtt/

tha sige wij ther ney till i alle mode/ nar suo-
dan mening er eet gāmelt oc forgifftigt Wal
densorū Wichleuicorū oc Hussitanorū kettery/
som lerde/ at presters ondschaff forspilder alle
sacramēters krafft/ oc sagde forti all theris tie
niste at ware wnøttig och wfrwchtsomelig.

¶ Mē endog at i vdi māge andre støcke ler
dom (som ere wchristelige) ere mz thē eensin
dige/ i falde dog fra thē i thette støcke effter
een gāmill ketterx seed/ nar the icke gerne for
dragis lenge i alting. J kwnne icke helder thz
well gøre/ siden thetthe ord er eder falder aff
mwnden/ at alle døbte mēnischer aff begghe
køn ere prester aff all preste magt/ at nogē be
geter theris tieniste mz prestedøms brug. Mz
wele i thz ware sagt i suodā mening/ at mā
gē gøre icke theris embede fyllist mz lerdō och
erligt leffnet/ som er forwden hoffwet last och
brøst/ tha bekende wij thz mz stor sorg oc met
ynck/ att ware (desz war) for møget sandtt.
Oc at thēne storm oc bwlder som nw platzer
oc møder al verden/ oc forstører alt thett som
gud tilhør. Er ther aff kōmen

¶ Eder fennickedregere Morthē Luther er
icke betroet i thēne tiid mod suo gāmil een lau
hessō for christēdōmen haffuer paa tro oc lerdō
ferdelis i kettery sō varefor māge hūdrede aar

swo tiit oc offte fordømde aff allegwdz hel
gen/hwercken aff noger merckelig dygd som
hā̄n wmfylger/ eller drabelig lerdom oc for-
standt/ther icke end nw er hoess hā̄nwm be-
swndett/men mange presters vanwittighett
oc syndige oc onde leffnet haffwe thett giordt
att han er betroedt hoess mange. Oc endog
at the enchten staa eller falde for theris egen
(herte.

¶ Thet haffwer tha waridt eder størsta kōst
som i haffwe bewiist mett thenne ny handell
at i kwnne(sompt met sandhet/oc sompt mz
løgen)beklaffe christendoms prester/then me
nige mand till eet gott behaff/som aff eet na
twrligt oc gāmilt had/gerne haffwer lyde oc
lack met gwdz prester. Men klerckerides end
schaff kan tha icke formilde ketteriis sag Oc
ydermera/een sand klage offwer presters ond
schaff/kan hwercken gøre kirckins tro till lø-
gen/eller kettherij till sandhet.

¶ Ther maa ware slagbrande till/men wee
worde then soz thīm legger eller haffwer lagt
hwad heller the ere blant presther eller leeg-
mend. Men thet ware tha got at i øgēschal-
cke och sckrømptera wdtoge først een bielcka
aff edert eget øge/oc siden motte i see nøye til
at wdtage the grand som findis vdi edre bis

dris ögne. Paa thet fiista besswære i swo/ hwilcke wij (Papister) och ther som kalle Papister/ at the meer beware sig met vgudelige Rhomere bispers fwnd (som begynthe at kallis Passwer) ther eder poett haffwer glosseridt then dansche met/ som i lade först vd gaa. J schwlle tha wide/ at i hwore wij kallis Papister aff edre spodiske mwnde/ wij blues tha thet naffn ingelwnde/ nar wij thz wide at hwo som helst icke agter hānum ther er Christi stadtholdere her paa iorden for syn fader/ tha kan then hellige kircke ingelwndhe ware hanss moder.

¶ Icke er heller Passwe naffn swo nyt/ at thet er paafwndet i gaar eller anden dags gaar/ som eder poett tencker oc meen/ nar thz offte findis hoess Hieronimū/ Cyprianū/ och andre gamble lerefedre. Icke er heller the Romere bispers (ther same eder poett aff stoer wēmilse kaller Romanēses) sætt oc schick swo saare vgwdelige som i wele sighe.

¶ Thet i framdelis sighe at wore prester ere swo hart anhengidis paffwens sæt oc schick at the inthet beware sig met theris retta p̄este embede/ som Christi prestedōme tilhør/ er eet sandt klafferij/ hwar mett i ladhe eder altid

ſaare bemercke. Hwem er then ſom icke veed
at Paffwens ſætt oc ſchick haffue icke meer
magt end them giffwis aff then hellige ſckri-
fft: Oc forthi agtæ wij them hwercken meer
eller myndræ / end ſom the agtis hoeſſ gwd aff
then helliandz obenbarilſæ.

¶ Ere the forti enchten eenſindige eller ret-
ſindige met gwdz bwd / oc kwnne them forde
oc formeræ / framdrage dygd oc fromhet / och
forhindre ſynd oc wdygd / tha anāme wij thm̄
met tucht oc eræ / widendis at ſwodane ſchick
ere icke optenckthe aff kød och blod / men aff
gwdz naade oc indſtickwd / ther han giffwer
ſynæ lēmyr oc wdwolde wenner till gode / Mē
hweſſ theſſe wilkaar findis icke ther hoeſſ /
tha widæ wij oc ſuo bode aff ſckrifft oc ſckiel
at the ſcwlle wigæ for gwdz low och bwdt

¶ Men wij kwnne tha icke aldelis widhæ
hwad i meenæ met eet gwdz preſte embedhæ
Wij haffwe tilforn emod then trettende arti-
ckell efftir ſancti Pauli mening ſwo lerdt /
at preſtens encke oc ypperſte embede er / at o-
ffre gaffwer oc offer for ſynder / thet icke for-
ſømis aff wore preſter / nar the daglige off-
re amindelige i thz hellige meſſe embede. At
predicke gwdz ord / thet er icke preſtens encke

oc syndelige embede/ som eder mesther Luter will sige/ ther negter then at ware prest som icke predicker gwdz ord. Først forti/ att then som er wiigd till prest i hwore lerdtt han er/ maa dog icke tiltage siig predicke embede/ w den han ther till lowlige kallis oc schickis

¶ Thet som Paulus giffwer till kende huar han swo siger. The prester som ere gode forstandere/ scwlle haffwe dwbill hedr oc ere/ oc the offuer altt som arbeyde i predicken oc lerdom. Giffwer icke Paulus her klarlighe till kende/ at vdi hanss tiid ware oc swo nogre prester som icke predickede (forti thē naade giffwis icke alle) men ellers tiente menigheden met sacracrament/ messe embede/ bøner/ oc anden gwdz tieniste. i Timo 5

¶ Eusebius oc suo sckriffwer vdi syn historia/ at i then førsthe christen kircke/ tha war messe embede befalet gudelige oc eenfoldighe prester at the sculde bede oc offre/ mē predicke embedet thē for ware the wiisiste oc mest i sckrifft oc lerdō forfarne Hist Ecclesi ca 10

¶ Udi thesse twēne siiste article gøre i icke andet end hoffuere oc praale mz edre euāgelische smycke/ mett klafferij/ spot oc sckiētzord/ har met i altiid i som edre forfædre alle gamble kettere gerne pladtzere Rhomere kircke

som haffwe altiid mandelig mett stöer seyer/ bestridt/ beströmet/ oc offwerwundet alle ketterij. Men i gøre thet icke lenger end gwd (will.

¶ Icke kwnne i eder heller aff thenne artichell berømme ligerwiis som han ware edert paa fwnd. Forti thenne wildfarilse om thet euangelische prestedøme/ oc beføris i nest forschreffne fem article/ er eet gamelt kettherij. Først alle theris som negte prestæ wyelsæ at waræ eet sacrament/ thet næst Cataphrygum/ Pepuzianorum/ oc Quintianorum.

¶ Then syttende Artichell.

Alle prester bør at ware giffte/ oc naar theris hwstrw affganher/ tha mwe the giffte siig igen om them løsther.

¶ Predicanternis Swar.

Then første part aff thenne artichell/ kende wij plat icke for vor lerdom/ thi wij wide iw well aff gwdz naade at æchteskaff er friit i thet ny testament for huer mand at giffte sig/ eller at leffwe eenig/ eff-

ther som gwd begaffwer hwer/ som sancthæ
Powell siger i Corī vij. Oc Christus Matth
xix Men then anden part holde wij at ware
effther thi/ then er icke skrifften emod. Och
skrifften ey gør skilsmøsse mellom prester oc
andre mend i then maade.

¶ Prelaternis Genswar.

Orthi at thette støcke lerdom
om prestegifftæ schall wiideli
ge nog beschedis/ i then wn-
derschede som schall forklaræ
oc bewiisæ wor christen troes
bekendilsæ/ tha schwlle i eder
ther fornode eet børligt swar/ mett the wil-
kaar som ther tilhøre. Icke holde wij eder hel
ler alle swo daarlige/ at i haffwe lerdt then
førstæ part i aff forsckreffne artichell/ dog att
thet er swo forstandet aff mange blandt then
meenige mand/ som offte møget andet hører
end ther nogen tiid sigis. Oc thet sckeer for-
thi/ at wforstandige predicanter/ ieke met for
klaring besckede the støcke lerdom som haffue
twēne meeninger/ thet ther somme kwnne ic-
ke gøre aff groffhedt/ oc somme wele icke aff
homod oc dwlhet. Mange findis oc swo for
aff forbiistring thet icke besinde. Thet scal be-

wiſis vdi wor chriſtelige troes bekendilſæ/ att kyſchetz løffthe ere giorde i thn̄ hellige kirckæ fra begyndilſen/ oc motte aldrig brydis aff noger qwinde eller mand/ vden hoffwett laſt oc meen.

¶ Framdelis ſcall bewiiſis/ at ſiden the helige apoſtelæ ere affgāgne/ tha giffte ſig aldrig nogen wgifft preſt/ wden hweſſ ketterlige ſamfwnd haffwe giordt till tratz oc hoffmod/ ſom ſckeer i thenne tiid. J førſte chriſtē kircke oc lang tiid effter/ haffde the well ſwodan ſeed/ at erlige giffte mend ſom haffde theris førſte huſtrw/ oc ware aff lerdom oc andre gode wilkaar dwelige mend vdkaaredis till preſtæ embede.

¶ Thz haffwe kirckins forſtanderæ forbwdete oc formeent/ oc icke andett i thn̄e echteſckaffs handell. Oc nar thette oc andet meer anrørēdis thette ſtycke lerdom/ ſcall beſchedis mett grātſche/ tha ſcwlle i ther hentæ eet hørligt oc hørligt ſwar ſom ſagt er.

¶ Then attende Artichell.

OC forti er p̄reſternis kyſchet dieffwils paafwndt/ till att tyrannæ Biſpernis

gerighedtt och fordell.

¶ Predicanternis Swar.

Uilcke prester gud giffuer gaffuen att the kūne leffue ret kyscke vdi eet erligt leffnet/ theris gaffwe er thm̄ gerne vndt/ oc thz er thm̄ raadeligt at the bruge thn̄ gudz gaffue mz tacknēmelighett Men the prester soz lade theris samwittighz beknøtte oc beplichte/ till nød oc vuillig kyschett/ aff mēnischens low oc lerdom/ theris kyskhedt er een wduelig dieffuels kyskhedt/ effter sodā dieffuels low oc lerdom/ som Sancte pouels ordt lyde klarlige i timo iiij Oc hwad then same wkyske kyskhedt/ er bisperne till fordell thett er witerligt nock.

¶ Prelaternis Geenswar.

Oortiat thette suar/ er thett næsthe forsckreffne anrørendis/ tha skall thz oc suo haffue gensuar paa thz sted tilforne sagt er oc børlig nog Thz som i indføre aff sctī pauli breff haffue i vrāgelige bruget Icke ere i oc først mester x till theirix tre. t̄hx. Forthi thett er een gammell wildfarilse Iouiniani oc sameledis

Vigilantij kyschetz oc reenhetz obenbare fiender/ ther swo møgen ere giffwe echteskaff/ at kyschet plat forglømis.

¶ Ther sanctus Hieronimus haffwer dog til bage dreffwet for xi. hwndrede aar/ swo lenge hwn er siden opwecht aff Joanne Uichleff. Men i dog offwergaa edre mestere ther wdi at (som Augustinus siger) Jouinianus alsomeniste bedrog kloster iomffrwer till at giffthe sig/ som snarlige wendis oc røris for allehande lerdoms wæder. At bedrage prester/ künne han icke bekõme. Oc dog at han raadde alle till echteskaff oc forachtede kyschet/ han wilde tha icke sielff giffta sig/ paa thet han schwlde icke beswaris met echtescaffs kwmmer/ wledighet/ mødhe och wmaghe.

¶ Men eder fennickedrægere Morthen Luther met syn swermere hob/ haffwer offuerwundet Jouinianum i baade the støcker/ forthi/ han haffwer icke alsomeniste tilschyndet andre at giffte sig mod christendoms gamble sedwane/ men oc swo mod theris eghz løffthe oc forplichtilse. Oc ther till met haffwer han sielff giffi sig met een nwnne/ christendõmen till hoffmod oc tratz/ at han schwlde wære i amyndelse nar Jouinianus vare forgætt.

¶ Ther som giffter maal kunne forhindre all urenighet oc legoms wkyschet / tha vare ther got at wij ware alle giffthe. Men nw er thett befrøchtendis at somme folckis eect theschaff ere icke møgz reenere end mãge fel kio bolerẽ. Oc then brøde findis tha hwerckẽ vti echteschaff / eller kyschetz løffthe / men hoess them som hwerckedt aff the twenne ting christelighe oc rettelige brwge Men som sagt er / thette scall paa een anden stad beschedis baade eder for eet borligt geensuar / oc andre retsindige folck for en christelig vnderwisnig

¶ Then nittende Artichell.

MEssen er icke noget offer / os for di haffwer thet ny testament icke noghets siwnligt offer.

¶ Predicanternis Swar.

Sandt er thett i hwar ildha thett er hørdt. Messen er inthet offer / men hū er som Christus sielff kaller hēne Luce xxij. een hwgkōmilse oc amyndilse till thz dyra offer som han offrede syn fader paa korss

set for alle wore synder. At wij oc i same maa
de scwlle offra wore legõme met kødelig be-
gering oc syndelig tilbørlighet/ Ro xij. Och
endog thet offer siwnis icke altiid nar thett
offris/ dog siwnis thett paa efftterkõmen nar
thet er bleffwet offridt/ hwore møget wij ha
ffwe affført then gamble Adam/ oc iført offt
igen wor herra Jesum Christum.

¶ Prelaternis Gensvar.

Ti andre ketterij haffwe i del
achtighet met andre gambla
kettera/ och ere forti/ theris
efftterfylgera. Men i thetta
ena stycke offwergaa i them
alle. Forti/ siden christendom-
men er begyndt/ tha war al-
drig messen negtet at ware eet offer/ før end
aff eder fenickedregera Morthen Lwther och
hans tilhengera fordømde kettera met hanũ.
Men nar thette støcke lerdom er ett aff the
størske som i bedrage fleest met/ oc wij haffue
vdi wor christelige troes bekendilsa een besyn
derlige artichell om messen oc messins offer/
tha scwlle wij vdi same artichels wnderische
de oc bewiissning/ wida eder eet børligt suar
oc christeligt/ thet snariste persen kã trycka.

Forthi thet ligger alt reede/ dog eder bewiiss-
ning er swo swag mod then meenige christen
kirckis tro oc lerdom/ at hwn felder sig sielff/
hwar som end ingen swarede till hēne.

¶ Then tiwginde Artichell.

OC forti göre the prester som holde me-
ssa effter then Rhomera seed een for-
bandet gerning/ syndha dödelige/ op
wecke gwdz wreda/ oc paa thet ny korsfesta
Jesum Christum gwdz søn.

¶ Predicanternis Swar.

SAndelige thenne artichell bestaa wtj
alle sine pwnchta/ effter som then Ro
mera seed oc then messa sig nw ha-
ffwer/ forti the offre oc betale paa ny for men
nisckins synder/ liga som Christus ware end
nw wkorsfest/ eller haffde icke betalet aldelis
oc fwldkömelige for alle synder/ hwilcket hā
dog haffwer giordt/ som apostelen krafftheli-
lig bewiiser Hebre x. Oc Christus sielff vdi
syn dødz stwnd war bekendt ther han sagde
Joā xix. Consumatū est.

¶ Ther for/ maa nw hwer betendke met sig
hwo noget tencke kan/ hwad synd/ gudz wre
dæ oc forbandilse thz kan ware/ at agte gwdz
søns død swo ringæ/ oc wele nw gøre andre
offer oc gerniger till syndz forladilse/ forw-
den anden wærdelighett som then messæ hwn
haffwer i sig.

¶ Prelaternis Geenswar.

Er gøre i platt inthett andete
end liwge oc skriendæ/ oc thet
gøre i enchten aff ondschaff el-
lee aff stor oc groff wforstan-
dighet. Oc forti nar i bekendæ
thenne gantsche artichell vdi
alle syne pwnchtæ (som i sige) tha giffwe i oc
swo till kendhe vdaff hwad forstandett i ere
sckriffteklaage/ hwat aff i ladæ eder nogett ty-
cke. Oc forti at i besynderlige swo sige/ effter
som then Rhomeræ seed/ oc then messæ sig ha-
ffwer nw/ tha wele wij offwerweyæ hwadt i
klafferæ oc lackeræ meest ancke paa messen/
oc i hwess maadæ then Rhomere kirckæ myss-
brwger messen.

¶ Swo lyder eder meening. Nar wij efftherf-
ølghe then Rhomeræ seed/ tha offræ wij paa

thett ny for mēnisckins synder/ ligerwiis som Christus end nw ware wkorsfest/ eller haffde icke betalet aldelis oc fwldkōmelige for alle synder/ emod Christi witnisbyrd oc sancti Pauli obenbare lerdom till the Hebreer. Har i icke anderledis forstaa enchten scrifft eller kirkenis brwg i messa oc anden christēdoms andelighe handhell/ . Hwar fore ære i swo dierffwe oc modige till at dømæ paa alting/ effter thi i ere swo møget wanwittighe.

¶ Hwem haffwer nogen tiid sagt/ at wij offre Christum paa thet ny/ for en ny syndebod oc betaling? Eller wide i icke/ at messens offer er thet same offer som een tiid offret var paa korssit? Endog at thet dagligæ offer for presten gør i messen er vdaff andre slag wilkaar end thet som Christus een tiid giordhe paa korsset Met hwilket Christus offrede sig en tiid gwd fader siwnlige vdi syn egen mandoms natwr oc sckabning/ oc vdi eet pynachteligt oc dødelige legōme/ thet han met en frij willie gaff sig i døden paa korsens træ for al werdsins syndher.

¶ Mē i thet messelige offer/ offris han gwd fader aff syn brwd then hellige kircke aff syn brwdegoms egen befaling oc bwd/ wsiwnli-

ge oc wnder eet fremmett fantzwn/ thet er/ vdi brødz oc wyns lignilse/ vdi eet ære∫ wlt legōme/ wpmachteligt oc wøødeligt. Oc forti offris han icke till døde/ men thet første offer till een amyndelig begang/ wdaff hwilket thet haffwer baade macht oc krafft/ hwar fore thette offer kaldis aandeligt oc sacramentheligt/ oc thet første legomligt oc schynbarligt.

Joan 19 ¶ Nw ther Christus sagde i syn dødz tiid. Thet er fwldkōmet/ oc Paulus till the Hebreer Han haffwer met ett offer/ fwldkōmett
Heb 10
alle them till ewig tiid som schwlle helligho gøris/ tha haffwe the inghelwnde modsagtt kirckins daglige messe offer/ som er thet andre offers amindelige begang//oc er thz same oc icke noget andet nytt offer. Thet beswiger oc bedrager eder/ at then sckrifft som tall om thet legomlige oc schynbarlige offer/ wele i wrire oc brwge emod thet aandelige offer/som i pleye alting forwden beschede at forbistre oc menge. Forti Christus aff sig sielff er offritt mett døden een tiid gwd fadher.

¶ Men then same Christus offris dog daglige gwd fader wdi messen aandelige i sacramente wiiss/ hwar fore i frøchte oc rædis som inghen redtzle giordis behoff/ nar i predicke

hanwm at korſfeſtis paa thet ny om han off-
ris igen. J fare ſckynbarlige wild att i hwer
cken forſtaa ſckrifft eller chriſtendoms aandeli
ge handell. Forti ligerwiis ſom Christus dre-
ptis icke then tiid han war ſigwlige offrett
i thz gamble teſtament/ ſwo drebis han icke
heller nw/ nar han ſacramentelige offris vdi
thet ny teſtament/ nar han er ſwo opſtanden Ro 6
aff døde at han icke meer døer/ at døden ſchal
icke meer worde hãnwm megtig.

¶ Men nar i framdelis ſwo ſige. At wij eff-
terfølgendis then Rhomere ſeed betale paa
thet ny for mẽniſckins ſynder/ ligerwiis ſom
Christus endnw vare wkorſfeſt eller haffde icke
betalet aldelis oc fwldkõmelige for alle ſyn-
der/ thet er hart at handle mod them: for liw
ghe aff tratz oc oc fortraadenhedt/ wij wide
well (arme mend) hwore Christi offer paa
korſſett war ſwo kraftigtt oc fwldkõmeligtt
at inthe andet offer giøris nogen tiid behoff.
De forti ſom ſagt er/ tha offre wi wdi meſ-
ſen icke noget andet offer/ men thet ſame ſoz
Christus offrede paa korſſedt/ ther for een an
den ſag ſckyld/ haffwer dog eet andet fantzũ
och wilckaar vdi krafftt oc werdſckyld/ dog
ſwo att meſſens offer haffwer delachteligh
ſyn krafftt aff korſſens offer/ och er forti ſwo

got som een deell aff same offer. Forti korsens offer haffwer een ewig wendelig oc wbegribelig forschylding/ men messens offer/ tymelig och endhelig.

¶ Thet som Christus forschylthe ther han offrede sig sielff paa korssett/ mett een wsigelig oc wmaadelig fwldsomhet/ thet sckiffes endelige/ oc som wij kwnne sige i stycke tall i messens offer. Forti/ ligerwiis som Christi pynis kraff partelige deeldis blandt iødernæ i offer som figwrlige betegnede Christum och christi offer/ swo scheer thet nw mett messens christæ offer/ wdi hwilcket korssens offer partelige deelis blandt christet folck/ hwilcket korsins offer som wnder all low oc i alle tidher/ haffwer aff sig sielff waritt fyllist/ mett alle fwldkommelighetz wilcaar/ for all werdsens (synder

¶ Then bewiisning forti som i føre off wnder øgen/ at thet enistæ offer som Christus offrede paa korsset giorde een tiid krafftelige fyllist for all werdsins synder/ er icke meer mod messens offer/ end emod andre sacramentt/ dygder oc gode gerninger. Forti/ ligherwiis som then wendelighe oc wmaadelighe krafft ther korsins offer haffwer met sig/ deelis mett off oc i blandt off formedels sacrament/ dyg=

der/ oc gode gerninger/ swo scheer thz oc swo met messens offer.

Nar Christus er død for alle till eet fwldsomt wederlaw paa dødzens wegne/ som haffwer een ewig oc wendelig krafft ther dog icke re cker till alle/ icke aff syn wfwldkõmelighz mē aff theris wbeqwemhet som icke worde salig oc delagtige aff samme offer/ nar thet scall icke recke till flere end them som ther till gøre syt flijdt/ met hørlige oc tilschickede wilkaar at the kwnne bliffwe delagtige aff same offer. Oc forti ligerwiis som andet sacrament dygder oc gode gerninger ere aff nød/ oc giø ris behoff till mēnisckins salighet/ Christi offer oc pyna ther met wforagten/ swo offris han oc sacramentelige dagllighe i messen for mēnisckins synder/ korsins offer ther met i alle maade wforagtet/ nar thett icke andett er end een amindelig begang oc feunaning till gwd fader/ at wij schwlle werde delagtighe aff thet stora offer som war giordt paa korset /ther alting giffwer krafft oc macht/ oc huess dwelighet oc behaffwelighet som kan nogen tiid ware taclnēmelig for gwd. Oc forthi er thet løgen oc klafferij nar i sige them som sige messa synde dødelige oc gøre een forbānet gerning/ forti the agte icke ther mett at bøde

met thet wedder law som gør fyllist/ men at worde delagtighe aff Christi krafftighe beod ther them er fyllist i alle maade.

¶ Icke haffwe heller wore messer mett sig nogen wgwdelighet/ eller wbørlighet som i sighe/ ther i haffde icke forladtt att omtale hwar hwn haffde warit bestandig met skiel oc redelig bewissning. Men nar ether ingē ting blwgis/ tha pleya i atbedrage simpel almwge met swodane storagtige løgner/ huar til brwgis aff mēniscKins salighetz obenbare fiænde som er dieffuelin/ huess lemyr / i ere nar hand will saa bergiffue mēnisken fra thēn hellige messe/ oc hēnis fruct/. Formedels hine bøde wij framfarne/ oc bewaaris mod tillkomende synder. Formedels hinde oc wdi hēne tacke wij gudt for syne gamble welgerniger/ oc anamme ny oc flere. Formedels hēne Frelsis wij fra mōghē fare/ baade till liff oc siell. Formedels hēne anamme wij naade i tēne werden/ oc mett tiiden glede oc salighedt.

¶ Och formedels hin ne delis. Christi døtz oc pynis werdskildt bode mett leffuendis oc døde. Swo er hwn oss fordi nøttig i māge maade/ fordi hwn besłutter sacramentelige Jesū Christū/ som war offřrdt gudt fader paa

korsedt/ther er fordi gudt tacknēmelig oc kraftig till alting som mēnischin kand kōme till gode och gassñ naade och salighedt. Och fordi findis ther inghñ brøst i wor messe ther i kwnne sømelige straffe. Men ther som i wille føre i rette eder messys fantzwn/ ther i haffue i wittenberg allene nysindwm forwandlett och giortt omkring/ tha ville wij hēne rāsage om hwn vore bædre. Och nar wij gaffue nw swaridt till edre swencke/ tha schulde wij paa thet te stedt bewiise att messen er eett offyr/ men som sagt er/ thz scal giøris i wor christen troes bekiendilsa/ mett gudtz hielp swo bestandelige/ att thz scall giøra fyllist huer christen och retsindige læsere/ huar i findis aff thz slag tha bliffuer thet eder rettha lycka.

Then xxi artichell.

Essen gāffner inghen / for wden them alleniste som anāmer sacramenthz/ icke the leffuendis endt sye the døde.

Predicanternis Swar.

Thenne artichel weder kende/ wi oc ffor wor leidom/ thi Christi ordt recke icke lenghe/ endt til them som bliffwe del actighe i sacramentett Saa titt) sigher han hoess Sancte powill i Corinthiorū xi som i dric ke/ tha giører thet i myn hwkomilsæ.

Prelaternis genswar.

I haffwe nw saa lenghe bedrøff wet oc drept the som leffwen dis era/ att i welæ the døde ickæ heller spare/ dog thet er hwerkin christeligt eller man eligt att krigre mett the døde Men nar thet er eder forsat/ att i willæ inghen spare/ ey heller the helgen som regnere mett gwdt/ tha bwrde eder icke heller att gaa thette stycke forbi/ thet oc saa fólgher aff then anden arti chel wdi hwilken i negte messen att ware ett offir Men wi welæ tha høre then bewisning i føræ i rettæ ther om att messen gaffwer ing
Luce 22 hen wden then som sacramenthet/ anammer
1 Cori 11 Saa titt som i dricke) siiger Pawlus oc Lw cas) tha giører thett i myn hwgkomelsæ hes

bedragis i aff wanwittighett/fordi i icke beschede wdi messen desse twēne ting/ sacrament oc offir/ agtis messen fordi wdi sacramentwiss tha gaffwer hwn han wm allene som sacramentet/ anammer/ fordi thet er sielens aandelige spitsnīg/ ther then allene bekōmer som æder oc anāmer Men agtis hwn for ett offir tha bekōmer hwn icke alsomenista/ then som offrer/ men alle them som offrer fore Och fordi att the hellige apostele anāmede i christi natwordt/ christi legōme allene i sacramēte wiss tha bekom then anāmilse allene thitt Mē nar Christus paa sāme tidt war oc saa offrindis seg sielff wdi brødtz oc winss lignissse ther han klarlige mett beschede hoess hwer partt aff sacramenthett gaff till kiende mett syne egne ordt Saa sagde han om brødet.

¶ Thette er mitt legōme som giffwis for eder / om kalkin saa/ her er kalkin thz ny testament/ wdi mitt blodt/ som for eder scal wd giffwis Oc fordi att christi offir som tha bewnder brødt oc win oc siden bleff fuldkōmet wdi hans mandomelige legōme/ war frwct somelige offridt for manghe oc gaffnede forthi manghe dog thett war aff synd eghen magt oc krafftt dweligtt for alle menischer

framfar

ne/ naar werindis/ och kome schullindis/ for le-
ffuende oc døde/ oc besiutte de een wendelig
och wnaadelig kraffteghedt/ till att affwende
och borttage alt ontt ther oss kwũne schade/
och giffue oss alt thz gode som oss kwũne gaff-
ne oc well bekõme/ som tillforne sagt er.

¶ I sandhedt fordi siiden the hellige apostle-
le oc discipele/ oc theris rette effterkõmere bis-
per oc prester/ sculde bruge oc forfølge thũ ma-
gt/ som the mett bud oc befaling anãmede aff
Christo/ till att consecrere offer oc anãme/ eff-
ter hans eghz exempill oc effterswn/ ther han
sagde till them. Giører thett meg till amyn-
dilse/ tha begynte the att sige messe. Och dog
att Christus i win oc brødtz liignilse anãm-
ett aff them for eett sacrament / bekomme
then allene men naar thett oc swo amyndeli-
ge offredis aff them gudt fader/ tha gãff-
nede thett them icke allene men alle andre le-
ffuendis oc døde/ paa hueß wegne the forma-
nede gudt fader/ att the motte worde deelagcti-
ige aff Jesu Christi dødtz oc pynis forschyld-
(ing

¶ Och fordi ligerwiß som desse trẽne ting/
Vyelse/ offer/ oc anãmilse vdi Christi natuordt
wore atskilde/ swo ere the oc swo atskilige

ting vdi messen sem presten siger. Fordi vdi
messen/ tha consecrerer oc wyer han først sa-
cramenthz/ ther næst offrer han baade for thē
menige Christen kircke/ oc them besynderlige
/ som han vill oc bør serdelis att giøre aff me
ssen deelactige/ paa thz siiste anāmer han sa-
cramenthz sig selff till gode. Dog at māge aff
thē som messen børlige høre oc agte/ kūne oc
swo thz sāme sacramentt anāme aandelige
sem presten annamer legomlige.

¶ Huilcket det eder eghē fanickedragere Mo-
rtenluter selff tilstaar/ nar han syger thz off-
te skeer/ att thē sem hører oc seer messen/ han
henter wnderstwndom aff messen meer frucht
ende presthen sem hēne sjger oc holder/
men nar thz scall besynderlige tragteers oc
beschedis i wor Christen troes bekiendelse i
huess maade hwn gaffuer bede leffuendis och
døde tha schulle i therfinde veer mere swar/
ther mett gudz hielp schulle gøre fyldist icke e
der/ men alle Christne besere.

¶ Thē xxv artichell.

Fordi ere alle begengilse/ sielæ messe gudelighedt bøner/ almwsæ/ faste/ oc andræ ting/ som brugis for the aff gangne/ swyg/ oc bedrageri mod legfolck.

¶ Predicanternis Swar.

Thet bestaa wi att thet er een wnøttig tieniste for the døde i saadan maade/ som saadan tieniste nw almyndelig sckeer/ i thene papistiske kircke/ Ja thz er alle begengilser sielenne saligheet oc saadandt meer som wij see sckee for the døde thz fatighe legfolck till eet stort swyg oc bedregerij/ Thi them lockis i w først pēninghe aff pwnghen ther mett oc siden læris the att forlade segt siellff paa saadan samme falsck liid till samme tieniste for sielin effter theris dødt oc thet er att falde fra gudz naade oc giøre seg Christū wnøttig Galatas v.

¶ Prelaternis Giensvar.

Ther som thet schulde off icke falde for langt tha bwrde off widelig att sware till edre ny ewangelische smicker thet er till løghen klafferij/ spot oc sckendzt ordt i nar som helst eder fattis bewiisning aff scrifft oc sckiell tha er løghen/ oc klafferij eder besynderlighe tilflucht/ spott oc skiendzt tale/ eder sterkiste bewisning oc besynderlige emodt then menighe Christen kircke som er dog all sandhetz pylere oc grwndt/ ther for i endt sprecke aff hadt oc hoffmod/ oc kaldhe henne twsinde ganghe thē papistische kircke Hwess amindelig begang fordi som brugis i then hellige kircke/ for affgangne Christhen/ siele er swyg oc bedregerij/ men gwdt loff/ oc ett gwdeligt omhygge for the affgangne

¶ Fordi the gode helghen som for oss effter følgendis then hellige scrifftis mening haffue hafft samme omhygge for Christen affgāgne siele Vore saa drabelige mendt/ aff wisdom hellighed oc retsindighedt/ ther gudt haffuer stadfest oc saa effter theris død mett iertegnē oc wnderlig krafft/ att the haffue offuerwun dett att mystancke anthen/ till swyg eller bedregerij Eller hwar fore kwnne the mett

velte sigis att vare swyg oc bedregerij/ op-
tenckte modt leegfolck. Nar wy see att prester
bisper och thz menige klerckery begere oc la-
de holde for seg selffue/ nar the angaa samme tie
niste oc begang/ som ther holdis for andre lee
gfolck. Wille the endt bedrage andre/ the mũ-
ne icke fordi wele bedrage seg selffue.

¶ Dessigest see wij och saa/ at een stoer pa-
ert/ aff thz gudelige omhygge for Christen sie
le/ som er stigthz i domkircker. Closter/ och
andre wigde oc hellige stæder/ ere stigtede oc
funderede aff kirkins egne forstandere bisper/
prester/ oc prelater/ ther i maa fornemme bode
aff historier oc gāble breff thi kwnne ther wi
der hwerckin were swyg eller bedrægerij nar
the haffde selffue ther offwer warit beswigne
och bedragne.

¶ Oc fordi er thz latter wærtt som eder po-
ett haffuer tilsætt aff siit eghz yderimere endt
i paa dansche lode wdscriffue Oc siiger han
huore wi for saadan tieniste maa see manghe
folck wære beröffuede wdaff gotz oc eiendom
oc ere kōmē till stoer fattigdom oc armodt mē
huem haffuer nogen tiid seett eller hört nogē
mād wære forarmet aff messer oc begengilsē
Nar ther till trengis oc nødis inghen mande

men huer giør effter syn egen frii willie oc eff
ne her anseer gud icke noger mãdtz effue mē
en god willie ther wij formercke i thē fattige Marci 12
widua/som effter christi dom stigis meer att
haffue offrudt i tēpeledt end alle the rige. 2 Corin 8

¶ Fordi som paulus siger Nar willien er
from oc redebon tha er han tackēmelig oc be-
haffwelig for thz han haffuer oc ey for thz for
han icke haffuer Icke er thz heller oncke ligt
som i bedrage affscrompt begrede met ønncke-
lige men bode loffligt oc priiseligt/ att icke al
somenniste simpel folck som i sige mē oc saa lær
de oc witsemēd settæ loffwe ther till att thet
kande thē gaffne effter døden/ besynderlighe
effter then hellige kirckis sindt oc mening som
er/ ath wij schwllæ traa/ ickæ atth wii effter
døden kwnnæ ther mett noget forhwerffwæ
Men hworæ wii bestedæ i liffwæ/ och haff-
wendis biistandt aff naadhæ och kierlighed
kwnnæ thet forhwer ffwæ/ att saadan tieniste
och begang/ maa hielpe oss effter døden aff
hinder oc pynæ som forhaler wor ingang till
gladhæ och salighedt/ for woræ synder wij
giordē oc forsømelsæ wij ere befwndhen wdi
i wor dødtz tiidt att wij haffwe ickæ effter fuld
Christwm och hans exempill som oss bwrdhæ
Nar thett er ickæ nock att settæ loffwæ tillæ,

Christum wden wii holde hanwm oc saa met loffwæ.

¶ Och ther till siwnis fordi Christus att rode oss hwar hand saa siger/ J schulle giøre eder wenner/ aff syndig rigdom/ att nar i haffwe brøst the kwnne eder anāme oc wndfange i the ewige bolige/ Jcke er heller thette kirkis omhygge for ds x m̄nisker/ ther fore digthz oc optaget/ att orckeløsse buge schulle ther mett faa ingang till simpell almwgis/ gotz oc pennige/ som eder poett thā bugfyldere/ klafferlige scriffuer/ helst fordi/ Att the helgen som haffue oss anfanget saadan gwdelig tienstæ/ haffuer alsomenisthe icke søgtt werssins forgengelig rigdom/ eller welløst Men haffue for Jesu Christi naffn scyldt rwndelig offwergiffuit/ bode rigdom oc welferdt/ som them ware rwndelig oc offwerflødelige tilfalden/ oc haffwe oc saa begeridt/ saadan tieni stæ effter syn dødt/ Jcke wore the heller aarckeløss bwge/ men i theris gantsche leffnett ode oc drwcke the sparlighe oc wore i alsomstørst arbeyde/ hwilckedt theris scriffteleghe lerdom giffuer all werden tillkiende.

Luce 16

¶ Jcke ere heller gode prester som leffue paa thenne dag aarckeløsse bwge/ ther theris em bede obenbare nock bewiisæ/ som ere att dag

lige tiene i gwdzt hwiſſ oc att ſtedtze bede for
folckedt oc altid øffwe ſeg i gwdz low oc ide-
lige att lære theris almwge gudz ordt Men
findis iblant them/ nogre wduelige oc forſø-
melige preſter/ ſom ere enthen aarckeløſe el-
ler offuerflødige/ them welle wii/ hwerckin
orſage eller forſware.

¶ Paa thet ſiiſte tha lære oſſ hellige docto-
res/ att i blant then amynelig begang/ ſom
høre till thet gwdelig omhygge/ for Criſten
ſiela/ ere icke allomeniſtæ meſſins offyr oc bø
ner hwar wdaff preſterne haffue nogen tyme-
lig baade/ oc thet retferdelige/ ſom wii ſchulle
klarlige bewiiſæ modt neſtkommende artichel
Men oc ſaa faſtæ oc almwſe/ effter rige fol-
kis dødt/ hwar wdaff fattige folck pleye att
faa baade hielp oc trøſt/ Oc fordi er icke thet
te omhygge for døde chriſten folck preſters ge-
righedzt paafwndt/ men ſalighedzt lerdoms
gode raadt Men thet ſom i mett beſlutte ede
ett ſwar/ wq wemmelige ſom alting/ hør in-
thz till waar wiiſæ.

¶ I ſige att the folck ſom till ſaadan tieni-
ſte forlade/ ere falden fra ieſu chriſti node ſom Galatae
pawlus ſiger fordi Chriſtus er worden them 5
wnøttig ſom ſeg fortrøſte till theris eghen for

schylding/ Nar Pawlus om nogen rettelige
granscher thz stæd taler emod the falsche apo
stele som haffwe locked oc bedraget the Gala
te till the iødiske gierninger thz er till besn
ydilsæ oc andre ceremonier wdi hwilcke the
haffwe saadan loffwe/ att the meenthe segenz
them att haffue forscylt Christi naade/ oc tro
Och hwar thz haffwe varidt santt/ tha vare na
aden icke naade/ och Christus som er naadens
giffuere wore tha forgeffuis død. Och ther
fore siger han them att wære woass mett chri
sto/ eller christwn wære bleffwen thē wnøtig
oc them fordi ware falden aff naaden/ hwar
om wij talede noget widere/ emodt thū fierde
artichel som war anrørindis besynderlige go
dæ gierninger.

¶ Meer her talis om the gwdelige giernig
er/ som leffwendis folck bewisæ the affgang
næ effther døden/ till hwilcke gierningher
om trøst och haab att haffwæ/ nw war no
ghett berørdt/ som er/ the schwllæ troes att
haffwæ/ icke till noghen ny werss fyldt/ men
till eetth wederlaw/ emoot then forsømmil
sæ/ som the døø borth wdi/ Nar the haffwe
ickæ baarndtt christhelikæ iess vdheligh/ mett
Christo for een dagligh syndhæ baadt/ som

them bwrdhe

/ eck ere dog affdøde vdi Christi tro/ mett anger oc hadt moot theris synder oc all gudzforsmælse. Men fordi att i Sueermere pleye wdi alle gode gerninger att fordømme loffue oc tillidt/ oc saa i them som ere gwdz klare ord oc befaling tha nelæ wij i thette stedt paamynde een Christen lesserx/ att ther wære all fare naar wy saa fortrøste oss till wore gierninger ther ere giordt aff naadens oc kierlighedts bistandt/ att wii alsommenisthe icke wælyckæ naaden/ ther alting werter wdi/ oss men att wii till thene haffwæ baadhæ thiñ forste oc største trøst oc tillidt oc till woræ/ gierninger (om the maa stigis att wære wore naar the giøris aff naad/ens bistandt) een gamsche/ liden trøst som tu som war berørdt amodt then siettæ artickell.

¶ Hwar talett war om naaden oc mēnischis fri willighe/ oc thet giorde wii effter følgin- : Cor. 3
dis sancti pawli exempil/ ther siden han emodtt falschæ aposthele/ haffdhæ forswaridt syn apostelighe befaling/ oc berømer seg aff syne apostelige gierninger sitt embede till
(bestandt

¶ Men saadhan loffwæ haffwæ wii till gwdt formedhels Christhwm/ ickæ fordhi wii ære dwelighæ till att tenckæ noget aff oss

ligerwiiss som aff wor eghen magt/ men all
wor dweligheedt er aff gwd Oc wedt sāme
maa wi finde wij thz paa mange stæder i begge
testamentt/ hwore gwdz helgen icke alsöenis-
sthæ fortrøste seg till theris gierninger/ mett
loffwe oc tilliidt/ men the oc saa siwnis att
welæ gaa i rettæ mett hannwm/ fordi haffwer
aff syn gwddommelige rwndhedt iett oc loff-
wet gode gierninger ewig gwnst oc løn.

¶ J kwnne dog icke berøme eder ther aff at
desse twēne article ere eder paafwndt fordi
thz stöcke mod messins brug for leffwēdis oc
døde/ er ett gāmilt kietterij/ Aerianorū oc Æ-
rotriitarū/ Men hwess i sige mod thz christe-
lige ombygge for affgāgne siele/ er alle the-
ris wilfarilsæ som negte skerdtzilldt.

¶ Thā xxiij artichell.

OC fordi skeer thz att tinde oc andhen
kirkins renthe/ som ligger till domkir-
ker closter/ prebender/ oc andre theris
liighe gwnstelige fwndatzer ere een wretfer-
dig ophørdt/ mett hwilckē presters oc closter

mendtz sckrømpt oc gerighed haffwe berøff-
wet mãge Christẽ fwrsters oc herrers godtz/
grwndt oc eindom.

¶ Predicaternis Swar.

ATt herrer oc almwgen/ ere bleffuẽ
beswigne/ paa penige godz oc e n-
dom/ behøffwer ingen bewiisnig/
ydermere endt som forsckreffwett
staar/ dog scal eder skee skiell effter eders begæ-
ring/ om ydermere bewiisnig/ nar i gode her-
rer till talæ paa thette wort søge swar.

¶ Prelaternis gienswar.

SAndelige tha haffwe i mø-
gett meer sagt endt be-
hoff giordis/ icke alsoment
stæ i thz swar till nest for-
sckreffne artichell men i al
le andre artichels forkla-
ring oc ther till mz i allæ

the forgiftige predicker oc bøger soz eder parti haffwe forspredt offwer werden i nogre aar soz ere i sanhed opfylte mz swyg oc bedregeri hwar mz i saa øncke lige beswige fattig almwge fra sind oc samwittighz/ oc fra sanhed oc salighz att thz giøis icke behoff ydermere omtal/ ey heller noger andhñ forklarig mē wij høræ dog inthz ware aff eder anthñ sandælig sagt eller fastelige bewiist/ hwar fore wy wele oc saa tilltencke eder i frātiiden nogre børlige swar/ nar wij begynde att reppe thenne rettæ paa thz ny fordi hwess wij nw for tiidtz legligheidt giøre kortelige paa thz wij kwnne hente aff eder nogre ydermere swar/ agte wij siden att recke nogett wiidere bod mz størræ fliidt och alsfworæ.

¶ Men fordhi att thettæ er then skaalthæ och sckiønæ Helena ther waridt haffwar orsaghæ tiill thettæ gantschæ oprør/ som bestormer ickæ nw Troiam men thet menighæ klerckerij/ theris godzt och wællfardt/ hwilcket baadhæ i och edre raadgiffweræ och tillscyndheræ meer ansee/ endt nogher gwdtz fortørnilsæ/ Christhendoms sandhed och gwlighet/ eller mennischins salighedt agte i gantsche ringe/ Oc mange som ere gwoløsæ i brystett/ welæ dog betecke och sckiwlæ wnder e-

vert euangelio / vold / kirckeroff / oc thet meni ge klerkeidtz plynderi oc nar en part aff thm̄ for trøster oc forlader sig ther till / at alt thett er sandtt / som i sckriffua om gvdtz helghen / om sckiersild / om sacrament / om prestedøme / om messen / oc om begang for affgangnæ christen siælæ / tha wide the icke andett end the mwgæ ware ecer bistandige till at indfalde mod cle rekeriedt met roff oc till tall.

¶ Oc nar wij haffwe nw forswarit och be-wiist / och ydermeræ wij welæ och schwlle / alle the ting at ware vdi christendōmen nøtitgæ oc bestandigæ / oc thet at ware gwdz loff / æ-re oc tienistæ / som i kalle swig oc bedrægerij / swo wele wij oc nw.

¶ Framdhelis bewisæ them som æræ Chri-istenhedt, klærkærij / er sømmeligh och bør-lig hwess ranthe och opbørdt / the nw h..-ffwe och besinde

¶ Och mett thett føesthe som sagtt er e-maadt then treettindhe artichel att nar pre sthens embedhe om obenbare tien nogher menighedt er for thett ganschæ folck atth were een tienere i the ting som schwlle hwer ffwis .hoess gwdt / tha er thett i alle maa-

de bode børlig oc retferdig/ oc ther mz naturlig low eendrectig oc eensindig/ att folckett foz hāns tien/ scal hānwm besørge mz liffs føde oc klæde til eett erlig opholdt oc fordi war/ aldrig noget lanschaff saa groff/ grwmpt/ wilt/ eller wforstandigt/ att thz haffwer iw mz obenbare skatt oc sãlegge oppeholdet/ syne prester i huore wrang oc whørlig theris tro oc g wdelighed waridt haffwer.

¶ Ther wij mottæ nw paa thette stedt (om tiden kwnnæ tell reckæ) klarlige bewijsæ aff mãge hedinschæ historier/ hwar talis om preste renthæ oc opholdt/ nar theris embede och handell bescriffwis.

¶ Men paa thz wij schullæ icke lade winnisbyrdt aff thñ hellige scrifft gaa forby/ tha læse wij att Pharo konghæ wdi Egipti lãd som ickæ wiste aff andhñ endt natwrlig low lod serdelis besørge allæ prester.

Gene 47 ¶ Saa scriffwis wdi Genesi/ att Josep kiøbte thz gansche Egipti lãd wnder konghñ thñ tiid the wore alle trengde aff hwngers nødt/ till att sæle grwnd oc eiedom Oc fordi kom iosep all Egipthñ wnder konghens fadebwr wnder taghen presternis landt foz konghñ ha

ffde them anwordt oc giffwet/ oc thim̄ lod hā
forgeffwis føde aff synæ lader oc keldere then
strwnd hwngers nød stod paa i vij aar/ oc for
di trengde thim̄ icke att sælie oc affhende theris
lād Siiden wnder thȳ screffne low) som er na
turlig lows forbædring oc formering) tha er
thz sāme stadfest/ oc giffuett magt. Fordi Wi
efter wnder Moysi low/ haffde tiende/ første fo
ster/ och første grøde/ ther nest deell oc partt aff
alle offyr till theris daglige føde/ thz som bo-
de aff laagen oc prophete bøger er saa witer-
ligt oc obenbarlig/ att thz haffwer til bewis
nīg inghē vidermere wmage behoff Ther till
mz haffde the Jødische prester/ icke alsōeniste
tyende/ første foester/ beste grøde/ eller deel och
part aff alle offyr mē oc saa hwss oc stæder och
anden eiedom att schilde fra andræ legfolck.

¶ Saa sagde gwd tll Mosen. Tw scalt biu Nume 35
de oc befale Israhels børn att the giffwe Le-
witer/ aff theris lād oc eiedom stæder til att
boo wdi oc fortoo trintt om kring sāme stæ-
der till stolde oc fæmarck/ att the kwnne selff-
ue boo i stæderne oc haffwe theris qwyg ther
wden foræ paa marken oc i forstæderne/ Och
fordi soz ther scriffuis framdelis tha wor pre
sternis stæder xlviij/ ther Joswe effter gwdzt Josue 21
bwdt lodt them tillscriffwe.

oc som Hieronimus scriffuer till Fabiolam
tha haffdhæ thet Israelsche folck viij twsinde
leviter att födhæ dagligghe och thtette er icke
ett wdi ett Jödelandt som war ickæ saare
wytt och stort/ Men paa thett wij schwllæ
och saa kommæ till naadhens low som fuld
kommer och beswtter/ baadhæ natwrligh
och screffwen low/ och saa möghett meer
stadtfæster them i thette stöckæ som hennis pre
stedömmæ er yppere endt theris.

¶ Och fordi haffwer Christws (som er me-
stere och herre till naadens low) thet lærtt
baadhæ mett ordt och exempill/ att then som
tien mett thett ewangelischæ prestedömmæ/
tha scall han och loffwæ ther paa Fordi
ther han wdsende synæ apostele/ och discipele
Matt. 10 till att predickæ sagdhe han saa/ J hwade
Luce 10 hwss i kommæ till/ först siger saa/ Fredt wæ-
re i thette hwss och ther effter siger hā fram-
delis oc i thz sāme hwss schwlle i bliffuæ oc æ
de oc dricke hwad ther findis hoess them fordi
een ar beydere er syn mad eller syn løn werdt

Mate 22 ¶ Framdelis biwder han saa/ giffuer keyseri
thz keyserins er oc gwdt thz hanwm hør till
Alet thz hør gwdt till som er anthen giffwet
eller schickede gudt till loff Saa bødt han oc

ſwo then ſpitalſcka mandt/ att han ſchwlde
offre preſten then gaffwa han waar hanwm
effther loghen plictig. Swo priſtha han och Mate 8
ſwo then wndwa ſom offrede i tempelett aff Mar 10
ſyn fattigdom. Framdelis then tiidt han for
agtedhe theris tyendha/ i thett att the for= Mate 23
ſommedhe/ dom miſchwnhedt och troſaſthett
och ſagde fordi ſwo.

¶ Thetta bwrde eder att giøra/ och thett an
dett dog icke forſømma/ Deſligeſt læſe wij Luce 8
wdi then ewangeliſche hiſtoria/ hworlunde
att Chriſtws haffde offte mett ſeg i ſelſkaff
nogre rige qwinner/ ſom Martham/ Ma- Luce 10
riam magdalenam/ Joannam Chwſa hwſtru
(ſom waar herodis rentha Meſtere) Swſ=
ānam och andre manghe/ ſom tienthe och be-
ſørgede hannwm aff theris godzt och pēnige Joan 10
oc fordi læſe wij oc ſaa att Chriſtus haffdhe
twdan till een wdleggera ther fordi haffde
pwngen/ till att bære wdi thett ſom ſkientis
Christo och hans diſcipele.

¶ Thz ſāme haffwe oc ſaa giort the helliga
apoſtele oc ther vdi effter fuldt chriſtū bodē mz
exēpil oc lerdō ſaa ſcriffuer paulus til the Ga- Galat 6
later thē for læris oc wnderwiiſis i ordet han
ſcal giøre hanū delactig aff ſitt gode ther ha

nwm haffuer lært oc vnderwiist. Och till the
1 Tessa 5 Tessalonicher siiger han swo. Brødre. wij be
de eder/ att i bekiende them som arbeyde ibla-
ntt eder/ oc som ere eder forstandere paa herrns
wegne/ och vnderwijse eder/ aht i aff kerligh-
edt/ haffue them i stor agt oc ære/ for therus e-
mbede/ och leffuer mett them fredsomlige.

¶ Och thz sãme haffuer hand till the. Cori-
nthier wijde oc klarlige nock huar han saa sii-
1 Corin 9 ger hwem figter nogen tiidt paa syn egen sool
oc tæring? Eller hwem planter een wingordt
och æder icke wdaff hãs frwckt? Eller hwem
røckter een hiordt/ oc swber icke aff hiordens
Deute 25 melck? Eller mwnne ieg thette haffue mẽnische
lige sagt/

¶ Siiger icke loghen oc saa thz sãme? fordi
saa er screffwet i Moisi low/ Thw scalt icke
knøtte for thẽ oxes mwnd som tærsker/ Mũne
gwdt allene haffwe omhygge for øxen/ eller
han haffwer thz oc sagt for wor sckyldt? fordi
thz er oc saa screffwet for wor sckyldt nar thẽ
soz pløier sckal pløie paa ett gott haab oc thẽ
som tersker scall tersche paa haabett till att
worde delactig aff fruckten Nar wij haffwæ
saat aandelig tingz eder till gode Mũne thet
were saa møgett oc stortt om wij høsthe aff

edre tymælige ting igien?

¶ Thett såme beløber han sůmelige oc swo till syn discipel Timotheū Framdelis hwar sanctus Paulus bescriffuer gode bispers vill-kaar till Timotheū och Titū/ blant andre si-ger han. At bispen scall wære een ewndt gest-giffuere. Men huore kan thett ware wæn han haffuer rente læn oc forsiwn? Ydermere i then første Christen kircke/ war alting menlig alle disciple.

1 Timo 1
1 Timo 3
Titum 1

Acto 2 & 4

¶ Swo siger lucas/ Swo mange som waare ewr wendt till hw,j och agerlandt them saal-de the/ och lagde theris wærdt for the hellige apostolorū føder/ och thz delltis i blantt them som huer haffde behoff/ huilcken seedt alle ret sindige clostermendt endt nw beholde.

Roma 15

¶ Och i første Christen kircke giordis oc swo samlegge (ther Paulus offte tale r om) ther war een skiødnig mett almwse/ kirckins tien-ere till behoff/ J huess stedt (siiden thū skønig ær aff lagdt kirckins klerckerij/ ær nw forseet mett prebender læn oc anden rente.

1 Corin 19
2 Corin 8 oc 9
Gala 2

¶ Men maa well icke i wele saa siga. Som Christus war.

fattig født/ saa wille han oc saa haffue fat-
tige apostele discipele oc tienere mẽ(som apo
I Corin I stelen siger)the same wore icke wiise the wo
re icke heller friiborne paa wersins wegne/
Mwnne fordi wiisdom oc friihedt ware on-
de? Saa er icke heller rigdom ondt aff seg
selff/ Men Christws han wille paa then tidt
icke haffwe andre apostele/ endt fattige/ faa
kwndige oc wfrii/ paa wersins wegne/ paa
thett hans lerdom schwlde icke meer siwnis
att haffwe biistandt oc framgang aff een wer
slig mage/ endt een gwddommelig kraffe/
Mat 5 Ellers haffde han icke loffwet oc priist them/
som ere i aanden fattige oc sagt them wære
salige/ ther the kwnne wære som ere legom-
lige riige i mãge maade.

Icke haffde han heller siiden bwdett att
Luce 11 the schwlde bære madsæck/ pwng/ oc swerdt
icke haffde han heller hafft saa stortt kwnscaff
Joan 11 oc omgengilse/ mett Lazaro oc andre riige
mendt/ Icke haffde wij heller saa mange hel-
lige bisper oc konger som haffwe forwiirkett
baadhe halss och welfærdt/ wdi kirkins och
klærckeriidtz godtz rentis priwilegiers och
ære detz forswar/ hwem kandt fordhi nw icke
see aff alle dessæ ting / att prebendhær/ Be
neficier/ Fwndatser/ paa kirckins

rigdom hwadt heller thz er i eiedom eller rente er icke beröffwett mett sckrömpt preste eller mwncke gerighedt som i klaffere lögnactige sige Fordi een stoer part aff kirckins beneficier ere fwnderede aff kirckins egne prelater.

¶ Een part aff kirckins forstandere haffwe oc swo wærit swo drabelige oc hellige mēd (hwess dygdt oc hellighedt som haffuer een winnissbyrdt aff gudt i hellige oc wnderlige gierninger) att the wore oc ere for wden all mistancke wære segē nthen till sckrömpt eller girighedt oc samme hellige mendt haffwe bode brwget o haffte i heffdt oc forswar sāme eiedom gotz oc rente/ ther gwdelige menni-scher haffwe forlagt them oc theris effter-kōmere oc börlige giffwet sckiøt oc affhentt wnder theris eiedom oc forswar them oc the-ris menige klærckerij till eett erligt opholde oc forstwn hwilckedt som er bestandigt oc grū dhett fastheelige i all low/ natwrlig /scriffte lig/ Men nar her om scal ydermere talis i wor Christelighe troes bekiendilsæ/ tha schwlle i och ther findhe nogher andhen beschede paa kirckins gotz oc rente.

¶ Framdelis och nar klærcke

rijdtz gotz oc rente ligeruiiſſ klerckene ſelffue/
ere ſwo conſecrerede till gudt/ att the maa ic-
ke ſiden kōme til noghn̄ leeglig handell eller w-
erdſlig brugelſe/ wdhn̄ kirckeroffs fyndt oc fa-
re. Tha wogte ſeg vel huer leegmandt frij el-
ler wfrij/ att handt icke bewaar ſeg mett nog
en kirckelige rentæ/ att the ſchulle icke giøre
kircke ran oc roff befrøctindis hweſſ the an-
dett giøre ther fore gudzt ſtraff oc heffn̄/ Læſe
ſeg fram krønicker oc hiſtorier/ tha ſkulle the
formerckæ hwore kircke ran oc roff haffue ic
ke nogen tiid waredt wpynte men offte ſaa
ſtraffede oc ſaa timelige her i werden att ſā-
me ſtraff haffwer ragt till theris efftercōmere
offwer fierde eller fempte ſlegt ther wij kūne
her lettelige bewiiſe hwar wij icke nw haſte
de till enden mz deſſe gienſwar.

¶ Nar wij oc ſaa findhe hwore gwdt haff-
wer pintt oc ſtraffedt the homodt oc forſmæ-
dilſe ſom hedninghe haffwe brwget oc giortt
mod hedinſk gwdelighedt/ for war dog bode
falſck oc wrang ther bewiiſis aff thz almene-
lighe ſprock/ ſom ther om i gāmill tiidt war
talett oc ſagt Awrum Tholoſamināſis.

¶ Thz i oc ſige ſaa offte att mānge ere fordi
fattige att kirckin oc kirckins perſoner haffwe.

gozt oc rente er sagt wden allsckiellig sag och sagen ther till er bode klar oc skynbarlig for (alle

¶ I gãmill tiidt ther kirker oc closter byg=
dis oc begaffwedis/ tha wor alle folck rige Luce 6
oc haffde nock swo att gwdzt ord war fulkõmz
hoess alle ther siiger giffwer oc eder scall giff
wiis Men nw twertt emodt siden kirker
oc closter nederbrydis berøffwis oc forstøris
tha forarmis mãge oc fattigdom findis i alle
landt/ hwnger oc dewr tiidt/ ther icke andet
er endt gwdzt plage Uden twill tha will
gwdt eent tiidt hefne syne tieneris homodt
modt theris woldsmendt/ oc dog straffe thm̃
oc saa wden the seg endt nw bebiende i mãge (støcker

¶ Thi er thz thm̃ oc saa raadeligt/ att the
see nøye till hwore kirkins rente brwgis ther
the haffwe i hefft oc forswar/ oc tencke att
thn̄ tiidt scall kõme nar herren worder sigin=
dis till hwer aff oss giør regensck aff for tiitt Luce 16
fogedij oc then som haffwer møgett anammet
aff hanwm søgis oc swo møghett kirckins
rigdom att brwge till eett erligt opholdt oc
een tuctig herlighedt som hwer sømelig er eff
ter syn statt giffwe wij magt oc laste for thz
er icke heller lastelight hoess erlige oc godhe
mendt Men mysbrwger them noghen wol

homodt aarckeløshedt oc andhen syndig och wbørlig handel thet wele wij icke forsware.

¶ Icke kwnne i heller forhesswe eder aff thet-te stöcke trætte/ som hwn waare edert paa-fwndt/ men som hwn følger aff næst forschreff-ne artichel/ saa er hwn oc saa gamble kiet-teris hadsche klafferij/ som ere Valdensiū ther kalledis Pauperes de Lwgdwno/ Vicleui-corum oc Hwssianorum/ ther for alle aff ett homodigt hadt hafftwe mest knwrridtt mode klærckeriidtz gotz oc eiendom/ oc wdi een partt efftersfwldt nogre gamble kiettere som kallede seg/ Apostolicos/ thet er apostelighe mendt/ Fordi thet som desse sagde om alle chri-sten folck/ sige the om thet blotte klerckerij/ Att inghen kan bliffwe salig/ som haffwer och besiider noghen eindom/ her i werden Men ligerwiiss som edræ forfædre samme kiettere/ wnder een sckrømtelig fattigdoms orsage/ stemplede effter godtz och riigdom/ och waare hemelighe penninghe girighe/ swo giøræ i och saa/ effther følgindis theris exempill ffiitteelighe nock/ och fordhi lære i folck att brøstwe andre och giffwæ eder.

¶ Men thett førsthe lodhe i edher nøydhe mett een maadhelig ting.

men nw er thet huer aff eder icke nock/ som
sex prester kūne tilforne erlige leffwe wdaff

¶ Tha eders Dalila icke enistæ som Sam- Iudi 16
sons haffwer ragit eder siw haar vdaff/ men
hwn ragher oc dragher eders gandzæ haar
wdaff/ ther wdinden i sckwlde haffwe ethers
styrcke. Thz er/ hwn bortstialer/ wndrycker oc
forschyder ethers godtz oc pēninge/ oc anden
dell hwess i met forneffnde behendighet/ till
beggis ethers och ethers børns opholdelsæ
kwnne ribbæ oc sckrabe tilsammell. Tha hū
befrycht ther sig Libellum repudij/ ther ethers
wisseligen snarligen tilstwnder. Swo i mz
blysell/ spot oc sckiendtzell/ met wnderspot-
tede ansigt som ther tilhører/ oc alrede maa
kōme mangestetz sckeedt er sck wlle tha sckil-
lies att. Dog ligewell paa thet sistæ/ sckall
hwn mett beggis eders affkomme/ ligerwiis
then onde Jezabell sanctæ Hans omsckriffuer Apoca 2
lidæ hwnger oc kwmmer/ sckrig/ modgengil
sæ och all forfylgelsæ/ wden i snarligen gøre
plicht oc bood for slig eders store vildfarilsæ.
Swo møghett kan Mayæ nw meer fortære
(mett synæ hwalpæ/ och en

scall henne tha fattis paa thz stycke.

¶ Then xxviii artichell.

Inthe ewigt løffte forpligter nogen con scientze oc closterleffnet er fordi eett swiig oc een wilfarilsæ hwerckin een-findig mz Christi lerdom icke heller mz sande gwdelighedt.

¶ Predicanternis Swar.

Denne artichel bestaa wy oc swo om the løffte som ic ke ere befeste mz scriften som menige closter løffte ere oc wij bewiise han wm met sancte powels ord i Corinthiorū vij oc Ga latas v Effter thi Christus haffwer swo fritt oss tha maa wij iw icke holde hans welgier-ninger saa riinge eller foractelige att wij giø re oss selffwe wfrii igien mett saadane streng ge oc ewige løffter oc hwo seg aff wanwitig-hedt haffwer her wdi forseett oc forpligthet

syn samwittighedt/ tha haffuer han giort
modt gudtz befaling/ wedt sancte Pouel och
ther fore er han ey plictig till att holde thz.

¶ Prelaternis gienswar.

Er motthu christen læsere see
en rett ødle slegt/ hui mo vi
icke swo sige nar ødle foe
stersigis att haffue saadan na
tur att nar the føris/ tha dræ
be the syn moder swo vele i nw
i forderffwe oc forstøre closter/ wdi huilcke oc
paa huess kaast oc tæring største parthen aff
eder ere lerde oc opfødde i schulder neppelige
ride swo høge heste som i nw giøre hwar clo
ster oc clostermendt haffde eder icke framdra
gett (dess wer att thz schulde nogen tidt skee)

¶ Hwadt giøre i nw andet i wtacknēmelige
swyn/ endt riffwe hwl paa thē sack i ere met
te wdaff nar i bekiende thenne artichel/ att we
re aller sandist (som eder poett haffuer sagt)
ther er dog meer løgnactig endt løgen er selff/
paa thz att nar closterleffnet vore forstøritt paa

alle ſteder oc cloſter nederſlagne/ eller forwā-
lede till ādet werſlig brug/ thu ſchulde i icke
mz tiiden trengis till krubbe igien.

¶ Mē aff hvadt orme ſnedt/ i ødele ſlegt thz
giøre/ wele vij nw grātſche oc ranſage/ Mett
thz førſte/ fortt i kūne icke negte løffters for-
plictelſe/ ey heller negte at the ſchule i w hol
dis (ther naturin bekiender hørliſchet oc ære til
ſtaa/ oc ſcrifften pa a māge ſteder lær oc vnder
wiſſ) tha forſeyre oc formilde i edre ordt/ och
bekiende artichelen mz ſaa ſkiel/ att hā ſcall
wnderſtaas om the løffte ſom icke haffue grūd
oc wdſpring aff ſcrifften/ hworedane i ſige
cloſterløffte att wære/ oc andre mange theris
(luge

¶ Thi formercke wij/ att wdi løffters for-
pligtilſe/ nar the ere dwelige aff børlighe
och retſindigge wilckaar/ thett er nar the ſø-
dis aff gwdtz ordt/ ære i offwer eens att the
ſchwle holdis/ thi fattis icke nw andet end at
att bewiſe hwar cloſterløffte ære dwelige
aff børlighe wilckaar oc aff ſcrifften.

¶ Thi ſchwle alle ſaadane løffte (ſom hel-
lighe lærere haffwe lenge forfaridt aff ſcrifft
och ſcriffchens retſindighe mening/ wære om
then ting/ ſom

er høwisk/erlig/dygdelig/oc møielig/men dog icke hwden/ Saadane ere try løffte som closterfolck nw almeneligheligiøre/som ære kysthedt/fattigdom/ och lydelse.

¶ Till kysthedt gaff Christus raadt wdi the trenne gyldingers historia hoess Matthe win/ Paulus desligest i første sendebreff till Corinhter/ Till fattigdom/ ligerwiiss som til een fulkōmelighedtz wey raadde christus thett wnge mennisske/ i samme stedt saa sigedis/ Viltu were fwlkommelig tha gack oc i kiøb aff hendt hwess thw haffwer/ oc giff thet fattige folck/ oc tha faar thw eiendom i himelin/ oc kom saa oc efterfølg meg. Mat 19 / 1 Cor 7 / Mat 19

¶ Saa læse wij att the første christi discipele (ther christendommen war een wng plante) saalde therts eiendom effter thette christi raat oc leffde aff en villig fattigdom wdi en meen lig brugilse/ til klede oc føde/ effter the hellige apostelorū forsiwn scz anāmede menighetz pēnige oc indkomme Act 2 oc 4

¶ Saa raader oc saa christus til lydilse siden hā haffde talet om syn egen lydilse ther skulde fulkommis paa korsedt/ saa sigidis/ huosom wil komme effter meg hā skal negte oc forsage seg selff oc tage sitt kors oc følge meg forti Mat 16 / Luce 9

till een fulsom fulkõmelighedt/ tha er thz icke nock for gudt/ att haffue forsaget eiedom i vdnortis ting ther sckeer mz willig fattigdom/ icke heller att haffue forsaget sitt eghitt legõme ther sckeer mz kyshedtz lysste vdhĩ thz for er ypperst vdi mẽnischin. oc swo forsagis thet er mẽnischins eghñ villie huilckedt ther sckeer mz lydilse/ oc thñ besynderlige for closterfolck loffue effter følgindis christi exempil/ fordi christus thñ tiid hans hoorde død oc pine var for
Mat 26 døren tha offeergaff oc oplodt han sin villie till gudt fader mz een alsõstørst fulkõmelighetz lydilse oc badt hamum treegãge i saadan menig/ myn fader er thz mwelegt tha ladt thenne kalck gaa meg forbij mẽ tha icke som ieg vill men som thu.

Phil 2 ¶ Oc fordi siger paulus att hã var lydig ind till døden/ oc besynderlige till korsins dødt/ som wor thñ allerforsm̃ædeligeste dødt/ Oc effther thi att Christus desse trenne løffte for closterfolck pleye att giøre haffuer icke alsõenist lært oc raadt sine discipele mẽ haffuer thm̃ oc swo selff holdet Mett huadt dierffhedt taare i forløbne oc forsoerne mendt tha sige/ att the haffue hwerckin grundt eller feste wdi thñ (hellige scriffter.

¶ Mẽ christus haffuer desse ting icke bwdet

mett ſaadane vilckaar ſom the nw brugis aff
cloſterfolck mē gaff ther till raadt ligeruiiſ
ſom till thz ther er erligt oc møieligt oc fordi
kan hwer chriſten oc ſckiels mandt her vdaff
beſinde oc forſtaa att cloſter løffte ere ſckicke
lige oc erlige giorde i thē handell ſom er hø=
wiſik tucktig/ oc erlig oc møielig dog han er
icke buden Mē nar i ſige att the ere wmøie=
lige huo for agter oc anſeer naturin oc hēnis
ſckrøbelighedt.

¶ Saa ære oc ſwo gudtz budt wmøielige at
holde om mēniſchin forladis vnder naturlig
magt/ mē bode løffte oc budt bliffue dog icke
alſöeniſte møielige mē ſaare lette aff naadens
oc kierlighedtz biiſtandt/ ther icke gierne ſø-
nis thē ſom ere aff een from oc retfindig me-
nig Thz er bøligt effter ſancti pauli raadt/ at Phi. 1
huer ſaa fortrøſter ſeg till gwdt/ att for han
haffuer vdi hanū begynt een godt giernig ſuo
vill hā hēne oc fulkomme indtil Jeſu Chriſthi
(dag

¶ Nw vele vij høre eder bewiiſnig/ Then
førſte part ſige i att paulus bewiſt i Corinti-
orū vij oc Galatas v Oc om vij forſtaa eder
rett/ tha mene i deſſe twēne ſteder J ere kiøpte
for eett wærdt/ bliffuer icke fordi mēniſchins
træle Oc/ Staar faſt / oc lader eder icke forbin

de vnder treldom igien/ fortil vdlegge begge desse steders kraffte oc menig nar i saa sige / ef ter thi Christus haffver saa friit oss/ tha maa wij iw icke holde hans welgierninger saa ringe eller foractelige/ att wij giøre oss selffwe w=frij igien mz saadane strenge oc ewige løffter Hwadt giøre dog desse steder modt closter løffte? hwij schemme i eder icke att sette bryller paa simpel folckis nesse mz saadant schalck=hedt oc kaagil/ ligerwiiss som thu schulde al=drig komme ther kan blotte oc bare swig oc (bedregerij

¶ Paa the twenne steder taler apostelin sein=barlige om Moysi low trældom/ oc nogre leg omlige ceremoniers tyngsill och beswaaring till hwilcke falsche apostel oc predicker (for tere wdi mange maade) altidt lockede och raadde them som wore forsnymen komme vnder then ewangelische loffwe/ som till fornett war berørtt i wortt giensvar/ modt eder fier de artichel/ fra hwilcken trældom och beswa=ring sanctus Paulus lær oss paa mange an dre steder oc saa att ware forløste/ siden thete ewangelische schyn haffwer all werden opliust och the Jødische figwrer ere krøbne i sciwl.

¶ Hwadt clostermendt findis nw som ret=

te seg

effter the Jødische Ceremonier/ nar alle nw
wiide/ att the ere icke allene døde oc wdwe-
lighe i seg selffwe/ men oc saa alle andre dø-
delighe/ som them enthen holde eller bruge
wdi noger Jøde mening/ Oc fordi er icke clo
sterleffnet Christendōs frihedt modstandigt/
ey heller Christo wtacnemmeligt/ Men the
heller twert emodt forde oc fremme Christen-
doms frihedt/ oc forklare modt Christum
een stoer tacknemmelighedt nar thet icke alsō-
miste følger hans bwdt men oc hans raadt.

¶ Wij tale eller meene icke nw hworedant
closterleffnett er paa manghe stæder/ men
hworedant thett burdhe att wære/ och haff-
wer wærit i gammell teidt/ Forthi wij agte
och ansee closterleffnett aff syn hellighe wil
kaar/ och icke ther wdaff att i och ederæ lig
e haffwe nogher stwndt leffwet ther wnder
i scrømpt wrang gudelighedt/ och eet løn
ligt sckalchedt.

¶ Closterleffnet er hwercken dweligt eller
wdweligt/ aff folckedt (dog thett haffwer
være aff gode mendt) men folck er gott och fre-
mpt aff closterleffnedt/ om thett sckicker seg
effter the godhe wilckaar/ som

ere closterleffnet bode hørlige oc hørlige och
fordi er ette att closterleffnetz icke modstandigt
vor Christen frihedt/ Oc nar christen frihed
som till forn sagt er modt thn anden artickel
er icke ådett endt eett frelse oc een forløsnig/
aff synd thn euige dødt/ dieffuelin oc Moisi
low giffuen oc giordt formedels Christū/ oc thz
gode bwdsckaff som nw kaldis thn euāgelische
naade oc troo/ ther icke ādett er (sūmelig att
sige) om vij vele forstaa een retsindig frihedt
endt een naade eller kierlighedt formedels huil
cken aanden haffwer legōmett oc kiødet vnder
lydilse vdi een willig wnderdanighedt/ huem
kan nw sige (wden thn som kiødt oc blodt
haffuer platt forblindett) att closterleffnett
kan thēne frihedt forkrencke formindsche oc vn-
dertrade/ oc hēne icke meer/ att formere forde oc
fremme. oc helst fordi att closter leffnet haff-
wer icke swo mānge orsager till att forspilde
frihedt/ for thz seluoldt seg er myndigt aff een
løsactig willie Thz løffte forthi som noghen
haffuer giort/ oc er hwerckin dødligt eller e-
modt een retsindig tro/ maa inghn bryde for-
(lade eller offuergiffwe

¶ Then fordi som seg forpligter vnder closter
løffte hā giør thz icke aff vanwittighedt som e
klaffere wele sige/ nar hā er kōmen till sckiels
alder/ met aff stoer viisdom ther alsomenisk-

findis oc rettelige befldis wdi eet gott clo-
sterleffnet/ Een stor part aff the beste oc visiste
mendt som Christendõmen haffuer hafft siden
the hellige apostele ere affgangne/ tha haffue
the weridt vnder closterleffnet/ Icke haffwe
the heller thz giort emodt gudtz raadt/ som i
sige/ mẽ effter gudtz raadt oc mãge aff gwdtz
synderlige befaling.

¶ Hwosomhelst forti ther er forplictet vnder
løffte/ oc sãme løffte bryder/ fortrencker oc off
uertræder/ tha haffuer hã syn fordømmilse for 1 Timo 5
apostelin siger om the vnge widuer/ ther gi‸ffte
seg siden the haffde seg mz løffte forplightz vn
der kyskhedtz leffnet.

¶ Thẽ xxv artichell.

Oc forti schulle alle closter forstøris oc
nederbrydis/ oc alle løffte forløsis/ naar
the ere saa vgudelige/ att the kwnne
inghẽ forplicte

¶ Predicanternis Swar.

IA ſaadane wgudelige oc geckelige løff te maa oc ſchule løſis oc forladis/ eff- ter thi ett geckeligt oc vantroet løffte teckis icke gudt/ Eccle v M: huadt ther ſcall ſiden bliffue aff ſaadane ſtore mwre/ ſom mune kene haffue mz løghñ opbygt thz ſtaar till landz herrer oc førſter/ The kūne vell ſkickis till før ſte chriſtelig brug collegia/ hoſpitall/ eller an den gudtz ære/ oc fattige chriſtne menniſchers gaffñ/ ſaa att man tørff icke forti neder bryde them

¶ Prelaternis Gienſwar.

HEr høre wij nw ett ſanct ſtøcke lerdom ſom er att geckelige oc wantro løffte maa oc ſchule brydis oc i- gienkaldis effter gudtz low forti ſaadan løffte teckis icke gudt Eccle v dog thenne ſcriffte giordis icke nw behoff nar inghen er ſwo daarlig att henne negter/ och inghen ſwo wanwittig/ att iw henne wedt/ Och fordht ſchwlde i ſtrax bewiiſt att cloſterløffte ere

geckelige oc wantro/ forti thz wor thũ hale for brwde att følge saadant ett hoffuett Mẽ nar i kwnne thz icke giøre/ tha lode i hoffuedet till siden/ oc halen bliffue i barmen igien.

¶ Saadane slange snidt bruger thẽne ødele slegt/ till att dribe closterleffnet syn moder/ Mẽ wij wele tha først kortelige beløbe edre ewãgelische smycke/ huar mz i plere strwndũ att prampere/ thz er klafferij j eendtz ordt oc tale/ Oc i sãhedt/ som i paa mãge steder giffue till kiende att i haffwe icke eet eniuoldigt øge/ thz er een retsindig menig/ saa giøre i thz aldermest paa thette stedt/ ther eder poett haffwer giortt møgett wiidere/ i syn latine endt eder danske indeholder/ oc haffuer mz faa ordt giffwett till kiende/ att eder menig er i trenne mode forgifftug/ hwem kan icke først besinde/ edertt hadelige smyger/ nar i sige them haffue saa kaastelige closter/ att the udi skiønhedt oc herliggedt maa seg berømme mz kongelige (oc furstelige palatz

¶ Mẽ siger oss dog hwadt syndt thet er/ att gode mendt som bede for all werden natt och dag/ haffue gode oc stercke steenhwss ther een tiidt opbygde kũne lenge ware/ Forti hwess the haffwe andhen herlighedt/ mett hofferdig smycke/ och wnøttig kaast och tæring/

thet giffue wij inghen magt/ Storhedt oc vijd
hedt till mange folck oc personer haffwer dog
inghen straff/ eller noghen hoffwit last/ Ther
nest sige i løgnere att the ere mz løghen opbyg
de som gott Christet folck haffuer wel willigen
gwdt oc gode helgen till loff oc ære/ opbygdt
oc bekaast/ oc mange ere icke alsöeniste bygde
oc forbadrede aff christen furster herrer oc rid
derskaff/ men oc saa aff paffuer/ bisper/ oc andre
kirckins forstandere/ ther oc saa haffue weritt
aff closter vdkaarede/ oc wore drabelige mendt
bode aff leffnet oc lerdom/ oc wore for vden al
mystancke/ ware seg enthen om vildfarilse/
falskhedt/ swig eller bedregerij/ Them ansee
wij/ oc closter oc closterleffnet effter theris før
ste begyndilse oc menig/ oc icke huadt een el
ler anden som stryger om lande/ haffue bedreff
witt aff wdygdt oc skalckhedt/ att nogre sckal
ke fordragis noget orden oc closterleffnet till
ære/ thz er kierligt oc christeligt/ men att closter
leffnet scall nyde sckalke ontt er bode whørlig
(oc wbørlig
¶ Hwadt er icke forti wredt i thenne tiidt/
att closterløffte ere till/ eller mwncke ere munc
ke/ men forti att closterløffte icke holdis/ oc mun
cke icke christelige leffue/ som theris forfædre
giorde for them/ tha er gudt vredt i thenne tidt
oc tillstæder att the nw forduffwis/ berøffuis

oc foriagis/ oc ther mz føger ſõme ſoz aff ſcall hedt haffwe ther effter lenge bytt/ oc ſomme paa mynder hã ther mz till theris eghũ bekiēdilſe/ ſom hã beſt kan aff onde ting wddrage thz ſom gott er/ Men theris ondt; kaff vill tha icke orſage enthũ kietterij eller kirkeroff/ ſom Jødernis fynder haffue platt inthet orſaget/ enthũ Salmanaſar/ Nabuchodonoſor eller Sennacherib/ mz andre Jødernis forfølgere oc forderffuere.

¶ Men thēne klage om cloſter bygnīg/ er edre forfædris gamble klage/ thz er/ waldenſiũ wicleuicorũ oc huſſianorũ/ Till hweſſ knwr oc klage/ Thomas waldenſis haffwer lenge ſiden merckelige oc rũdelige ſwaridt/ i ſin ſiete bog/ xix titell/ oc cxlix capittell.

¶ Men wij vele eder icke andhũ pyne ønſche for thette hadt oc thenne affwindt/ en thũ Socrates pleyde att ønſche alle affwindtzfulde folck/ Thz er/ att i haffde hwndrede øgne i alle landt oc kwnne ſaa beſee alle cloſter/ oc tha ſchwlde i ſee eder harm paa mãge cloſter ſom ere ſkiønere bode mz bygnīg oc rente/ endt the ſom i haffwe ſeet/ her vdi danmarck.

¶ Ther neſt ſcriffue i vare vdi herrens hende att forandle ſãme cloſter enten till ſcholer/ eller

till hospitall/eller oc till ādhē christelig bew
gilse/ Hwem kan icke nw forstaa/ att thenne
tale er ey ett forgifftige smiiger/ huar mz i ve-
le bedrage christne herrer oc furster bode wdi
kircke ran oc tyrān? Ther som the haffde end
selffue opbygdt nogre closter/ oc een tiidt skie
kedt oc wiigdt thē till gudtz loff oc tieniste/
forti the nw høre gudt till aff ett synderligt
willkaar/ tha maa the icke tagis thē fra vden
tirannij kirckeran oc roff i huore wskickelighe
mwncke the ere/ naar the schule heller om the
ere onde/ trengis till att erlige leffue/ end ta-
gis fra closter oc berøffuis fra gotz oc eiendoz

¶ Hwo som forti vill enthē bygge scholer/
Prove 3 eller hospitall/ eller giøre noghē andhē godt
gierning/ han scal effter viismandtz raadt byg
oc stigte aff siitt eghz gotz Saa siger han he-
Prove 15 dre gudt aff tiit eghz gotz/ forti som then sam
me siger/ Ugudelige mendtz offer ere for herren
Eccle 34 wederstyggelig/ Oc vdi Ecclesiastico scriffuis
ther saa

¶ Thē som offrer aff vretferdigt hans offer er
besmittet Uretferdige mendtz gaffuer thē ag
ter icke thē aller høieste/ icke anseer hā heller the
ris offer oc for theris offers mangfoldighz vil hā
icke forlade theris synder Hwo som giør offer aff
thē fattigis gotz er ligeruiss som thē ther offrer

sønen for syn faders ansigt/ Oc forti ere the
møgett myndre orsage/ oc møgett meer fortør
ne gudt/ som mz veldig magt tage closter tell
sitt eghz behoff oc them forwandle fra gudtz
loff oc tieniste oc till ett werdzslig misbrwg/
Oc forladde seg ther wisselig till/ att thet wor
der icke lenge wpynt enthen paa them eller
thetis

¶ Och hwar the icke røris till afsladt aff he
dinske exempil oc sprock om thz Tolosanische
guldt/ tha forglëme seg dog icke the exempill
som wij læse i then hellige scrifft/ om Achab oc
Baltazar/ hwore then ene magtelige til wel- 3 Reg. 21
dede seg then gode mandetz Nabotz wyngordt
Oc then anden drack i sitt gestebudt vdaff the Danie 5
sølff kar och guldkar som hās fader Nabucho-
donosor haffde røffuet aff gudtz hwss oc tēpill
i hierusalem/ oc besinde well huadt hessn och
plage ther effter gick/ Desligest aff andre mā-
ge historier som findis bode i hellige scrifft/
oc andre hellige mendtz bøger.

¶ Oc paa thz siste/ nar i giffue saa skiøling
offuer closter/ nogre aff herrene till ett gott be
haff huē kan icke forstaa eder hēmelige gerig-
hetz menig om han haffuer ellers enthū syn el
ler sitel nar i vella wide att herrene kūne thm̄
icke selff wor alle besidde tha schulle the ede

offuergiffuis till bolig vnder thz skyn at i schule holde ther scholer/ thz er att saa oc lære ther kietterij/ oc leffwe i syndt oc seluoldt/ vden all børlig straff tuckt oc ære.

¶ Men hwore kan oc thette være bestãdigt att ther kan stiigtis ny scholer/ oc saa mange serdelis Naar eder sect haffuer tilforn fordømpt alle scholer/ oc synderlige the store och beste/ ther oc haffwer m; syn/ skadelige oc forgiffuige slidt saa møget bekõmet/ att een part nw fast forødis oc forderffuis/ saa att ther fore er alle drabelige konster oc nøttighe lerdomme forsmaaede oc foractede/ oc inghen lerdom nw forti ansees/ vden han er paa vor groffue oc brede dansche wyset/ ther saare ilde befalder seg vdi een blott oc bar historia endt sye wdi diwbe swenke oc figurlige omslag/ som bode scrifftḧ oc andre konster pleye (att brwge

¶ Icke er thz heller hwermandtz embede/ att stigte oc opreyse store scholer/ nar thz bør thĩ tell/ som ere gãtsche Christendoms forstandere Icke maa heller huer oc een lære vdi obenbare scholer/ hwadt thĩ løster/ som e pleve att giøre wdi edre hytter oc wraar/ Men thĩ bør at lære fra seg syn konst/ oc ther vdi icke offuertræde/ som er aff the ypperste oc beste i samme

konst/effter ett langt oc flitigt arbeyde/ som er giordt met öffwilse/ wegt/ oc wmage/ forsötg proffuett oc randsagett.

¶ Thzfor i nw göre/ oc edre tw eller try ati mesterlinge met eder/ som er/ at i met werdzlig magt beside scholer oc holde weldelighe lerdhe mendz säde/ oc ther wdaff lere oc sige hwad e der löster/ haffwer wden twiffwell warit en stor orsage til then wdygd oc salckhet/ som nw be sidder mange menisckers arme consientzer

¶ Swo siger icke Hieroni till Rusticū monacū hwar han swo sckriffwer. Thw sckalt thet vdi lang tiid lere/ ther thw sckalt siden lere fra tig Men i thēne tiid wele i alle ware mestere/ för end i bliffwe frōme discipele Oc dog i siwnis at haffwe een christelig metönck offwer the kräcke oc siwge mēniscker/ nar i raade them till godhe At somme closter sckulle forwandlis till hospi- tall/ wij tha befröchte/ at thet er then gamble Jude klaghe mod magdalenam/ nar ther er ett stort wild hoff. Hiero ad Rust. Mat. [illegible]

¶ Thet er well ett sckiönt sckyn for simpel folck som icke haffwer lerdt at kende schalckhet/ men wor herre kan tha icke bedragis. I scwlle tha ic ke glēme Jude affgang oc endeligt/ han heng we sig siel/ och brast i tw/ swo att hans indelff wa

weltæ wdaff hānwm. Men at eder poett vdi
syn latinæ ydermeræ end eder dansche indehol
der/ haffwer swo hadzchelige kaldet closter
aarckeløsæ bwgesckiwll.

¶ Hwem kan icke nw merckæ at som andhz
møghett/ swo er oc thet sagt aff ett hoffmo-
digt tratz oc ett fordømeligt had. Gode clo-
stermend eræ ingen tiid orckeløsæ/ oc i blādt
the onde kan dog findis then/ ther swo mø-
ghett leert haffwer graffwet/ oc brødt møg
paa wognæ/ som enchten same eder poett el-
ler nogre aff edert selscaff. I kwnne icke an-
dett end ware eder sielffwe ligæ/ oc forti som
i eræ aff natwren hoffmodige oc stoltæ/ swo
falde eder ord aff mwnden oc swo saaræ spot-
telige. I mwæ loffwet at gwdz wredæ i thē-
ne tiid haffwer giffuet eder swo stort eet mod
at i mwæ swo forgewis offwersckende alle
oc swo dierffwelige fordømmæ alle.

¶ Men som tilfforne sagt er/ wij forswaare
gerne closterleffnet/ men icke alle clostermend
The gode scwlle icke foragtis for the ondhis
sckyld/ mē heller scwlle the onde nyde the go
de got/ oc wnderdess læris och vnderwisis/ och
icke beklaffis eller offuersckēdis/ thz hører til
een retsindig kerlighet. Mē thz er tha icke e-

deret første paafwnd at beklaffe oc besckieldhæ
closterleffnet (wden hwess thet er almenligtt
at alle forløbne mwncke pleyæ swo at göre)
Forti Jouinianus / Vigilantius / Lamperius
Valdensis / Vichleffus / Hwss / oc andre man
ge gamble ketteræ / haffue thet giordt for eder
thet i gerne efftersølge / icke alsomeniste wdi
thette stöcke lerdom / men oc swo i manghæ
andre. Eder gansckе handell forti / er icke an=
det end een menge oc een forblending tilho-
be kömen aff ondt oc gott / thet onde haffwe i
draget wdaff gamble kettery / oc thet godhe
aff gamble hellige mendz bøger. Aff edert e
get haffue i plat inthet tillagt eller paafundet
vden nogre offwer ordt / storachtighe løgner /
sckøge sprock / oc sckiendz talæ / hwar mett i
smycke / forbløme glindre / oc amelere eder gã
scke lerdom / at thet scall siwnis nytt / som er
dog gãmelt oc forslitt.

Then xxvi Artichell.

Affwer oc mester hans tawsøn tilta-
get sig biscops magt / att wyæ prester
oc schicke predicanter / ther nw i blãt
them brwgis for christelige prester.

¶ Predicanternis Swar.

Thet klagemol swarer hã svo till / at hã icke haff wer wigdt prester / thi thett hører gwd till allenistæ. Men dwelige lerdæ oc schickelige personer / haffwer han well forclarit alinwgen / oc aff menige christē folckis williæ oc begering haffwer han oc andre christne mend / mett een alinēnelig bøn till gwd oc henders paaleggilsæ / samtøcht them at predicke euangelium / oc tienæ then hellige christne kirckæ / met sacramenter oc anden tilbørlig tienistæ. Oc thet kender han sig at haffwe giordt met christeligt sckiell / effter Apostelers lerdom oc exempill / oc met swo møget dess større sckiell / at the som thet scwlde göræ / eræ forsømelige hær wdi.

¶ Prelaternis Geenswar.

Her till haffwe wÿ trachterit nogre stycke lerdōme / for i haffwt wchristelige lærdt / men nw giffwe i oss orsage till att talæ om eder handell och gerning / wdhi hwilcke endog i møghet negthæ oc icke bekende som eder seedæ / naar i talæ eet hoff edert selscaff / oc eet an-

dett forklage hoss the there wiisera och meer forstandige era. Men effter thi at the følghe dog aff eder lerdem nar the retteligh besindis oc randsagis/ tha wela wij haa wdi icke saare bekwmra oss. Oc dog att thette geenswar er wiidelighe nog trachteret emod alla the forscreffne articla som era fra then twolffta oc till then sextende/ wij wela hanum dog nw kortelige beløba.

¶ Først siger mester hans at han haffwer icke wugdt prester/ oc nar han lader sig at icke forstaa woi mening/ tha wele wij oc swo betala hanwm met syt eghet. Wij haffwe thett icke klaget at han wiigde prester/ nar wij wel widha at han thet icke kan gøre om han end gerne wilde/ forti han er icke bisp/ han er icke helder aff then hellige kirckis samfwnd/ men een affsckaaren oc død leem fra Jesu Christi aandelige krop/ thi kan han bedraghe folck ther met/ men prest worder ther icke aff.

¶ Thet haffwe wij forti klaget/ at han dierffwelige oc wradelige tog sig till then magte han icke haffde/ och wilde gøre thett han icke mottha oc ey helder burde. Oc thet han haffwer forti giordt/ er syn sckabera ligtt. Een kettera gør en anden/ och ett sckabbitt øg

klaaer eet andet. Men nar i sige at gwd wy-
er allene prester/ tha giffwe i till kende att i
erre saare sckrifftkloge/ oc alting tale aff stor
diwbhet/ ligerwiis som en ting kwnne icke
werckis aff flere sckabere mett atsckillighe
sckiell och wilkaar.

¶ Gwd er then ypperste werckere/ ligher-
wiis som en herre/ mestere och sckabere till
alting/ oc icke allene till syne sacrament. Mē
bispen er dog en besynderlig tienere till thet
te sacrament som kaldis wielse/ oc hellighe
bøner oc ønscher met gwdz naffns paakald/
oc henders paalegge/ erre till same wielse eet
redsckaff/ ther nest er gwdz naade for giffuis
met wielsen same sacramentis retthe fand-
tzwn. Swo ere prester wugde oc consecrerede
i then hellige kircke siden the hellige apostele
ere affgangne/ som till fornett bewist er. Att
sware besynderlige till thet loff oc priiss som
i giffwe hwer andre/ wdi lerdom/ hellighete
/ dwelighet/ oc schickelighet/ gøris icke nw
behoff paa thēne tiid. At kettere priise kette
re/ agte oc loffwe/ er icke nytt men gāmelt/
och forthi maa then grodhe och hennes laag
well lignis oc ware tilhobe. Quia humiles
habent labra lactucas.

¶ Nu thet fuldkömelige meene öch tro/ att wden then hellige christen kirckis selschaff oc samfwnd/ findis hwercken hellighet eller du elighet/ ey heller rætt salighetz lerdom/ som ydermere bewiist er wdi wortt geenswar till then første artichell. Oc hwar the haffde end warit baade hellighe oc lerde/ the motte icke end tha göris till presther aff then meenighe mandz willie oc samtöcke/ wden obenbare bi scops wielse som tilforn et bewiist er i wort geenswar mod then trettende artichel. Huar oc er bewiist at i haffwe met eder hwercke̅ ler dom eller exempil enchten aff apöstell eller no gre apostelighe mend som ware apostolorum førsthe discipele. Hwercken war Mathias Paulus eller Barnabas/ Timotheus eller Titus/ nogen tiid kallede eller samtöchte aff noger menlighet. Ey helder noger tiid siden/ wden thett haffwer waridt siden samburdt oc stadfest aff christendoms bisper oc forstandere met the wilkaar som tilfornet ere fortalde. Oc aldrig scall thet findis enchten i exem=pill eller christelig historier/ at fra begyndel=sen nogen war agthet oc holden for prest/ w=den han war wiigdt ther till aff en wiigdt oc consecrerit bisp/ wden hwess kettere ha=ffwe sig fordristet aff hoffmod oc tratz till at göre som the oc nw i wor tiid haffwe giordt

¶ Om thet affgwdh som i scriffwe/ at swo dane wiigde presther aff eder bedrage folckett wdi effter wor meening/ scwlle i mz tiden faa eet hörligt swar/ oc simpell folck een christelig wnderwiissning/ forti the haffue hēne saare behoff

¶ Mē hwo som löster at widhæ hwad hā dell thet er at brwge legmend for prester for i göre/ tha sckall han findhæ at thett er ingen ny handell hoss kettheræ/ ther wij kwnne for mercke hoss Tertullianū en gāmell lærefadher strax effter the hellige Apostelæ/ nar hā sckriffwer hær om i swodan mening. Theris preste wiigilsæ (siger han om kettheræ) eræ wrædeligæ/ lössachtigæ/ oc wbestandigæ/ nw sckicke the ther till wngæ christen/ nw them som henge wti werdzlig forplichtilse/ nw them for eræ combde fran oss/ at the scwlle waræ thē forbwnden for then æræ them göris/ forti the kwnne icke bekōmet met sandhet. Paa ingē stæd kan nogher sig swo snart forbeddræ som hoss forrædere/ nar thet er en stoer forsckyldig at ware i blandt them. Oc forti haffwe the i dag een bisp/ oc i morgen en anden. Thū for i dag er tieneræ/ han er i morgen leseræ Thū som i dag er leegmand/ han er i morgen prest/ Forti hoss them befalis legmend preste embe

In li de Prescrip Heretico

de. Mwne icke edre preste schick oc tilsæt/ aff swogammel en mand wiiss oc lerdt i thesse ord fornalis niet syn rette farffwe.

Thē xxvii Artichell.

OC haffwe the serdelis i wiborg/ føre band offwer alle them forholde/ bruge/ eller høre messe effther gamble christendoms schick oc wane/ dog the ere sielffwe bandsette aff kirckens prelater/ keysere och mange christen furster/
Oc haffue the oc suo kaldet hielp aff Borgmestere oc raad/ til at forfølge same band.

Predicanternis Swar.

THer sware the dannemend aff wiborg swo till. At them trēnel wnde wrædelē ge paa sigis i thenne artichell. Først/ att the scwlle ware bandz mend/ thi aldrig noget Christeligt band er offwer them liwst/ for tilbørlig sag/ oc i tilbørlige maade. Men the widhe att alt wredeligt band er en bene dicelse for Gwd. Mat v. oc Ps c.viij. Icke

haffue the heller bandſæt nogre for høre meſſe eller paakaldett noger werdzlig magt at forfølge noget band/ ſom the haffwe god bewiiſſning paa mz menige byes breff oc ſegell Dog beſtaa the friit att the haffwe bandſett nogre hardenackede oc wlerde meſſæ preſther/ ſom mett wchriſtelige meſſer forhaanede then hellige euangeliſche lerdom/ oc beſckēmedhæ fattige eenfoldige chriſtne. Them effter lang paamyndilſe oc chriſt elig wnderwiiſſning vdi broderlig kerlighet aff ſcriifften/ haffwe the mz then hellige kirckis afſpøilſe/ ſamtøcke/ och beiawilſæ/ wdelwcht aff then hellige kirckis ſamfwndt/ i wyborg effther Chriſti lerdom Mat xviii. oc S. Powels exempill i. Timo i. ſwo lenge till the anderledis retthe ſig.

¶ Prelaternis Genſwar.

Orthi at eder poett icke alſō eniſte i thette ſwar/ men och ſwo vdi andre flere/ haffwer ſckreffuet noget wiidere end e der danſcke indeholder/ enchten aff eder egen befalning/ eller oc at forløſte ſig ther met/ oc giffwe till kiende at han kwnne end haffwe meer giordt om thet ware aff nød. Tha ſcall eder weder-

faris thet same igen/ swo at wore latinisk
swar scwlle oc ware/ oc nw ere paa thenne
dag baade wiidere oc rwndera/ end thesse dä
sche swar wÿ lade nw først wdyaa. Oc thett
scall och gøris eder till gode/ att eder handell
scall then meenige mand icke blottis for mø-
get/ indtill swo lenge wÿ see hwore i edher
retthe oc befinde effter thesse geenswar/ el-
lers scwlde wÿ anderledis reedhit i gorde till
eder end wÿ haffwe nw giordtt/ oc haffwe i
mange støcker meer agtet wor era oc lempa
end eder forsckyldinge Oc hwar som i haffde
icke meer søgtt effter wor forderffwe end wÿ
effter eder/ tha haffde i baade anderledis scre-
ffwet oc predicket end i giordt haffwe.

¶ Oc som eder poett nw sckriffwer i thette
swar/ at wÿ haffwe paa Vyborgs predican-
ther i wor artichell sckreffwett trëne løgner.
Tha giffwe thet gwd at wÿ haffde eder liw-
get opaa i alle the article som wor anklaghe
besswter oc berører/ oc at hwn ware icke for
møgett sandtt Till dess ware wÿ i thet støcke
gierne løgnera/ att i ware christne mend/ aff
sind/ sckiell/ oc meening

¶ Suo vele wÿ dog kortelige beløbe thesse
løgner/ om the ere suo vbewissige soz i mene

Mwnne thet ware løgen att Morthen lwter
oc alle hanss tilhengeræ i lerdom/ sind/ oc me
ning/ er icke rettelige sætt i band: Først er
bandæ han oc i oc alle gamble kettheriis op=
heffweræ/ och ny kettheris paafinderæ bandz
mend/ aff all sckreffwen low oc rætt før end i
nogen tiid obenbare forkyndis at ware i bãd

¶ Ther næst lod Leo decimus then Romeræ
bisp/ eet hoffwett/ forstandere/ oc dõmere for
then menige christendom/ obenbare forkyndæ
met sckrifft: offwer eder same band som i wa=
re faldhen wndher/ aff same mage / som alle
hardnackede kettheræ ere wdaff i gãmell tiid
bandsetthe Ther næst lo han føre same bãd
met christelige oc børlige wilckaar/ forsckreff=
ne aff Christo oc Paulo/ nar han lod thĩ ic=
ke bandsetthe før end the een tiid/ anden tiid
oc tredie/ ware then hellige kirckis paamyn=
dilse oc atwardsill offwerhørighe. Forthi / i
oc alle Lwthers tilhengeræ ware icke allenæ
paamynthe aff sckreffwen low/ men och swo
aff thet Rhomere sæde/ oc mange christendõs
retsindige læreseddre/ leffwendis oc døddhæ.

¶ Ther næst ere i bãdsettæ for then sag som

effther scriffthens wnderwiissning/ er en rætte bandz sag. Swo siger Christus hwar hā taler om en broderlig straff. At ther som hwn icke agtis/ tha scall han som straffelig er kvn dis obenbare for kircken. Oc hwess han icke tha retther sig oc lyder kirckcen/ thet er christē menigheiz samffwndt/ tha sckall man waræ hānwm wb : wāridt oc agthe hānwm for een hedning/ oc en obenbare wdedera.

¶ Men hwad ketthere haffwe noghen tiid swo møghet forsmaat oc foragtet then gantscke christendom oc christendoms lerdom/ feddre och forstandere/ apostele/ martires oc confessores/ met hordhet/ wlydilse/ modstand oc fortraadhenhett/ end eder beswæring och forbaandt haffwer giordt. Thenne magt haffue forthi the hellighe apostele brwget mod kethere oc them bansett.

¶ Swo sckriffwer Paulus till Timotheum Sōme haffwe oc suo kasthet troen/ vdi hwil cket tall Hymeneus oc Alexāder ere och swo bes wnden/ ther ieg haffwer forthi antwordet dieffwelin/ paa thet the scwlle swo lære att icke meer bespotthe. Till Tituz sckriffwer han

1 Timo 1

Titum 3

ſwo. Een ketthere (thett er then ſom er par-
tiiſck met tro oc lerdom) een oc anden tiid paa
myndt ſcalt thw ſly/ widendis at hwo ſuodā
er/ han er forbiiſtrit. Hwar met apoſtelē gi-
ffwer klarlige till kende/ at wij ſcwlle ware
een ketthere wbewarit ſom eet bandz mēni-
ſke/ nar han er een oc anden tiid paamynt till
bedring oc will dog icke bekende ſig.

2 Joan 1

¶ Thett ſame haffwer Joannes oc ſwo nar
han ſiger/ J hwo ſom kōmer till eder och fø-
rer icke thenne lerdom (ſom er en menig chri-
ſten lerdom) i ſcwlle icke anāme hānwm vdi
edert hwſſ/ oc icke helſe hānwm. Forthi then
ſom helſer hānwm/ han er delachtig vdi hāſſ
onde gerninger/ ther Joannes ſielff mz exē-
Euſebi in eccle. histo libro 4 ca 14 pill oc gerning bewiſer. Forthi ſom Poli-
carpus martir oc ſancti Joannis diſcipel ha
ffwer ſagt. At ther Joannes euangeliſta var
kōmen vdi badſtwe hwar Cerinthus ketthere
war indhen fore/ tha gick han hiem igen w-
badhett oc ſagdhe. Ladher oſſ ſly brødre/ at
then badſtwe ſom Cerinthus gwdz oc ſand
hedz vwen badher wdi/ ſckall icke faldhe
opaa oſſ. Hwar aff wij mercke kwnne/ huo-
re the hellighe apoſtele haffwe altiid hande-
lett met kettere.

¶ Men at i ere swodane kettheræ/ om the
haffwe noghen tiid warit till/ hobis oss nw
at ware alle them widerligt som haffwe læst
oc offwerseet met grantsche thesse wore geen
swar. Haffwer forthi noget band warit ret-
thelige oc børlige ffførdt fra begyndilsen/ w-
den twill tha er thette retthelig førdt mod e-
der nar ther var aldrig suo møgett brødt till
band aff nogre ketthere som i haffwe ther til
(brødt.

¶ Oc forthi er thet sqwalder oc snack i sige
At Vyborgis kircke (i scwlde haffwe sagt sa
tane forsambling) well weed/ at wrelferdig
band eller malediddelsæ er een benediddiisæ.
Forthi the stæder som i føre i retthe Mat v.
oc ps c.viii. lyde icke om band/ men om ma-
ledidilsæ oc forfylling mod Christum oc chri-
sten folck/ aff iøder/ hedninge/ oc andre wan
tro mēniscke/ hwordane wij haffwe lerdt att
i eræ/ swo at eder maledidilsæ ther i wanwit
thelige oc wforstandelige kalle band/ er san
delige benedidilsæ/ dog at thet som staar ps
c.viii. er then forrædere Judam besynderlige
anrørendis. Oc hwar thet ware icke ander-
ledis bewiist att i vare sandelige i band
Tha gør eder egen handell thet wiiss/ forti i
ere siden faldē aff eet kettery oc vdi eet ander

och aff een wdygd och wdi en anden/ oc end nw foratgis i daglige iw meer och meer som haardhe halsæ och forstockedæ hiarter altid pleyæ at gøre.

¶ Ther næst sigher exer poett oss at liwgæ nar wij sighe/ at the oc swo setthe i bandhæ them som hørdhe then Rhomere messæ. Haffwe the thet icke giordt om the haffdæ magtt at setthe i band/ tha haffwe the met bandhe icke retthelighe handlett nar them bør en pynæ som ere i same handell met gerning oc samtøcke eensindighe och eendrechtighe Thett giøres icke forthi behoff att setthe oss briller paa næse Wij tacke gwd at wij kwnne noghz andet sckønnæ Oc forthi døme wij icke noger ting effther ord oc talæ alleene/ men och swo aff handell oc obenbare gerning.

¶ I ginghe till them som i fordhe røre wed oc badhe met trw oc formaning/ at the sculdhe gaa wd aff kircken hwar messæ war holdhen oc sagdis/ forthi the giordhe dødhelig synd oc bandz gerning om the hørdæ messæ

Om messen oc hennis ydermere forklaring oc
meening, skall, som sagt er, omtalis udi vor christen
troes bekiendelse. Men paa den stycke eder fört
om then Romere messe oc först i christendoms
meste brug, skall ether antwordis udi vore Sa-
-lingsha gienswar som vedwör. Nu paa thet
sidste Cap. Ior swo warre löghen om den werdslige
macht I skulde haffue brugt, som wi eder paa-
-sagde, ther I met breff oc segell will tröste oc
bewiss om schot giordis. Kunne I det saa
beskreffwet, tha haffue I got kiöd paa blech
oc papir oc woxe udi wiborg. Siger oss fordi
wed hwad magt I haffue forödt presster oc
Gudsens tieniste, uthi then jandske by, oc for-
-derffwet icke alsomeniste nogre kloster, som
oc the sogne kircker, oc nu siden herredagen
er holden i kiöbenhaffn oc the domkircker
forfört her sammestedz.

Naar I kunne faa beskreffwet at thette
er icke giort, tha kunne I gör oss wiss, at sa-
-dent formaledie hand er icke forholdt mett
werdslig magt oc welde. Wi tage samme
ord eller breff med obenbare handel oc
gierning. Oc naar then forsamling
som I holde oc achte for wiborgs kircke
er kettersk meth ether oc I meth henne
tha maa hun swerligen were widnisburd eller
giffue breff thet bestandige skulle were, om

thet and motthe verr vitnisbiurd: therris
egen sag, som the dog icke mer, naar thet er
emod all rett oc schrefften lou.

Blindher oss icke forthi swo saare, men ret,
ther fedher heller seck med thet snariste, bodhe
meth Gud oc den fattige almue, ther I
haffue saa skammelig bedraget fra sinder
skall, fra rædlighet oc Salighet, till at sam=
=tycke the Kircker ran oc rof som I giort haffue,
ther I, kunne them ingenlunde tilstaa oc
bestaa enthen for Gud eller mennisken, eller
till det en tid dyra nog betalis, swo att
I meth tiden skulle fornumme, at ingen ting
er swo sand, som thette almindelige sprochit:
ont raad er sin Raadgifferr verst. Men
naar I paa thet sidste tilstaa, att I haffue
sat i sland nogre ulærde oc hardenackede
Prester.

Tha sigir oss aff hvad maget I haffue
thette giort, oc huore I kunna thett
bestaa, naar I icke kunn beuista att
vara Kettera, om the haffue noger tid
varet till fra begyndelsen, oc att Ider
fædri uthen for then hellige kirche, oc
then fore vild, naar then rette, hellige,
sande Apostelige oc menige kirche, som

bekiest er udi vor giensvar till then förste
articel kand icke findis hos Eder, efftersthi
ingen af Jennis retsindige tillhör kunne findis
udi Eders hytter. Mens nu er hand ath af-
skiördt fra Christen Menniskers samfünd
oc ath udkast af oc formethen then hellige Kir-
ke. Oc efftherthi I fra self er afskorne oc
udkastte, mend aff samme kirche, huorre
kunne I the afskiere oc udkaste ander?
I andsett icke anderledis, end then som
bestedt uthen for et hüss, till then ut-
stünde som inden er.

Thi tale intet om Christen rätt, af
Kirche eller Keyserlov, naar vi well
vide, att I som aabenbare Retferdighet
fiender icke alsomeniste forsmaa all
Kirchelov, men huor I tilfornet hafver
them aabenbare forbrent. Lader nu os
see vare, att I vare endnu Kirchins lem-
mer oc icke selffuer i bandt, huem hafver
tha giffvet Eder magt offuer vorre
Prester? eller huem hafver giort Ether till
theris Dommere? eller huem gaf Ether
ret oc magt till att bandsette them.

Oc som I sige paa theris vegne,
huorr theraf skal bestaa att the hafver band-
satt nogre handværcker oc ilgerede Mes-
se Prester, som medh uchristelige oc ugu-

Vdelige Messer forhaanede then hellige Euangeliske lærdom oc beskemmede fattige enfoldige christna. Först att sighe, om thette som sagt er, vare baade retferdigt oc sandt, som Vetter baade vretferdigt oc lögnachtigt. Men naar I haffue Oog ingen magt att handsette, thet er so fiert wand vdurligt oc plat intet, oc all sagen er baade vretferdig oc lögnachtig, er til forne beuijst imod then XIX oc XX. artell, oc skall ydermere beuisis effter wor christen troes bekiendelse.

Vore messer ere hverchen vchristelige eller vgudelighe, men aff mögen oc stor fruct baade christelig oc Gudelighe. Icke findis heller i them nogher spott eller forhaanelse imod then Euangeliske lærdom, men meere then Euangeliske lærdoms hellige brug oc öffuelse. Icke ere heller noger simpel menniskes Vdaffuer beskemmede, men then menige Christen mand haffuer ther aff stor fordeell oc fordskyld. Oc er noghen ther offuer beskemmet, Da er then beskemmelse icke giffuen, men tagen aff the ting som then burde, att bekiende hans Gud med tack, loff oc ære, ligeruijss som the Phariseer ware beskemmede aff

the gierninger, som Christus giorde af
sin himmelske faders befalning. Om hvil-
-chen forargelse Christus saa taler. Matth: 11.
Salig er den som udi mig icke forargis.
Oc Paulus 1 Cor: 1. Men vi, siger hand,
prædicke Christum att vere korsfest,
Jöderne till en forargelse oc the Græcker
till giekerj, men dog them baade Jödher
oc Græcker som ere udvolde, prædicke
vi Christum att vere Gudß macht oc vijß-
-dom.

The Præster forthi, som I meene att va-
-re handsetthe; the ere icke i sande icke
-ere de heller vlærde, som I sige, men ret-
-telige undervijste af Christo, Christi Apost-
-ler oc helligste Propheter, som haffue vi then
advaret, att I oc Eders lige forlöbne oc
forfarne Christen skulde forstörre kirchen
i sine sidste dage. Oc forthi vare the
icke forvildnede, men troheste oc var-
-attige Mænd, vell videndiß thz som
Christus sagde mod Falske Propheter
oc Lærere, som skulde komme oc berede
Antichristi Rige, oc raade them forth
till varactighett, saa sigendis.

Then som bliffver varactig indtill enden,
hand vordher salig. Matth: 24. Fram deeliß
naar I forfølge Eders, og ther mett,

att I haffue holdett oc brugett i sam-
me vand at före, et rett Christelig stycke,
oc, som I sige, then haffue I bandsett effter
lang paaminnelse oc christelig underviss-
ning i broderlig kerlighet, af Schrifften
met then hellige Kirckis att spörilse, sam-
töcke oc belaffelse, forthi the vilde icke
offuergiffue vildfarelse, oc omfenghalder till
handhedz vey, oc andett meget, som Eder
Jor Eder Vort haffver geistlight skriffuet.

Förrst, om I end hafue holdet i samme
vand att före thette stycke oc maneering,
Hvat thaa? Monne thet haffue noget paa
sig, naar I haffue ingen magt till att
bandsette. Oc haffue I end magt, tha haf-
de I plat ingthen sag. Oc hafde I haftt
nogen sag, tha vare icke samme Prester
af Eder tro eller samlund, icke haffde
the heller varet, men I haffue therid tro
vandske, kast oc forlöret. Eller haffuer
haffver nogen tid hört att Christi A-
postler bandsette Jöder eller Hedninger,
som aldrig annammede Christi troe, ther
the besynderlige prædickede oc lærde.

Thi ville vi icke grandske eder at-
varsell oc paaminnelse, ther I icke kalde
dett, som I kalde en kerlig oc salig paa-
minnelse, thet vaar icke nogen christelig

at vorsils oc paamindelse, men thett vaar
en farlig oc syndig fristelse, medh hvilken
Gud aff sin retferdige tilladelse vilde pröffe
oc randsage sine, om de vare faste.

Forthi ther maa och Ketterij vare till,
att the som ere udvoldhe kunde obenbaris
blant eder. 1. Cor: 11. Thett vaar forthi en fri-
stelse, som sagt er, icke att the skulde forla-
de sandhett, oc fare vild med eder i man-
ge Syndige veje. Naar thett er nu bevist
i mange maader, oc skall ydermere, om be-
hoff giöris, att en ret christen bandsetts
findis icke hoss eder, men hoss oss oc den hel-
lige Kirche, som varet haffver udi tro oc
lerdom retsindig oc rensindig fra the hellige
Apostler oc indtill thenne tid. De forthi
burdhe I Prester icke att bandsettis, men
att lofvis oc prisis, naar the som vittige
lange haffve therid öffven tillucht, att the
skulde eder forgifftige raad icke höre, icke
heller bandh wolgt hoss eder, men hoss the
Prester, som bandsette. Icke er heller fol-
ket christett, som eder tillfenger, men
the kettersche med eder oc I med them.
Icke ere heller the Sværmere i Riborg Guds
Kirche, som I sige, men the ere Sathans

forsamling, oc en forbandet Kircke, som
nu er klarlig bevist for alle retsindige
Læsere. Oc forthi haffuer I hverchen efterfaldt
Christi eller Pauli exempel I dette
band at före, som I falskelig sige.

Forthi Christus böd att the skulde set-
=tis i band, som effter christelig oc Varsell
Ville icke lyde oc höre then hellige Kircke.
Men the som ether forsmaaer oc hörer icke,
hand forsmaar icke den hellige Kircke, men
helvedis Kircke oc forsamling. Paulus
disligest 1. Tim. 1. bandsette Kettere
oc sandhedz fiender oc modstandere, men
thesse Præster, som I haffue bandsett, ere
icke Kettere, men ere sandhedz efter-
=fölgere, met retsindig tro och meening,
oc den hellige Kirckis lydige oc underdanige
börn. Thi haffuer vor articel ich ublu-
=elige lunghedt, som Eder ublulige fört
ublulige skriffuer, men thet sanddelige
fortalt, som I haffue Uchristelige oc
uærlige giort, handlet oc brugett.
Oc naar fundamentet till Eders
vildfarelse, oc fornemmelige i theris mee-
=ning, at then sande christen Kircke
findis alleniste uthi Eders samfund,
men er ther dog icke, som er nu alle

widherligt, ther thesse worre gienstar haffue
last met en Christelige grandske. Tha maa
I nu forstaa, att Eders maleuidelse er
en sand benedidelse, oc Eders band att
wære en rett Salighett, thet Christus
hoss Johannem sager, att hans disciple
skulle offuergaa.

Ther skulle, siger hand Joh: 19. forjagte
Eder ára deris samfund, thet er, the skulle
Eder bandsette effter deris meening, saa
att I skulle wære deris samfund uwær=
=dige. Men mod dett hoffmod oc foragt
tröster hand them hoss Matthæum oc
Lucam, oc siger saa: Matth: 5. Salige ere
I naar Menniskerne haid Eder, forbander
Eder, oc forfölger Eder. Frastiller Eder,
bespÿtter oc forkaster Edert naffn till onde,
for Menniskens Söns skyld. Glæder oc
fröyder Eder, forthi Eders lön er stor
i himmelen. Then Gud werdiss att giffue
bode oss oc Eder som I allerss wille
börlige omgaald igien till Christendoms sam=
=fund, ther wi Eder önsker offuer alt for=
=medelst sin Sön wor Herre Jesum Christum
ther for wor skyld waar forbandet, spottett,
oc foragtet, dog hand er welsignet oc berömt
=widett altid oc ewindelig. Amen!

Ett gott oc Nyttheligt Raad.

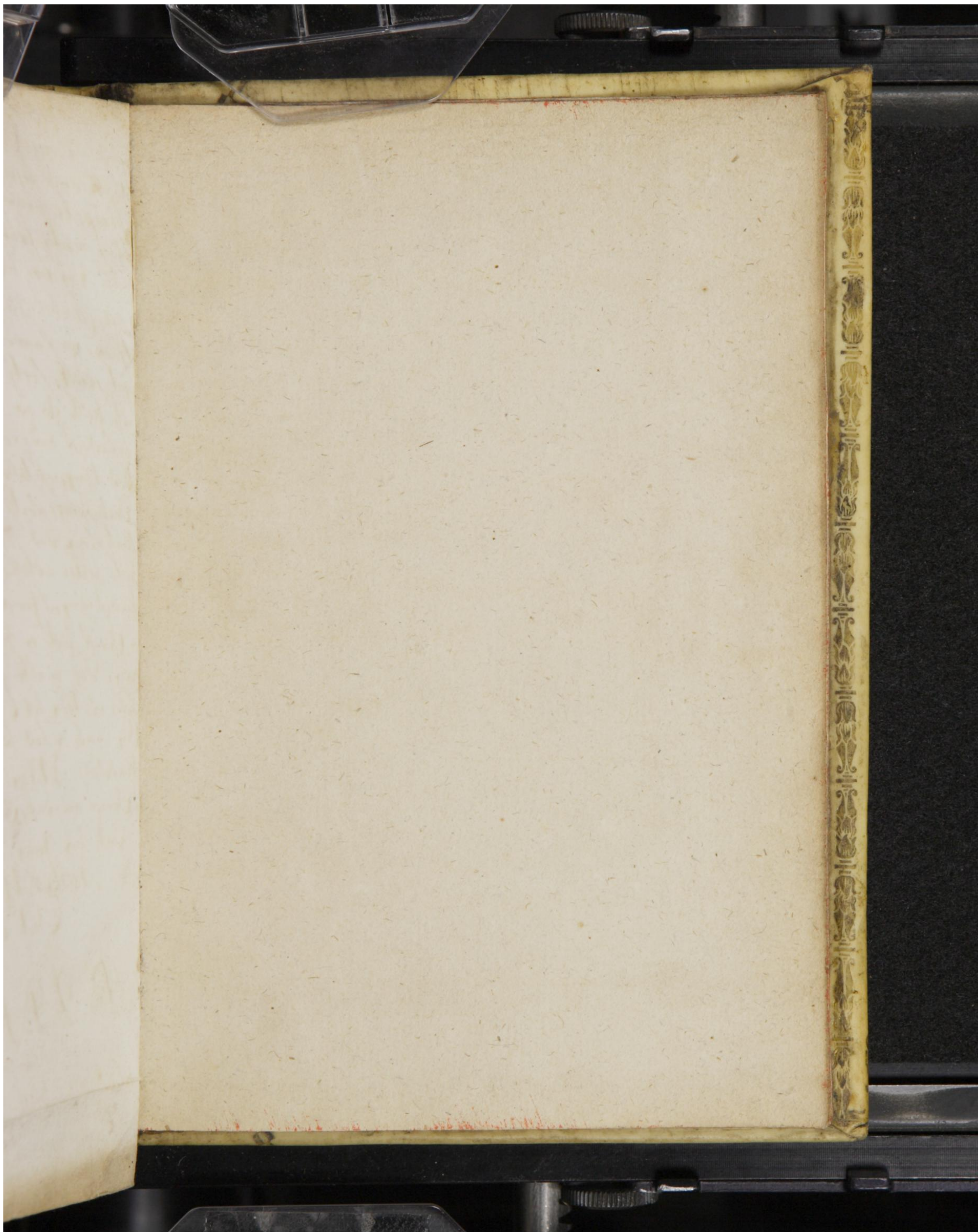
Dett er raadligtt alle gode Christne at
fly oc sky thesse Luthereler, thet er these
Lutherske Kettere, som vi nu haffver fanget
her i Landene oc kalde sig de Evangelisk
prædicanter. Helst forthi, the ere bandsatte
Mennisker oc udelukte fra alle Christne
Menniskers samfund, indtill saa lenge de
giör plicht oc bod med anger oc ruelse,
oc tage orlof aff deris Patrone dieffuelen,
oc vende sig omkring igien till deris Gud oc
Skabere Kristum. Mand skall i sandhet
vide, at the lære meth intett andett end løgn
oc forvendthedt, oc gifve fattige simple
Mennisker then lærdom som er mod Gud,
mod den hellige skrifft oc mod vor hellige Chri-
-sten tro, som Sanctus Gregorius siger
om them, udi den bog, som kaldis Moralia
Gregorij, udi thend V. bog, oc i thet VI. capitell.
Kettere the hafve thet for sæduen, att the
blande thet gode blant thet onde, paa thett
att the kunne bedrage them, som deris præ-
-diken hörr, saiger de altid usanninger,
tha blefve the snart begrebne udi theris
ondskab, saa att the icke kunne fremme
deris villie, saiger de oc altid sandinger,
tha vare the icke Kettherre, men the mage
thet gode blant thet onde, met dett

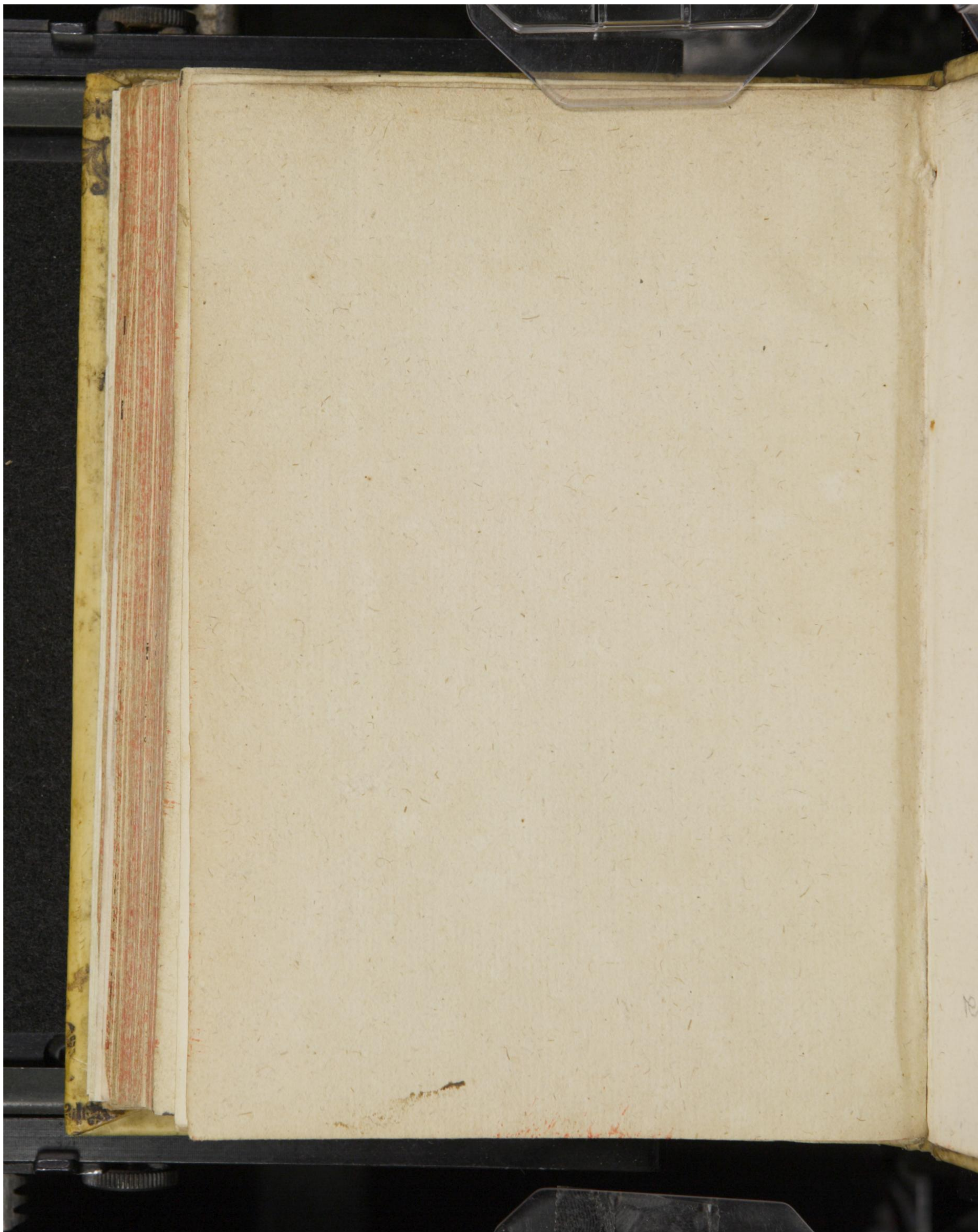
gode drage vd folcheth till sig, oc med
thett ondt bespyge vd oc forgiffue mange
simpele menniskеr, som siger hin Vng
then mectige lærefader Sanctus Bernardus
vdi then bog, som hand screffuer offuer Canti-
ca Canticorum siger saa, serm: 66. Ket-
there, de kunne icke offuer vindis med noget
got skiell, forthi att the thet icke forstaa,
icke ville de oc straffis med hellige La-
refædris ord, forthi att the icke ville tage
ved them, icke ville the oc tage ved god vn-
dervisning, forthi att de ere omkring
vente fra Gud. Thett er forsøgt att the
ville heller vdvelie att døø en omkring-
vendis igien, therris ende er fordømmelse,
oc deris sidste er helffuedis ild, saa siger
han. Dog saa alle gode christne Menniske
bede for them till Gud, at hand ville vnde
them naade oc tid till en god omkring-
vendelse. Vden ville de forhærdis
i deris ondskab, da blyffuer deris løn
det som staar sidst i Pater
noster, thet er, alt
ont. Amen.

Per. D. P. R. M. D. XXXIII.

Interpretem, Per Dominum Paulum Ræff, qui fuit Canonicus Hafniensis, et Hafniæ [illegible] anno 1514 et 15 excudendam curavit Expositionem Danicam super Rosario Mariæ. Eod. ao carmen de creatione 2°4. Item de vita hominis 4° cum Postea [illegible] Arhusium se contulit et ao 1532 edidit, messens Canonicus Danske, Arhusii, til Borger oc Laad, Raadmænd

Mariæ Rosenkrans Mar Ps.

rest 13.11.86 [illegible] B[illegible]